РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
ОБЛАСТНА АДМИНИСТРАЦИЯ – КЮСТЕНДИЛ

Утвърждавам:

Областен управител ИВАН КАРАКАШКИ
/Решение №1/28.06.2013 г.
на Областен съвет по развитие – Кюстендил/

ОБЛАСТНА СТРАТЕГИЯ
ЗА РАЗВИТИЕ
НА ОБЛАСТ КЮСТЕНДИЛ
2014 – 2020 Г.

Списък на използваните съкращения

АМ	Автомагистрали
АД	Акционерно дружество
АУЕР	Агенция за устойчиво енергийно развитие
БВП	Брутен вътрешен продукт
БДС	Брутна добавена стойност
ВЕИ	Възобновяеми енергийни източници
ВЕЦ	Водноелектрическа централа
ГПСПВ	Градска пречиствателна станция за отпадни води
ДГС	Държавно горско стопанство
ДМА	Дълготрайни материални активи
ДКЦ	Диагностично консултативен център
ДЛС	Държавно ловно стопанство
ЕБВР	Европейска банка за възстановяване и развитие
ЕИБ	Европейска инвестиционна банка
ЕС	Европейски съюз
ЕСФ	Европейски социален фонд
ЕФРР	Европейски фонд за регионално развитие
ИЗП	Използвана земеделска площ
ИКТ	Информационни и комуникационни технологии
КПС	Канално помпена станция
МБАЛ	Многопрофилна болница за активно лечение
МВЕЦ	Микро водноелектрическа централа
МПС	Моторно превозно средство
МСП	Малки и средни предприятия
НПО	Неправителствени организации
НСРР	Национална стратегия за регионално развитие
НИРД	Научно - изследователска и развойна дейност
НСИ	Национален статистически институт
НСРР	Национална стратегия за регионално развитие
ОДЗ	Областна дирекция земеделие
ОЕТК	Общоевропейски транспортен коридор
ОПУ	Областно пътно управление
ПРСР	Програма за развитие на селските райони
ПСОВ	Пречиствателна станция за отпадъчни води
ПСПВ	Пречиствателна станция за питейни води
ПЧП	Публично частно партньорство
РОУКАВ	Райони и агломерации за оценка и управление на качеството на атмосферния въздух
РПМ	Републиканска пътна мрежа
РПР	Регионален план за развитие
ТЕЦ	Топлоелектрическа централа
ФЛ	Физическо лице
ФЛАГ	Фонд за органите на местното самоуправление
ФСМП	Филиал за спешна медицинска помощ
ФПЧ	Фини прахови частици
ФтЕЦ	Фотоволтаична електрическа централа
ЦСМП	Център за спешна медицинска помощ
ЮЛ	Юлидическо лице
ЮЗР	Югозападен район

Част I

АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО, СОЦИАЛНОТО, ЕКОЛОГИЧЕСКОТО И ТЕРИТОРИАЛНО УРБАНИСТИЧНОТО РАЗВИТИЕ НА ОБЛАСТ КЮСТЕНДИЛ

Въведение - картина на областта - общи характеристики, проблеми и потенциали

1. Природно ресурсни условия и потенциали - фактор за развитието

1.1. Геоложка среда, сеизмичност и полезни изкопаеми

1.2. Геоморфоложки дадености

1.3. Климатични особености

1.4. Водни ресурси

1.5. Почвено разнообразие

1.6. Биологично разнообразие и ландшафти

2. Икономическо развитие и конкурентоспособност – основни проблеми и възможности

2.1. Обща характеристика на икономическото развитие на областта

2.2. Отраслова структура на областната икономика – по сектори 1,2,3

2.3. Наука, иновации и технологично обновяване на икономиката

2.4. Туристическо развитие

2.5. Развитие на информационните и комуникационните технологии

2.6. Малки и средни предприятия

2.7. Преки чуждестранни инвестиции

3. Демографско и социално-културно развитие, социална интеграция и включване

3.1. Демографска характеристика, процеси и тенденции

3.2. Икономическа активност, заетост, безработица

3.3. Доходи на домакинствата, ниво на бедност

3.4. Здравеопазване и социални грижи

3.5. Образование, висше образование и научни институции

3.6. Културна сфера и културен живот, културно наследство

3.7. Спорт, отдих и младежки дейности

4. Техническа инфраструктура – мрежи и системи, дефицити и възможности

4.1. Пътна мрежа – състояние и проблеми, транспортна достъпност

4.2. Железопътна мрежа

4.3. Въздушен транспорт

4.4. Водоснабдителна и канализационна система, пречистване на водите

4.5. Телекомуникации и далекосъобщения

4.6. Електроенергийна инфраструктура

4.7. Газопреносна и газоразпределителна мрежа

4.8. Възобновяеми енергийни източници

5. Околна среда - състояние, тенденции, проблеми и рискове

5.1. Защита на биологичното разнообразие, защитени територии и защитени зони

5.2. Качество на атмосферния въздух

5.3. Състояние на водите – повърхностни и подземни, риск от наводнения

5.4. Замърсени почви, почвена ерозия и нарушени територии

5.5. Управление на отпадъците

5.6. Радиационна обстановка и шумово натоварване

5.7. Климатична уязвимост

6. Териториално-урбанистична структура и развитие

6.1. Селищна мрежа – градове и села, йерархични нива на градовете центрове

6.2. Агломерационни процеси, агломерационни ареали и зони на влияние

6.3. Проява на феномена “център и периферия” на територията на областта

6.4. Селищно развитие и селищна структура - проблеми и тенденции, интегрирано градско развитие

7. Синтезиран анализ (SWOT)

Част II

СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЛАСТ КЮСТЕНДИЛ ЗА ПЕРИОДА 2014-2020

1. Резултати и изводи от междинната оценка за изпълнението на Стратегия за развитие на област Кюстендил за периода 2005-2015
2. Предпоставки за формулиране на стратегическата рамка за развитие на област Кюстендил за периода 2014-2020 г.
3. Визия, цели и приоритети за развитие на областта
4. Обща оценка на необходимите ресурси за постигане целите на ОСР
5. Райони за целенасочена подкрепа, Област Кюстендил, 2011 г.
6. Наблюдение, оценка и контрол на изпълнението /мониторинг/ на ОСР. Критерии за оценка
7. Стратегически насоки за разработване на целите и приоритетите на общинските планове за развитие
8. Партньорство, информация, публичност

Част I

АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО, СОЦИАЛНОТО, ЕКОЛОГИЧЕСКОТО И ТЕРИТОРИАЛНО-УРБАНИСТИЧНОТО РАЗВИТИЕ НА ОБЛАСТ КЮСТЕНДИЛ

Въведение - картина на областта - общи характеристики, проблеми и потенциали

Новата областна стратегия за развитие (ОСР) на област Кюстендил 2014 -2020 е от второ поколение. Тя се създава по време, когато още действа стратегията на настоящия планов период и същевременно се оформя стратегическата рамка за новия планов период. Заемайки третото йерархично ниво в регионалното планиране под Националната стратегия за регионално развитие (НСРР) 2012-2022, и Регионалния план за развитие (РПР) на ЮЗР, настоящата ОСР следва хронологичния ред за определяне на „....средносрочните цели и приоритети за устойчиво интегрирано регионално и местно развитие на територията на съответната област в съответствие с предвижданията на НСРР, РПР и другите структуроопределящи политики". Така ОСР навреме ще поеме и функциите на стратегическа рамка за низходящите в йерархията на регионалното планиране, общински планове за развитие.

Ключовите промени в стратегическата рамка за новия планов период са с носители стратегия „Европа 2020" и „Териториален дневен ред на ЕС - 2020", както и националните им интерпретации в Националната програма за развитие „България 2020".

Стратегията "Европа 2020" въвежда запомняща се формула за развитие през следващия планов период – „интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж". За първи път ЕС има еднозначни цели с количествени измерители. Съобразявайки се с изходната си позиция и прогнозируемите възможности, България поема съответни ангажименти.

Основните промени в контекста на стратегическото планиране се определят от няколко ключови фактора:

- Членството на България в ЕС;
- Доминиращо влияние на глобалната криза върху икономическата среда. Усилията на България за преодоляване на въздействията на кризата, налагат преосмисляне на политиките, пълно и ефективно усвояване на наличните средства от ЕС, както и нова, агресивна политика за привличане на инвестиции и създаване на устойчиви работни места;

- Целите и политиките, регламентирани в новите стратегически документи на европейско, национално и регионално ниво, в т.ч. Стратегията „Европа 2020", Националната програма за реформи на Република България 2010-2013 г. (в изпълнение на стратегия „Европа 2020"), както и подготовката за новия програмен период 2014-2020 г.

Действащата до края на 2013 г. стратегия беше оценена като адекватна на контекста, потебностите и потенциалите на областта, но не успяла да реализира целите си:

Визия, стратегически цели и приоритети на ОСР на област Кюстендил, 2007-2013 г.

ВИЗИЯ Област Кюстендил –утвърден трансграничен център в Югоизточна Европа, с устойчив икономически растеж и хармонични условия за бизнес и живот: уникално съчетание на съхранена природна среда и богатства, наследство от хилядолетна история и култура, възраждащи се селскостопански традиции и слава, съвременна и развиваща се комплексна инфраструктура; с хора – щастливи от достойните условия за труд, обогатената социална среда и повишеното качество и стандарт на живот

ГЛАВНА СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ

Постигане на устойчиво хармонично и балансирано развитие

СЦ1: Комплексно развитие на инфраструктурата и урбанизираните територии за достигане на европейските стандарти

СЦ 2: Социално-икономическо развитие, на базата на устойчив икономически растеж, "икономика на знанието" и развитие на човешкия капитал. Прилагане на съвременни социални политики

СЦ 3: Съхраняване на уникалната природната среда, КИН и идентичност като основа за комплексно хармонично развитие на региона

П I. Развитие на комплексната инфраструктура

П II. Насърчаване на регионалната икономика и трансгранично сътрудничество

П III. Развитие на конкурентноспособно селско стопанство и преработваща промишленост

П IV. Социално развитие и човешки капитал

П V. Опазване на околна среда. Екологосъобразно управление на природните ресурси

П VI. Развитие на жизнеспособен туризъм

Към очертаната стратегическа рамка за новия планов период следва да отбележим допускането, че законовата рамка на ОСР ще се запази без радикални промени. Това би означавало, че ще се запази същността, ролята и институционалната рамка на областните стратегии. Това означава още, че новата ОСР е естествено продължение на действащата в момента.

Новата ОСР Кюстендил 2014-2020 визира период от седем години. Това ще е период, белязан с усилията и надеждите за преодоляване на ефектите от глобалната криза.

Период, поставящ на изпитание всички нива на планиране и функциониране. Период, в който успехът ще бъде пряка функция от степента на съобразяване с основните предизвикателства:

- *Демографски промени* – застаряване, намаляване, обезлюдяване, миграция;
- *Глобализация* – необходима конкурентоспособност – качество, ефективност;
- *Климатични промени* – уязвимост от наводнения, засушавания, пожари;
- *Енергийна зависимост* – увеличаващ се риск, диверсификация, ВЕИ, енергийна ефективност;

Следвайки принципа за приемственост, новата ОСР запазва стратегическата насоченост на сегашната/старата областна стратегия за развитие, като я надстроява с цели и приоритети, гарантиращи съответен принос на област Кюстендил към националните ангажименти по „Европа 2020".

Следвайки принципите на партньорство, прозрачност и публичност, новата ОСР изразява консолидираното виждане на всички заинтересовани страни.

1. Природно-ресурсни условия и потенциали

1.1. Разположение и административно-териториална структура

Област Кюстендил остава с непроменена принадлежност (към Югозападен район от ниво 2) и структура. Съседни от север, североизток и изток, са областите Софийска и Перник. От юг граничи с област Благоевград. Западната граница на областта съвпада с държавната на Република България с Република Македония и с Република Сърбия.

Областта се състои от 9 общини със 182 населени места в 140 кметства, с обща площ от 3051,5 км2 (2.7% от територията на страната) и население 136686 човека (само 1,8% от националното):

Общини	Територия км2	Нас. 2011	Брой кметства	Брой н.м.
Бобов дол	206,2	9067	16	18
Бобошево	135,1	2870	10	12
Дупница	329,1	44988	16	17
Кочериново	182,3	5214	10	11
Кюстендил	959,4	60681	47	72
Невестино	439,7	2821	21	23
Рила	361,0	2888	4	5
Сапарева баня	180,9	7528	4	5
Трекляно	257,8	629	12	19
ОБЛАСТ КЮСТЕНДИЛ	**3051,5**	**136686**	**140**	**182**

Източник: НСИ и Агенция по кадастър

Административният център на областта – гр. Кюстендил, е исторически обособен комуникационен възел. Той е разположен на 86 км от гр. София на първокласен път № 6 /Е 870/ и на 22 км от КПП Гюешево. Първокласният път № 6: Границата –Кюстендил – Радомир – София – Подбалкана – Бургас, е главната пътническа артерия и връзка на столицата със съседна Македония през Куманово и Скопие. От града на югоизток започва второкласен път № 62 Кюстендил – Дупница – Клисура – Самоков, а на северозапад – третокласния № 601 – Кюстендил – Драговищица – Долно уйно – Границата.

Европейските коридори Е8 и Е4 преминават през територията на областта. С тяхното изграждане и влизане в експлоатация, ще се подобри комуникационната достъпност като фактор за реализация на потенциалите за социално-икономическо развитие на областта.

1.2. Геоморфоложки дадености[1]

Територията на областта е със силно пресечен и разнообразен релеф. Представлява сложна мозайка от планини и котловини. В северната част на областта са разположени дялове от Осоговска планина и Краищенската планинско-котловинна област, а в източната – северозападни дялове от Рила. Основен водосбор в територията е този на р.Струма.

[1] Подробно описание на геоморфоложките особености на областта е дадено в приложение

Оценени от гледна точка на ресурсен потенциал, геоморфоложките дадености на областта са особено щедри и ценни за развитието на туризъм (красиви/атрактивни природни комплекси, минерални води, условия за ски). От гледна точка на инфраструктури и достъпност, силно пресеченият релеф създава сериозни препятствия и обуславя периферност на голяма част от територията.

1.3. Полезни изкопаеми

С най-значимо стопанско значение продължава да бъде Бобовдолският басейн за кафяви въглища, захранващ ТЕЦ "Бобов дол". В областта има множество находища на варовици, глини и инертни материали. Добивът и стопанското им значение са със скромни измерения.

1.4. Климатични особености

Преходното географско положение и разнообразният релеф на област Кюстендил създават динамика и вариации в климата. Разграничават се три основни типа - умереноконтинентален, преходно-континентален и планински климат. Средногодишната продължителност на слънчевото греене в извънпланинските територии е около 2200 часа, а в планинските части варира в широки граници в зависимост от изложението на склоновете.

Умереноконтинентален климат имат Каменишката и Сапаревската котловини, нископланинският пояс по северните склонове на Рила и Осогово, както и планините Лисец, Чудинска, Земенска и Конявска. Средногодишните температури са 9-10 градуса - по-ниски от средногодишните температури, характерни за извънпланинските територии на България. Най-студен месец е януари – средномесечна температура във височинния пояс до 1 200 м от - 1 до - 4° С, а най-топъл месец е юли – средномесечна температура между 18 и 20°С. Средногодишните валежи са от 500 до 650 мм с изразени максимуми през май и ноември и минимум през февруари.

Преходно-континенталният климат е характерен за Кюстендилската и Долнодупнишката котловини и прилежащите нископланински територии на Осогово и Рила. Средногодишните температури са 10-11,5°С, с януарска температура около 0°С и юлска – от 20 до 22°С. Характерна особеност на вътрешно-годишното разпределение на валежите в преходната зона е редуването на максимумите и минимумите през три

месеца, като средногодишните валежи възлизат на около 600 мм с максимуми през май и ноември и минимуми през февруари и август.

Планинският климат се проявява в средно-високите и високите части на Рила и Осогово, където средногодишните температури са в диапазона от + 5°C (станция Осогово, 1640 м) до - 3°C (вр. Мусала). В пояса над 2300 м, средногодишните температури са отрицателни, годишните валежи са над 1000 мм, а снежната покривка се задържа над 130 дни през годината.

1.5. Водни ресурси

От водните ресурси с най-голямо значение за Кюстендилска област са речните и термоминералните води. Цялата територия на областта се отводнява от р. Струма и нейните притоци. Струма е една от най-големите български реки – тя е четвърта по дължина и втора по водоносност и площ на водосборния басейн. Реката навлиза в Кюстендилската котловина през Земенския пролом, пресича я от северозапад на югоизток, протича през Скринския пролом и след вливането в нея на р. Джерман и р. Рилска напуска територията на областта при Кочериновския праг. По-големите притоци на Струма водят началото си от едни от най-водоносните планини в България – Рила и Осогово. В Кюстендилската котловина по-добре развити са десните притоци на Струма (Драговищица, Бистрица, Новоселска и Елешница), а в Долнодупнишката котловина – левите притоци (Джерман и Рилска). Река Джерман е втората по големина река в рамките на Кюстендилска област. Тя извира от циркуса на Седемте рилски езера в северозападния дял на Рила, като по-големите й притоци са Тополница и Отовица. Третата по големина е р. Рилска, която води началото си от циркуса на Рибните езера. Реките са най-пълноводни през април и май, а най-маловодни – през август и септември.

В територията на областта попадат едни от най-известните езера на Рила - Седемте рилски езера, Мальовишките, Градинските, Карагьолските. В басейна на р. Валявица, в м. Паничище е образувано и тектонското езеро Паничище.

Термоминералните води имат важно значение за балнеологията и туризма в областта. В Сапарева баня се намира най-горещият балкански гейзер с минерална вода - 103.5°C. Заедно с още два по-малки извора, общият дебит достига 7 л/сек. Кюстендилските термоминерални води имат температура 73°C и общ дебит 40 л/сек от около 30 извора, каптирани в обща шахта и водопровод. Освен за спа- и уелнес- процедури, тези води са

база за развита балнеология - имат доказани лечебни свойства за широк кръг заболявания. В село Невестино има извор на питейна минерална вода.

1.6. Почвено разнообразие

Обусловено от релефа и климата, територията на Кюстендилска област съдържа голямо разнообразие на почвена покривка. Характерни за териториите с надморска височина до 700-800 м са канелените горски почви, които са разпространени в котловините и ниските части на планините. Дебелината на почвения профил е от 70 до 120 см, а на хумусния хоризонт – до 35 см. В Кюстендилската, Сапаревската и Долнодупнишката котловини са разпространени смолници, имащи високо естествено плодородие. В прилежащите към котловините склоновете са разпространени плитки ерозирали канелени почви с дебелина на почвения профил до 55-60 см. Почвите, характерни за планинския пояс са височинно зонирани и са представени от разновидности на кафявите планинско-горски и планинско-ливадните почви. По речните тераси са разпространени алувиални и алувиално-ливадни почви, в подножията на планините - делувиални почви, а по билата и склоновете на Земенска и Конявска планина - фрагментарни почви.

1.7. Биологично разнообразие и ландшафти

Естествената растителност в Кюстендилска област е изключително разнообразна, което се дължи на различните физикогеографски и биоекологични условия. Растителността в района е представена предимно от сухолюбиви (ксерофилни) съобщества, в които преобладават формациите на дъба (цер, благун и горун). В подраста на тези съобщества има келяв габър, мъждрян, офика, шипка и червена хвойна. В зависимост от надморската височина, в съобществата участват и виргилиев дъб, липа, бряст, явор и обикновен габър. В планинските територии с височина над 800 м, растителността е височинно зонирана, като в Осоговска планина има добре развит буков пояс, който достига до 1600 м. Над него фрагментарно е развит иглолистен пояс със смърч, ела и бял бор. В най-високите части са разпространени субалпийски растителни съобщества.

В Рила, за разлика от Осогово, среднопланинският пояс е съставен главно от смърчови и бялборови съобщества. Характерни за Рила са и горите от бяла мура. В субалпийския пояс на Рила е разпространен клек, който отсъства като пояс в Осоговска планина.

В карстовите територии от Краището са разпространени типични субсредиземноморски съобщества, представени от шипка, мъждрян, келяв габър и воден габър. Наличието на тези съобщества се обяснява със специфичните микроклиматични условия и карбонатна геоложка основа от устойчив на изветряне варовик. По долините на реките се срещат типични влаголюбиви (хигрофилни) видове, представени предимно от елша, върба, топола и др.

Защитени територии – резервати, национални и природни паркове

На територията на Кюстендилска област е разположена част от Национален парк "Рила". Той е най-големият национален парк в България и един от най-големите европейски паркове. Той включва безлесните части по билото на Рила планина и част от горските иглолистни комплекси под него в четирите главни дяла на планината на обща площ 81046 ха. В НП "Рила" са включени 4 резервата – "Парангалица", "Централен рилски резерват", "Ибър" и "Скакавица". Те са защитени територии, които са образци от естествени екосистеми с характерни и забележителни диви растителни и животински видове и местообитания. Резерватът "Скакавица" (70,8 ха) е обявен през март 1968 г. в землището на гр.Сапарева баня. Това е типичен горски резерват, разположен между 1850 и 2050 м. В него се охранява вековен девствен, предимно беломуров горски масив. През юни 2000 г., една част от Национален парк "Рила" е прекатегоризирана в Природен парк "Рилски манастир", който обхваща централната част на Рила планина. Със стръмни, труднопроходими склонове, обрасли със смесени широколистни и иглолистни гори, с клекови формации и алпийски пасища, с красиви долини, през които минават пенливи реки, с разнообразен релеф, с величествени скални върхове, с чуднокрасиви ледникови езера, с разнообразния си растителен и животински свят, той е притегателен център за отдих и екотуризъм.

През 1986 г. с площ 3676,5 ха е обявен резерват "Риломанастирска гора". Създаден е за да се запазят първични горски екосистеми от иглолистни и смесени елово-букови гори, а също естествената среда на архитектурно-историческия резерват "Рилски манастир", обявен от ЮНЕСКО през 1983 г. за световен паметник на културата.

Особен интерес представляват Стобските пирамиди, разположени в последните издънки на Югозападния дял на Рила край с. Стоб. Намират се от двете страни на вододелния рид (предимно от южната му страна), разделящ суходолията Гръчковец (от север) и Бусовец (от юг). Разделени са на отделни групи, наречени от народа с различни имена – Кулите, Чуките, Самодивски комини и др. Най-известната група е наречена

Сватовете и е свързана с легенда. Голяма част от земните пирамиди са увенчани с каменни шапки. Стобските пирамиди са особено красиви при залез слънце или огрени от лунна светлина.

В Осоговската планина е разположен природния резерват "Черна река", обявен за резерват през 1980 г. и обхваща представителна екосистема на първични букови съобщества в климаксова фаза и представя най-характерните биоценози на планината. На територията на планината са разположени още: природната забележителност "Юч бунар" – група дървета от секвоя на възраст от 110 г. и природна забележителност "Вековна букова гора", в непосредствена близост до средновековния манастир "Св.Лука".

Недалеч от м. Бекбунар се намират планински торфени блата с характерна растителност, които представляват интерес за екотуризма. Релефът на планината е удобен за пешеходен туризъм.

Резерват "Габра" е разположен във Влахина планина в м. Малкия средок, край с.Църварица. Той е един от най-старите резервати в България, обявен през 1949 г. на площ от 89,2 ха. Защитената територия е естествено насаждение от черен бор с примес от зимен дъб, цер, бук и габър. Възрастта на дърветата е от 50 до 60 г., а височината им надминава 40 м.

Сред природните забележителности в областта са Земенския пролом, пещерите Темната дупка и Хайдушката воденица, Скакавишкия водопад.

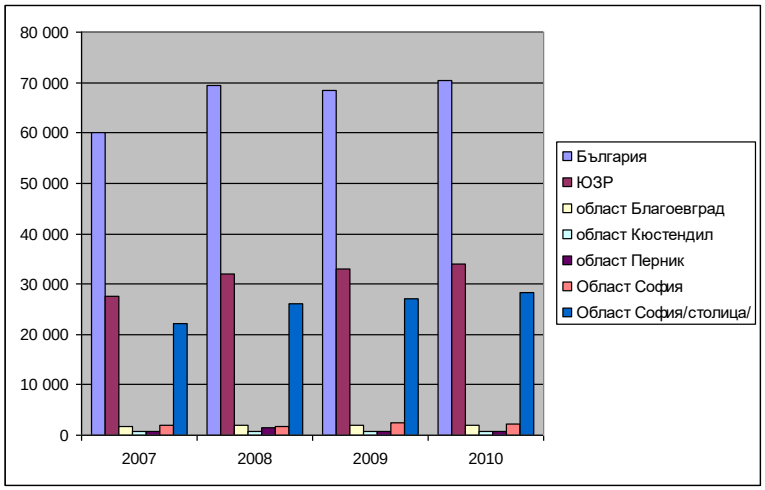
2. Икономическо развитие и конкурентоспособност – основни проблеми и възможности

2.1. Обща характеристика на икономическото развитие на областта

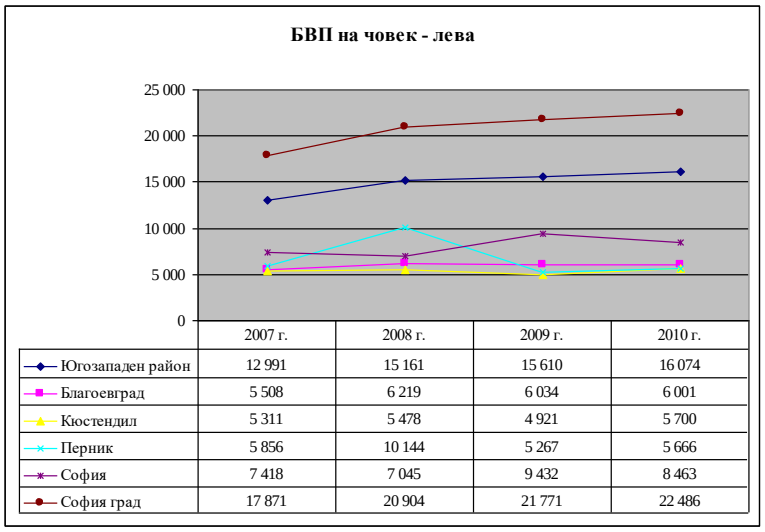
В икономически аспект, област Кюстендил се нарежда на предпоследно място сред петте области, съставящи Югозападния район, район доминант в национален мащаб, но в същото време, силно вътрешно дисбалансиран.

Постигането на динамичен растеж е основното предизвикателство пред българските райони, допълнително усложнено от икономическата криза. Област Кюстендил отбелязва ограничен напредък в икономическия растеж през периода преди кризата. Слабите й изходни позиции стават фактор за силно негативно повлияване от продължилата вече 4 години криза. Резултатът е висок икономически спад спрямо повечето области в района.

БВП по текущи цени (2007-2010 г.), млн. лв. (НСИ)

Областта отбелязва дълготрайна тенденция почти сред всички области в района, създавайки нисък брутен вътрешен продукт (БВП) и най-нисък БВП на човек от населението. През 2011 г. приносът на област Кюстендил в БВП на района е 702 млн. лв. (2.06% от районния БВП), БВП на човек - 5651 лв. (35.1% от средния за района и 60,4% от средния размер за страната).

	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
Югозападен район	12 991	15 161	15 610	16 074
Благоевград	5 508	6 219	6 034	6 001
Кюстендил	5 311	5 478	4 921	5 700
Перник	5 856	10 144	5 267	5 666
София	7 418	7 045	9 432	8 463
София град	17 871	20 904	21 771	22 486

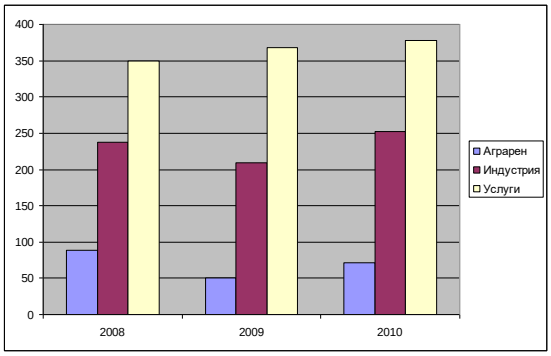
Област Кюстендил е с трайно ниско равнище на развитие.

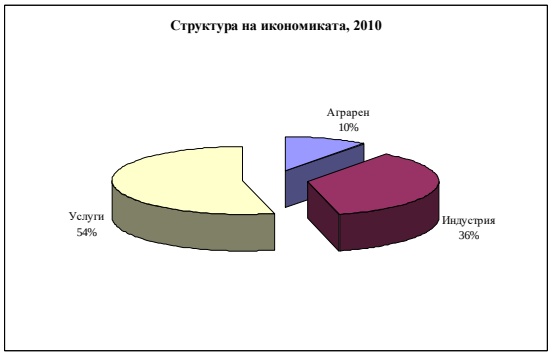
2.2. Отраслова структура на областната икономика – по сектори 1,2,3

Структурата на областната икономика остава почти непроменена през последните години. Най-голям дял в създадената брутна добавена стойност (БДС) има секторът на

услугите (54% през 2010 г.). За последните пет години делът на индустрията остава в границите на 31-36%, на селското стопанство – 10-11%.

Динамика на БДС по сектори в област Кюстендил 2008-2010 хил.лв.(НСИ)

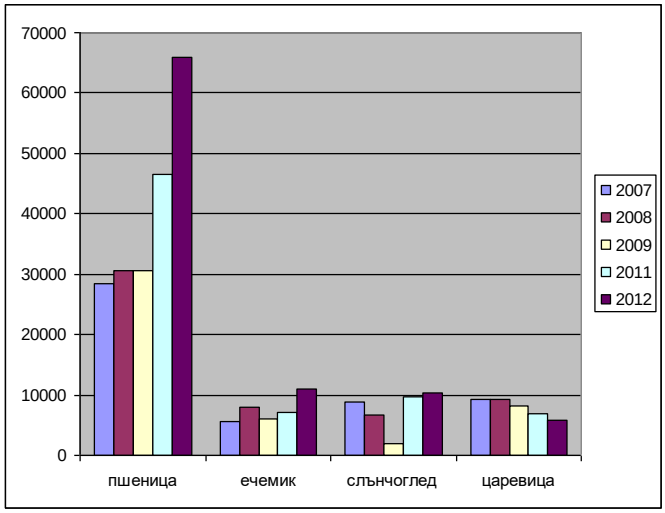

Първичният сектор е традиционен отрасъл в икономическата структура на областта, който трудно се конкурира с останалите. Причините за това се крият в ограничения териториален ресурс и силно пресечения релеф. селско стопанство на

Баланс по видове територии по предназначение:

Вид територия	Имоти бр.	Площ - дка
За нуждите на селското стопанство	326081	1347852
За нуждите на горското стопанство	28235	1166634
Населени места	3017	73400
Водни течения и водни площи	2622	28265
Добив на полезни изкопаеми	52	6634
За нуждите на транспорта	1013	14757
Друг / неуточнен	6	154
Общо	**361026**	**2637542**

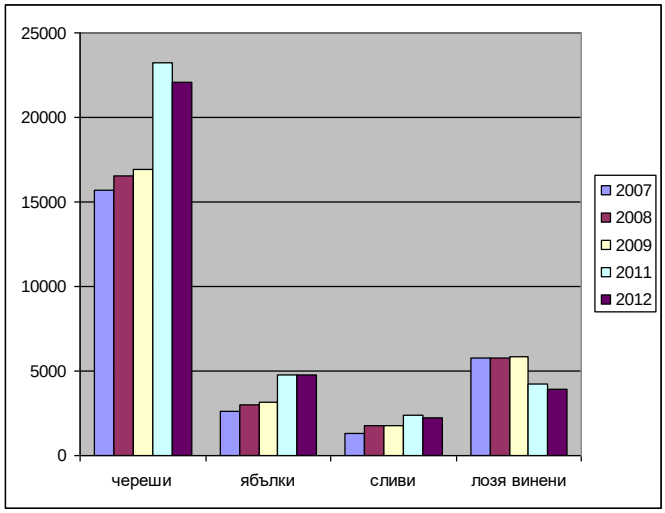
От общо 1347852 дка. земеделски територии в областта, обработваемите съставляват едва 55%. Основните отглеждани зърнени култури през последните 6 години са:

Има площи, заети и от царевица за зърно, овес и други култури, но с много по-малки измерения. По отношение на основните зърнени култури, сеитбооборотът, с малки изключения е постоянен, независимо от сравнително ниските добиви, респективно приходи.

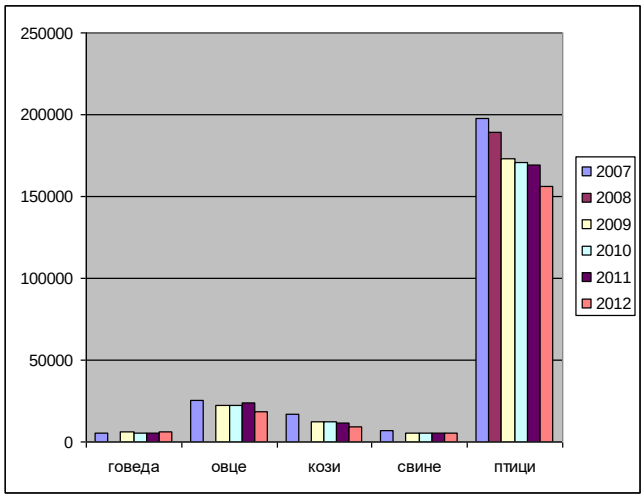
Зеленчукопроизводството в равнините части е свързано с отглеждане на домати, фасул и картофи, но като цяло, то не е пазарно ориентирано.

Областта е известна като овощната градина на България. След западането на овощарството, следствие на извършената реформа, в последните пет години се забелязва тенденция на засаждане на нови насаждения от ябълки, череши и по-малко, лозя. Това донякъде е провокирано от субсидиите за създаване на нови насаждения , но като цяло, плододаващите площи с череши и сливи намаляват.

Животновъдството е с по-слаби позиции в отрасъла. Представено е от отраслите овцевъдство, свиневъдство, птицевъдство и говедовъдство. Основните данни за

отглежданите животни за изминалия период дават една песимистична картина. С изключение на говедовъдството, другите отрасли са в застой или силен спад. Говедовъдството е повлияно от доплащанията, но новите европейски правила ще доведат до редукция на животните. Привеждането на фермите по европейски правила изисква много средства, които няма да са по възможностите на всички стопани.

Добрите природо-климатични дадености предлагат условия за развитието на планинско и екологично чисто животновъдство.

Важна характеристика на сектора е броят и вида на регистрираните земеделски стопанства. Силно преобладаващ дял имат малките частни земеделски единици /физически лица/ (1031 бр.), докато броят на юридическите лица, по-крупни фермери, е незначителен – 66.

Развитието на селското стопанство в района има всички характерни проблеми на развитието на отрасъла в страната, допълнително усложнени от обезлюдяването на селата, високата възраст на заетите, високият дял пустеещи земи, липсата на достатъчно инвестиции, раздробеността на земята и невъзможността за прилагане на модерни технологии. Допълнителна бариера са ниските изкупни цени и наличието на многото посредници между производители и потребители.

Като основен проблем в развитието на отрасъла се отчита и липсата на затворен цикъл „земя - краен продукт”, което се определя като една от причините за липсата на ефективен селскостопански отрасъл и неговото клъстериране с преработващи селскостопанската продукцията мощности за по-висока добавена стойност.

Горско стопанство: Общата площ на горския фонд в Кюстендилска област е 140040 хектара. Залесената площ е 125851 хектара – 90 % от площта на горския фонд. Горите на областта, са богати с изключително многообразие на растителни и животински видове, 42 ендемита за региона и за страната. С цел запазване на биологичното разнообразие и естествените екосистеми, на територията на областта са обособени 1 природен парк, 2 резервата и 10 защитени природни забележителности. Със специално предназначение са 23% от горския фонд – защитени рекреационни гори и гори в защитени местности. Областта разполага и със значими недървесни горски ресурси – гъби, билки, горски плодове.

Добивът на горски репродуктивни материали се извършва от определените в европейските изисквания семепроизводствени насаждения. Наблюдава се увеличение в производството на фиданки. Те се произвеждат в девет горски разсадника. Горскостопанската дейност в областта е съсредоточена в четири стопанства, като основните характеристики са дадени в следващата таблица:

ДГС/ДЛС	Община	Площ на ГФ /ха/						Видов състав
		2007	2008	2009	2010	2011	2012	
ДЛС Осогово	Кюстендил Трекляно	55695	55695	62141	62141	62141	62141	Игл. 25192 ха Шир. 32548 ха Незал.площи 4401 ха
ДГС Невестино	Невестино	24156	24156	24156	24156	24156	24246	Игл. 12721 ха Шир. 10235

								ха Незал.площи 1290 ха
ДГС Дупница	Бобов дол Дупница Бобошево Сапарева баня	26591	26591	26591	26591	53653	53653	Игл. 22356 ха Шир. 22799 ха Незал.площи 8498 ха
ДГС Рилски Манастир	Кочериново Рила	27333	27333	27333	27333	обеди-нено с ДГС Дупни ца		

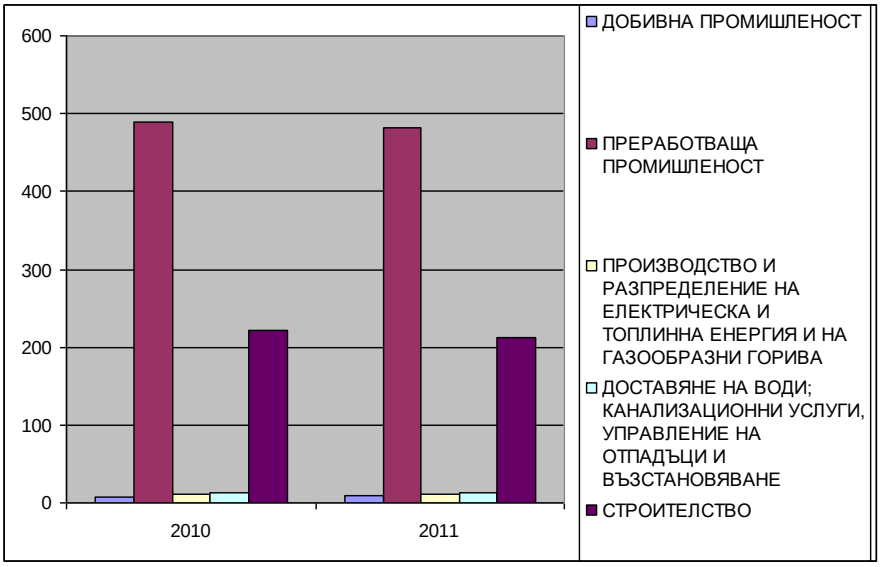
Общо в първичния сектор са заети 506 души (тудово наети), като техния брой непрекъснато намалява.

Вторичен сектор – индустрия

Промишлеността е основен сектор за икономическото развитие на област Кюстендил. До преди пет години, тя определяше икономическия облик на областта. Темповете на произведената продукция от субектите на индустрията за последните години (на областно ниво) са както следва:

Показатели	**Години**					
	2005	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
Произведена продукция (хил. лв.)*	680 165	752 886	879 020	960 449	798 078	905 373
Разходи за придобиване на ДМА (хил.лв)	78 584	97 372	149 841	174 243	80 652	82 785

Заетите в индустрията за последните няколко години е в порядъка на 12 000, като трябва да се има предвид, че има отрасли , за които информацията е конфиденциална.

Вторичният сектор е представен основно от:

- Енергоснабдяване, газоснабдяване - (ТЕЦ Бобов дол, ЧЕЗ България ЕАД, „Овергаз Запад“ АД, ВЕЦ група Рила на Българско акционерно дружество „Гранитоид” АД);
- Фармацефтична промишленост - "Балканфарма Дупница" АД, "Голашфарма" ООД Сапарева баня
- Текстилна и шивашка промишленост - ("Витал” ЕООД Кюстендил, “Велбъжд” АД, ЕТ “Валентин Златков – ВАЛЕНА", "Мони Петров" ООД, “Мария – Магдалена 1991” ЕООД, Сапарева баня, "Рила текс" ООД, гр. Рила, "Тексиком» ООД Кюстендил, "Мартекс 2" ООД Дупница, "Бодастил" ООД гр. Дупница, "Сиви фешън" ООД);
- Хранително-вкусова промишленост - (“Митов - универсал”, с. Горна Гращица – млекопреработване, “Кентавър” ЕООД, с. Коняво – млекопреработване, Хлебопроизводители – “Стратос” ООД, “Хлебозавод Кюстендил”ООД, ЕТ“Георги Борисов”, “Мелничен комплекс Дупница” АД, “Винпром Кюстендил” АД, с. Граница, “Спектър комс” ООД);
- Добивна промишленост - ("Въгледобив Бобов дол" ЕООД, "Фундаментал" ЕООД, гр. Бобов дол);

- Строителство - Кюстендил: “Строителна фирма Рила” ЕООД, Кюстендил, "Булплан инвест" – ООД, "Булплан Диневи" ООД, гр. Кюстендил, "Александър МТВ" ЕООД, Кюстендил, "Стройкомерс" ЕООД, гр. Дупница,);
- Производство на *електро - оптично и друго оборудване* (“Елпром – трафо СН” АД, Кюстендил, “Торготерм” АД, Кюстендил, "Кемет електроникс" АД Кюстендил, "Енергоремонт Бобов дол" АД, "МАГ" ЕООД, Бобов дол, "АБ Терм" ООД Кюстендил, и "Специалремонт" ЕООД Дупница);
- Производство на метални изделия (“Фактор” ЕООД, Дупница, "Изамет 05" ООД Дупница, "Технолисфт" ООД Дупница, "Франциямет" ООД Дупница, "Котлоремонт" ЕООД, Дупница);
- Производство на обувки и други изделия от обработени кожи- (“Дарис” ЕООД, “Ерика Лимитед” ООД, “Весика” ООД, "ОП" ООД, "Комфортке" ООД Бобов дол, "Еспансионе" ООД Кюстендил, "Спорт пром шус" ООД, "Евростаил" ООД, Дупница, "Пиерик шус" ЕООД, "Алекс" ООД, ЕТ "Сергей Любенов");

Някои основни характеристики на индустрията са дадени в следващите таблици:

Икономически дейности (A21)	**Предприятия - бр.**	**Заети - бр.**
ОБЩО 210 г.	**5 308**	**29 511**
в това число: индустрия		
ПРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕНОСТ	490	10 451
ПРОИЗВОДСТВО И РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЕЛЕКТРИЧЕСКА И ТОПЛИННА ЕНЕРГИЯ И НА ГАЗООБРАЗНИ ГОРИВА	11	..
ДОСТАВЯНЕ НА ВОДИ; КАНАЛИЗАЦИОННИ УСЛУГИ, УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИ И ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ	13	549
СТРОИТЕЛСТВО	222	1 649
ОБЩО 2011 г.:	**5 230**	**28 738**
в това число: индустрия	**728**	
ДОБИВНА ПРОМИШЛЕНОСТ	9	..

ПРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕНОСТ	481	10 405
ПРОИЗВОДСТВО И РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЕЛЕКТРИЧЕСКА И ТОПЛИННА ЕНЕРГИЯ И НА ГАЗООБРАЗНИ ГОРИВА	12	..
ДОСТАВЯНЕ НА ВОДИ; КАНАЛИЗАЦИОННИ УСЛУГИ, УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИ И ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ	13	552
СТРОИТЕЛСТВО	213	1 344

Предприятия 2010 г. - бр.	5308
Заети лица - бр.	29511
Нетни приходи от продажби - хил. лв.	1174576
Дълготрайни материални активи - хил. лв.	654810
Рентабилност на продажбите - %	2,8
Оперативна рентабилност - %	102,7

ОБЛАСТ/ОБЩИНИ	**Микро до 9 заети**		**Малки от 10 до 49**		**Средни от 50 до 249**		**Големи над 250**		**ОБЩО**	
	бр.	**заети**	**бр.**	**заети**	**бр.**	**заети**	**бр.**	**заети**	**бр.**	**заети**
ОБЛАСТ КЮСТЕНДИЛ	4 864	9642	291	5595	64	6737	11	6766	**5 230**	**28740**
БОБОВ ДОЛ	168	339	15	249	0		4	3939	**187**	**4527**
БОБОШЕВО	42	98	4	61	0	0	0	0	**46**	**159**
КОЧЕРИНОВО	96	170	5	98	0	0	0	0	**101**	**268**
КЮСТЕНДИЛ	2281	4484	137	2648	31	3621	4	1321	**2 453**	**12074**
НЕВЕСТИНО	35	58	9	151	0	0	0	0	**44**	**209**
РИЛА	88	199	6	146	0	0	0	0	**94**	**345**
САПАРЕВА БАНЯ	217	418	15	295	3	175	0	0	**235**	**888**
ДУПНИЦА	1930	3868	98	1916	26	2396	3	1506	**2 057**	**9686**
ТРЕКЛЯНО	7	8	0	0	0	0	0	0	**7**	**8**

За отбелязване е намаляване на стопанските субекти в индустрията, отпадане на традиционни сектори и респективно намаляване броя на заетите.

Третичен сектор – услуги

Секторът все повече увеличава своя дял и изпревари заложените очаквания като включва широк спектър от услуги, както традиционни, така и иновативни, подкрепящи развитието на бизнеса, подобряване качеството на работната сила, а така също и услуги за населението. Развитието на бизнес услугите е с ограничен напредък в района. Добавената стойност от сектора за 2010 година е над 337 милиона лева.

Икономически дейности (A21)	Брой предприятия	Заети лица
ОБЩО УСЛУГИ	**4349**	**12201**
ТЪРГОВИЯ; РЕМОНТ НА АВТОМОБИЛИ И МОТОЦИКЛЕТИ	2 403	6 127
ТРАНСПОРТ, СКЛАДИРАНЕ И ПОЩИ	436	1 384
ХОТЕЛИЕРСТВО И РЕСТОРАНТЬОРСТВО	505	1 431
СЪЗДАВАНЕ И РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ТВОРЧЕСКИ ПРОДУКТИ; ДАЛЕКОСЪОБЩЕНИЯ	44	111
ОПЕРАЦИИ С НЕДВИЖИМИ ИМОТИ	116	207
ПРОФЕСИОНАЛНИ ДЕЙНОСТИ И НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	240	476
АДМИНИСТРАТИВНИ И СПОМАГАТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ	62	222
ОБРАЗОВАНИЕ	29	62
ХУМАННО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И СОЦИАЛНА РАБОТА	235	1 677
КУЛТУРА, СПОРТ И РАЗВЛЕЧЕНИЯ	41	102
ДРУГИ ДЕЙНОСТИ	238	402

Налага се изводът, че бъдещото преструктуриране на секторната структура на областта следва да се осъществи при ускорени темпове на растеж. Ниският дял на селското стопанство и относително ниският дял на промишлеността налага да се приложат мерки за стабилизиране и ново индустриално развитие с по-висока добавена стойност на областта.

2.3. Наука, иновации и технологично обновяване

По отношение на развитието на науката и иновациите в областта, трябва да се отчете факта, че има само едно звено, осъществяващо такава дейност – Института по земеделие със 123 заети.

За тристранния трансграничен регион “Морава – Пчиня – Струма”, обхващащ всички общини от област Кюстендил, съседни общини от РМакедония и от РСърбия е изготвена *Иновационна стратегия за развитие*, основа за реализиране на конкретни програми и мерки.

2.4. Туристическо развитие

Всички предходни анализи изтъкват големия туристически потенциал на областта. Преди да бъде представен актуализираният му вариант, следва да се оцени настоящото развитие на туризма в стопанските му измерения.

Реализираните нощувки през последните 5 години се колебаят в диапазона 106-120 хиляди. Първенец по брой е Сапарева баня, а по приходи – Кюстендил. Делът на туризма в областната икономика е около 0,3%. Най-значим е делът му в икономиката на община Сапарева баня – 3,1%. Средната пълняемост на базите е 13%, като най-оползотворен капацитет регистрира Дупница – 24%. В три от областните общини (Бобов дол, Невестино и Трекляно) не е регистрирана туристическа дейност.

Долната таблица илюстрира стопанските параметри на областния туризъм към 2011 г. по общини:

Стопански измерения на туризма, 2011 г.

	легла	**капацитет**	**нощувки**	**приходи - хил.лв.**	**Дял приходи**
Област Кюстендил	**2429**	**809438**	**106146**	**3186**	**0,29%**
Бобов дол					0,00%
Бобошево	114	41610	1942	20	0,22%
Дупница	317	97096	23623	439	0,11%
Кочериново	13	4745	69	2	0,02%
Кюстендил	732	245097	30326	1852	0,52%
Невестино					0,00%
Рила	301	84170	6491	86	0,98%
Сапарева баня	952	336720	43695	788	3,12%
Трекляно					0,00%

Това са фактите. Развит е туризъм със скромни измерения. Сапарева баня и Кюстендил оползотворяват ресурсите си за балнеотуризъм, а Дупница – предимно за хотелски услуги на бизнеса.

Анкетираното мнение на общинските администрации в областта потвърди проблемната картина в сферата на туризма:

- Недобре развитият туристически продукт като цяло,
- Неразвитата мрежа от фирми за услуги и доставки в туризма,
- Недостатъчно квалифициран персонал в сферата на туристическите услуги,
- Лошата транспортна достъпност към местата за туризъм,

- Липса на достатъчно добри условия в средствата за подслон,
- Лошо състояние и ограничен достъп до обекти на природното и културно наследство.

Що се отнася до потенциала, той е съхранен и се пренася в новата стратегия като съществен ресурс за развитие. Развитие във всички изброени проблемни насоки и насочено към всички форми на туризъм – балнеоложки (Кюстендил и Сапарева баня), зимен (Паничище и Осоовска планина), културен (Рилски манастир, Пауталия, Кадин мост и чудните църкви из цялата област), религиозен (средновековните църкви по долината на р. Струма), маршрутно-познавателен, ловен (Осогово), риболовен, селски.

Набелязаното и многократно мотивирано развитие ще стане възможно само след преодоляване на «местния егоизъм» (всяка община се стреми да развие собствен продукт). Необходима е единна туристическа стратегия за развитие на регионалните маршрути и продукти, с развитие в трансграничен, национален и европейски мащаб и прилагане на координирана програма с приоритизирани намеси.

2.5. Малки и средни предприятия

Съществуващата пазарна инфраструктура е основа за развитие на сектора като водещ в икономиката на областта. Неразвита е системата от пазари на производителите и тържища – за селскостопански и промишлени стоки. С развитието на частния сектор в селското стопанство и промишлеността, необходимостта от оптимизиране и развиване на пазарната инфраструктура и маркетингови стратегии ще нараства.

Броят на тази група предприятия на областно ниво е 355 или 6,79% от всички регистрирани фирми. Тази група не може да бъде гръбнак на областната икономика, където водещо място имат микрофирмите. Докато във всички съставни общини от областта има малки предприятия, то средни предприятия има само в три общини.

2.6. Преки чуждестранни инвестиции

Инвестициите, както в абсолютен размер, така и отнесени към населението, намаляват през 2009 и 2010 г., което е свързано с настъпването на икономическата криза. Делът на преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) в предприятията от нефинансовия сектор към 31.12.2010 г. показва следните резултати:

Преки чуждестранни инвестиции 2007-2010 с натрупване - млн. евро

Области в ЮЗР	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
Благоевград	134	215	253	253
Кюстендил	**16**	**20**	**16**	**16**
Перник	232	284	240	241
София	800	663	816	1320
София (столица)	9223	11672	12548	13467

Сравнени с тези от останалите области на ЮЗР, ПЧИ в област Кюстендил са 15 пъти по-ниски от предпоследната област – Перник:

3. Демографско и социално-културно развитие, социална интеграция и включване

3.1. Демографска характеристика, процеси и тенденции

По *брой на населението*, област Кюстендил е на 20-то място сред българските области - 136636 души към 01.02.2011 г. (1.7 % от населението на страната). Разпределено е в деветте съставни общини със 182 населени места.

За периода между двете преброявания населението на област Кюстендил намалява с 25848 души (-15.9 %), което се дължи на високия отрицателен естествен и механичен прираст. Община Трекляно е най-малката по брой на население в страната с 629 души и с най-голям отрицателен прираст в областта (-44.9 %). Този тревожен факт поставя под

въпрос ефективното функциониране на тази община през следващия планов период.

Население - абсолютен прираст 2001-2011

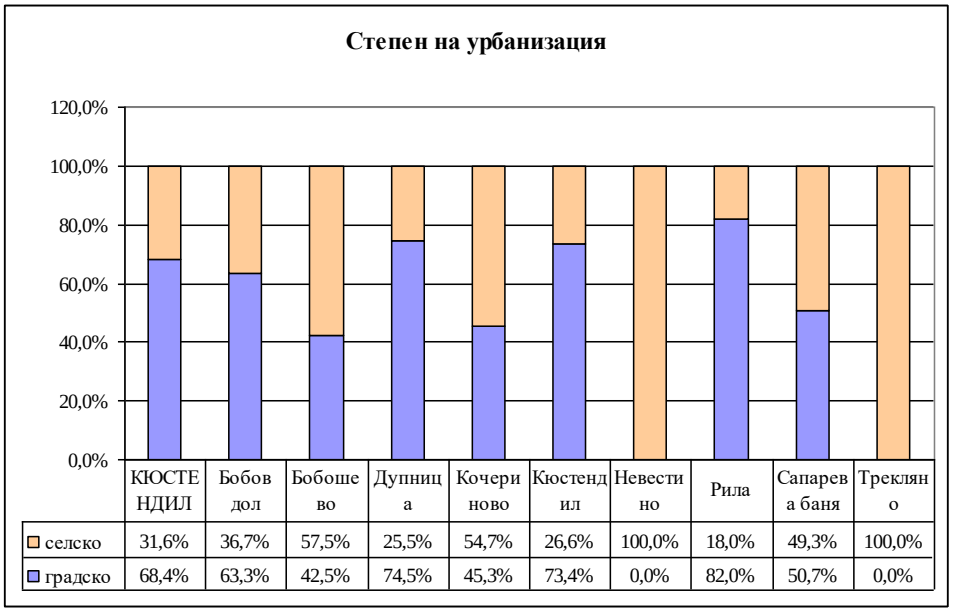
	2001	**2011**	**Прираст**
област КН	**162534**	**136686**	**-25848**
Бобов дол	11755	9067	-2688
Бобошево	3695	2870	-825
Дупница	51471	44988	-6483
Кочериново	6607	5214	-61393
Кюстендил	70573	60681	-9892
Невестино	4466	2821	-1645
Рила	3844	2888	-956
Сапарева баня	8981	7528	-1453
Трекляно	1142	629	-513

Източник:НСИ

Средната *гъстота на населението* в област Кюстендил е 44,8 д./кв.км. и е значително по-ниска от средната за страната (66.3 д./кв.км.). Гъстотата на населението в рамките на областта варира значително, като тя е най-висока в община Дупница – 136.7 д./кв.км., а най-ниска - в община Трекляно – 2.4 д./кв.км.

По данни на Преброяване 2011 г. в 7 града в областта живеят 93553 души, или 68.4% от населението на областта, което я поставя под относителният дял на градското

население в страната - 75.5 %. В периода 2001 – 2011 г. във всичките градове населението намалява.

	КЮСТЕНДИЛ	Бобов дол	Бобошево	Дупница	Кочериново	Кюстендил	Невестино	Рила	Сапарева баня	Трекляно
селско	31,6%	36,7%	57,5%	25,5%	54,7%	26,6%	100,0%	18,0%	49,3%	100,0%
градско	68,4%	63,3%	42,5%	74,5%	45,3%	73,4%	0,0%	82,0%	50,7%	0,0%

Според броя на населението им, градовете в областта се категоризират [2], както следва: 2 средни град Кюстендил – 44532 д. и Дупница -33519 д., останалите 5 града са в категорията „много малки градове". Така само град Дупница е с население над 30 хил.д., като допълва и балансира областния център.

Параметрите на възпроизводството на населението се определят от развитието на основните демографски процеси – естествен (раждаемост и смъртност) и механичен (изселени и заселени) прираст.

Раждаемост: През 2007 г. в областта са родени 1201 деца (8.0 ‰), а през 2011 г. - 1085 деца (8.0 ‰). Коефициентът на раждаемостта в страната през 2007 г. е (9.8 ‰) и 2011 г. (9.6 ‰). По този показател областта има по-неблагоприятни позиции от средните за страната. Тенденцията в развитието на раждаемостта се проследява и чрез *коефициента на плодовитост* - 1.63 живородени деца (2011 г.) за област Кюстендил – стойност, която е значително под теоретичния минимум за осигуряване на простото възпроизводство на поколенията – 2.1 живородени деца от една жена.

[2] Съгласно Наредба № 7 на МРРБ/22.12. 2003 г. за правила и нормативи за устройство на отделните видови територии и устройствени зони, градовете се категоризират на: много големи градове - над 200 хил. жители; големи градове – от 100хил. до 200 хил. жители; средни градове - от 30 хил. до 100 хил. жители; малки градове - от 10 хил. до 30 хил. жители; много малки градове - до 10 хил. жители.

Смъртността е със значително по-високи стойности от раждаемостта. През 2007 г. в областта са умрели 2644 д.(17.6 ‰), а през 2011 г. - 2553 д.(18.9 ‰). За сравнение, средната национална стойност на този показател е с над 4 пункта по-ниска - 14.7 ‰.

Естественият прираст за периода 2007-2011 г. е с постоянни високи отрицателни стойности, което води до силно влошаване на възрастовата структура. С високи отрицателни стойности се отличават общините Трекляно (- 47.5 ‰) и Невестино (- 43.9 ‰).

Коефициент на естествен прираст (‰)

Област, общини	2007	2008	2009	2010	2011
Област Кюстендил	-9,6	-8,7	-9,0	-9,8	-10,8
Бобов дол	-10,5	-11,9	-13,2	-11,1	-13,8
Бобошево	-24,8	-23,2	-21,9	-19,8	-24,8
Дупница	-6,3	-4,3	-3,9	-6,7	-6,2
Кочериново	-20,0	-19,8	-24,0	-22,6	-23,8
Кюстендил	-8,0	-7,7	-7,7	-8,8	-9,5
Невестино	-39,0	-36,5	-37,8	-33,1	-43,9
Рила	-12,0	-11,4	-17,9	-12,6	-16,1
Сапарева баня	-10,6	-9,0	-9,9	-8,3	-13,2
Трекляно	-30,5	-24,7	-29,5	-27,8	-47,0

Източник: НСИ

Данните за вътрешната миграция на населението за областта показват, че изселените са повече от заселените, като *механичния прираст* е с отрицателен знак.В резултат, общото население на областта между двете преброявания е намаляло с 2244 д. Само в три общини е наблюдаван отрицателен механичен прираст (Бобов дол, Дупница и Кюстендил). Останалите 6 общини имат макар и минимален положителен механичен прираст. Обяснението е в силно нарушената възрастова структура, при която няма достатъчно младо население, готово да мигрира в търсене на по-добри условия за жизнена кариера.

Механичен прираст на населението 2001 - 2011

Област, общини	Заселени	Изселени	Механичен прираст

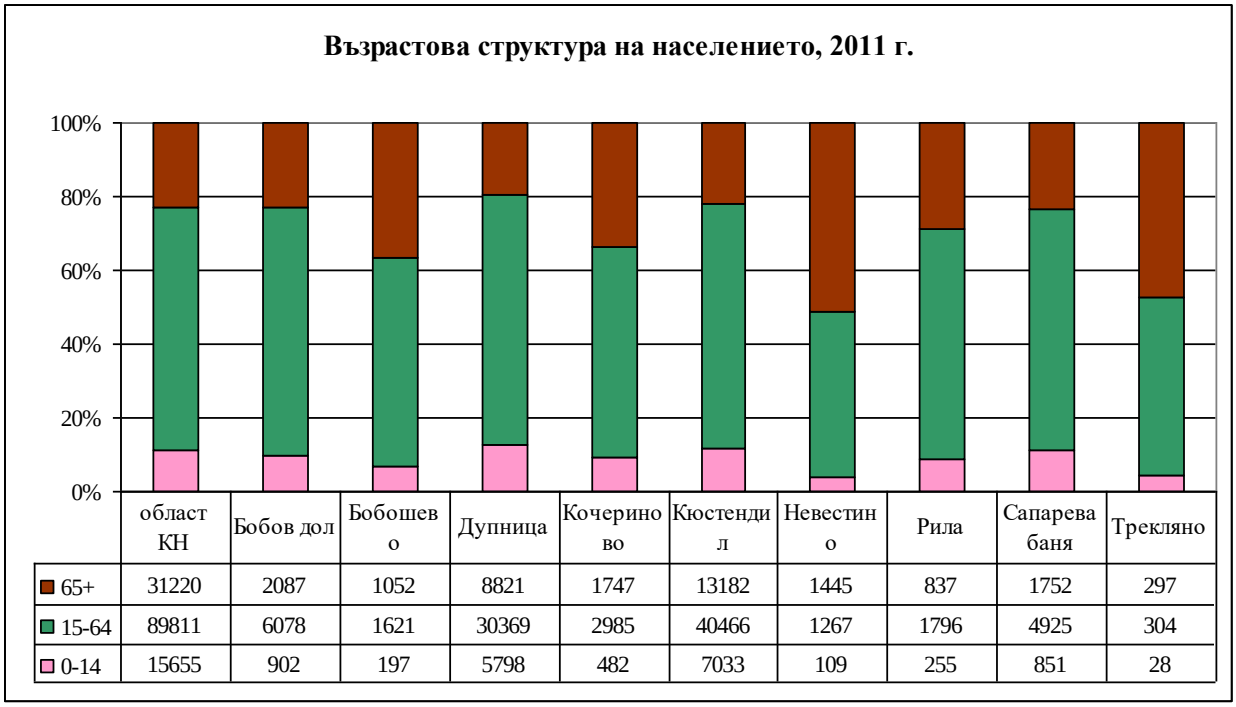
Кюстендил	**4198**	**6442**	**-2244**
Бобов дол	391	597	-206
Бобошево	181	96	85
Дупница	1045	1986	-941
Кочериново	269	175	94
Кюстендил	1758	3102	-1344
Невестино	134	108	26
Рила	151	147	4
Сапарева баня	225	193	32
Трекляно	44	38	6

Източник: НСИ

Отрицателният естествен и механичен прираст е реален проблем за жизнеността на областта. *По данни от текущата демографска статистика, населението на областта продължава да намалява и към 31.12. 2011 г, вече наброява 134 990 души, или за около 1 година намалява с 1696 д.(1.2 %)*

Към 1.02.2011 г. жените са 69846 (51.1 %), мъжете са 66840 души (48.9 %), или на 1000 мъже се падат 1042 жени.

Възрастовата структура на населението на областта показва по-неблагоприятни показатели от средните за страната. Делът на младото население под 15 г. изостава от средния дял за страната с 1.7 пункта. Особено нисък е в общините Невестино (3.9 %), Трекляно (4.5 %) и Бобошево (6.9 %). Дори и в общините Дупница (12. 9 %) и Кюстендил (11.6 %) делът на младите хора е под средният за страната.

	област КН	Бобов дол	Бобошево	Дупница	Кочериново	Кюстендил	Невестино	Рила	Сапарева баня	Трекляно
65+	31220	2087	1052	8821	1747	13182	1445	837	1752	297
15-64	89811	6078	1621	30369	2985	40466	1267	1796	4925	304
0-14	15655	902	197	5798	482	7033	109	255	851	28

Източник: НСИ

Населението във възрастовата група 15 - 64 години също значително изостава от средния за страната дял - с 2.6 пункта. Делът на населениет от тази група във водещити общини изостава от средните за страната стойности. Реципрочно, възрастното население над 65 години е с много голям дял - 22.8 %. Най-голям е делът на възрастните в общините Невестино (51,2 %) и Трекляно (47,2 %), а най-нисък - в община Дупница (19,6 %).

Възпроизводството на трудоспособното население се характеризира най-добре чрез *коефициента на демографско заместване*, който показва съотношението между броя на влизащите в трудоспособна възраст (15-19 г.) и броя на излизащите от трудоспособна възраст (60- 64 г.). Към 01.02.2011 г., общо за областта, това съотношение е 54.0 %, при 70.0 % за страната. И по този демографски показател област Кюстендил е с много по-неблагоприятни стойности от средните за страната.

На общинско ниво, с най-благоприятно съотношение е община Бобов дол (66%) със стойност над средната за областта, а в най-неблагоприятно – община Трекляно, където 100 лица, излизащи от трудоспособна възраст, се заместват само от 16, влизащи в трудоспособна възраст.

Общият коефициент на *възрастова зависимост* към 01.02.2011 г. за областта е също висок - 52.2 %. Това означава, че на 100 лица във възрастовата група 15–64 навършени години се падат около 52 лица под 15 г. и над 65 г. На общинско ниво, в най-благоприятно съотношение са общините Дупница (48,1%) и Бобов дол (49.2%). С най-висока възрастова зависимост са общините Невестино (122,7 %) и Трекляно (106,9 %).

Етно-демографска характериситка

Лицата, които са се възползвали от правото на доброволен отговор на въпроса за етническо самоопределение към 01.02.2011 г., са 95.2 % от населението (130 615 д.). Българската етническа група обхваща 121351 лица (95.2 %), при 84.8 % средно за страната. *Ромският етнос* е вторият по численост, наброяващ 8305 души (6.4 %), при средно 4.9 % за страната. Най-голям е делът на ромския етнос в общините Кюстендил (8.9%) и Дупница (5.7 %), докато в община Бобов дол няма роми. Турската етническа група е със символичен дял от 0.1 %, при средно 8.8 % за страната. Към „други етнически групи" са се самоопределили 354 лица (0.3 %).

Образователна структура на населението

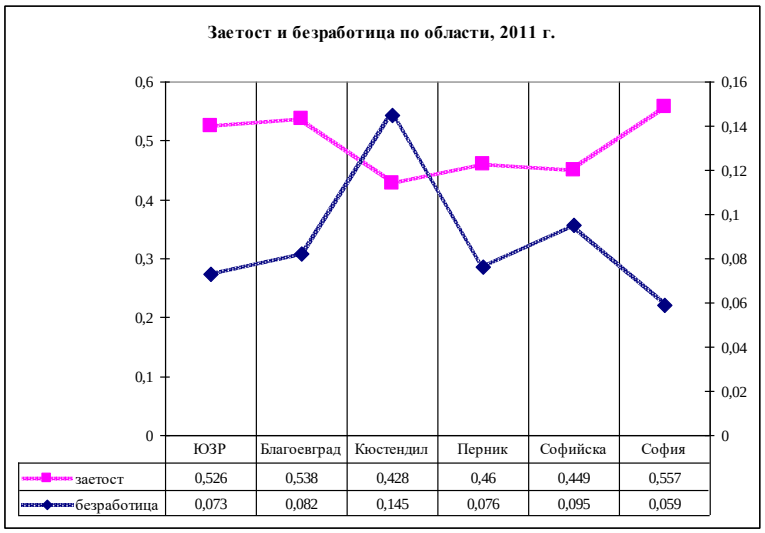
По отношение на образователната структура, една от водещите цели на общоевропейската стратегия „Европа 2020", е подобряване на образователното равнище на населението и по-специално, намаляване на дела на преждевременно напусналите училище и увеличаване на дела на населението с висше образование.

Към 1.02. 2011 г., броят на лицата с висше образование в област Кюстендил е 19186 (14,8%). Така областта заема средно положение по този показател в страната. Лицата, завършили средно образование, са 61822 (47,8 %). Значителни са вътрешно-общинските различия в относителния дял на висшистите. Най-висок е относителният им дял в общините Дупница и Кюстендил - съответно 17,2 % и 16,5 %. Останалите общини са със значително по-ниски стойности от средните за областта. Характерно за образователния ценз на кюстендилските общини е фактът, че преобладават лицата със средно и основно образование - съответно 47,8 % и 25,1 % от населението на 7 и повече години. С начално образование са 9534 лица (7,4 %), а с незавършено начално - 5282 лица (4,1 %).

За първи път през настоящото преброяване е включена категорията "никога непосещавали училище". Броят на тези лица в областта е 900, или 0.7 % от населението на 7 и повече навършени години. Това са основно лица от ромската етничека група.

3.2. Икономическа активност, заетост, безработица

Трудовият пазар е силно инерционен. Неговата стагнация или възстановяване се проявява със значително забавяне след проявите на финансовите и икономически фактори. Сравнена с останалите области в ЮЗР, през 2011 г. Кюстендил е с най-ниска заетост (42,8%) и най-висока безработица (14,5%):

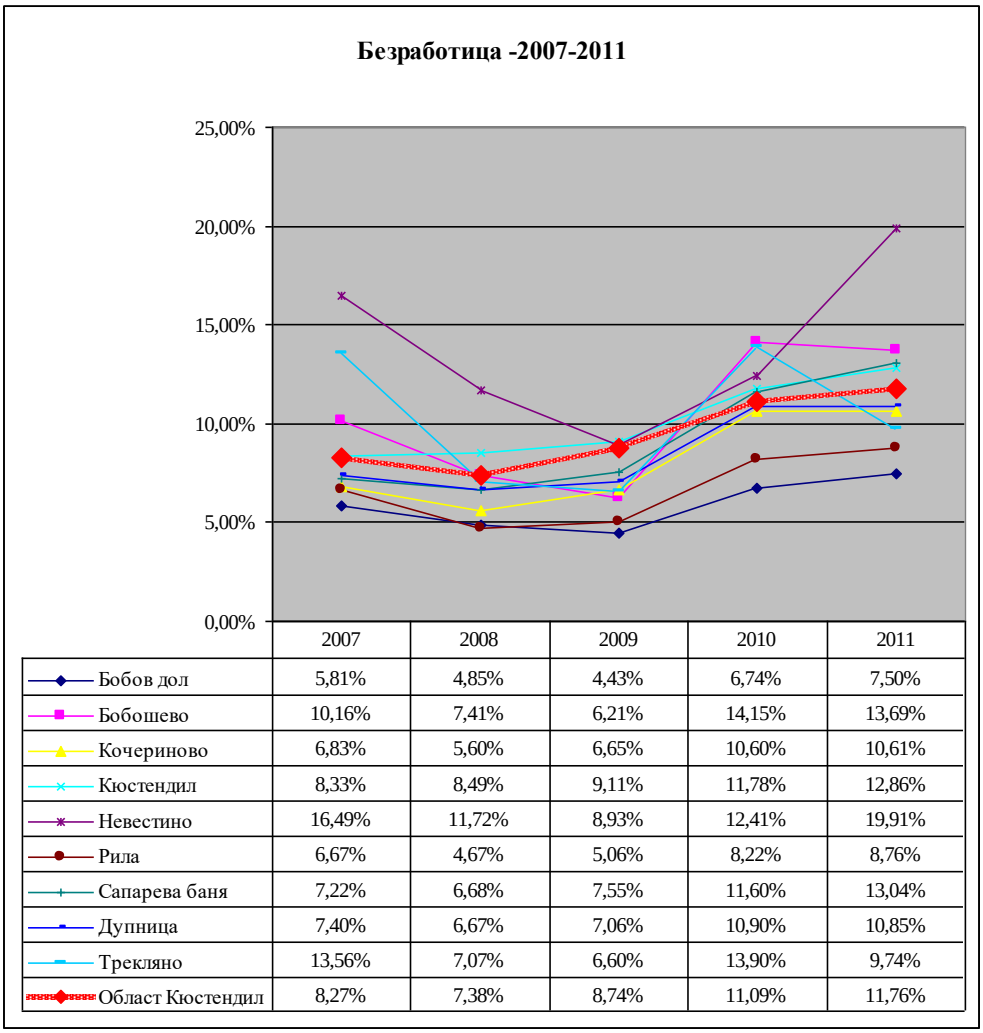

	ЮЗР	Благоевград	Кюстендил	Перник	Софийска	София
заетост	0,526	0,538	0,428	0,46	0,449	0,557
безработица	0,073	0,082	0,145	0,076	0,095	0,059

Коефициентът на заетост на населението на възраст 15+ в област Кюстендил за периода 2007-2011 г. намалява с 6,7% до 42,8 %, което е по-ниско от средното за района с цели 10% (52,6%). Всички останали области са с по -добри показатели.

Финансовата криза и настъпилата икономическа рецесия доведоха до нарастване на безработицата. Коефициентът на безработицата на населението в област Кюстендил за периода 2007-2011 г. е с по-високи стойности от средните за страната и за ЮЗР, като през 2008 г. достига най-ниското си равнище от 7.38 %. В резултат на финансовата криза, през следващите години настъпва повишаване на показателя до 11,09 % и 11,76 % съответно за 2010 г. и за 2011 г., при стойности средно за страната, съответно 9,47 % и 9,67 %.

Във вътрешнообластен план, проблемът с безработните лица и през 2011 г. е най-сериозен в община Невестино, където коефициентът на безработица достига 19,91 %, при 12,41 % през 2010. Следва община Бобошево с 14,15 %, а с най-нисък дял е община Бобов дол – 7,50%, като тя определя сравнително по-ниската за областта стойност спрямо стойностите на останалите общини.

	2007	2008	2009	2010	2011
Бобов дол	5,81%	4,85%	4,43%	6,74%	7,50%
Бобошево	10,16%	7,41%	6,21%	14,15%	13,69%
Кочериново	6,83%	5,60%	6,65%	10,60%	10,61%
Кюстендил	8,33%	8,49%	9,11%	11,78%	12,86%
Невестино	16,49%	11,72%	8,93%	12,41%	19,91%
Рила	6,67%	4,67%	5,06%	8,22%	8,76%
Сапарева баня	7,22%	6,68%	7,55%	11,60%	13,04%
Дупница	7,40%	6,67%	7,06%	10,90%	10,85%
Трекляно	13,56%	7,07%	6,60%	13,90%	9,74%
Област Кюстендил	8,27%	7,38%	8,74%	11,09%	11,76%

Източник: Агенция по заетостта

Негативната тенденция продължава с тревожен висок интензитет и в края на 2012 г. безработицата в областта нараства с цели 3 пункта до 14,8%.

3.3. Доходи на домакинствата, ниво на бедност

Доходи

- ***Доходи на домакинствата***

Равнището на доходите е един от основните социално-икономически индикатори. Те се използват за оценка на условията на живот на населението, за определяне на

покупателната му способност и др. Като такива, доходите заедно със заетостта на населението са едни от основните инструменти на социалната политика.

В периода 2007-2010 г. се наблюдават определени тенденции в доходите на населението, които са свързани с протичане на икономическите процеси, повлияни през последните години и от икономическата криза. Данните за динамиката на доходите на населението в област Кюстендил са показани в *следващата таблица*.

Динамика в равнището на доходите на домакинствата в област Кюстендил за периода 2007-2010 г. – по основни източници

Показатели	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
Р.България	**7818**	**8686**	**9122**	**9023**
Общ доход (лв.) област Кюстендил	***6650***	***7005***	***8193***	***8240***
Доходи от заплати (лв.)	3077	3736	3986	3547
Дял на заплатите от общия доход (%)	*46,27*	*53,33*	*48,65*	*43,05*
Доход от пенсии (лв.)	1981	1566	3050	3503
Дял на пенсиите от общия доход (%)	*29,79*	*22,35*	*37,22*	*42,51*
Доход от други източни;и (лв.)	1592	1703	1157	1190
Дял на доходите от други източници от общия доход (%)	*23,93*	*24,32*	*14,13*	*14,44*

Паричните доходи на домакинства от област Кюстендил са по-ниски от средните за страната за изследвания период. Като цяло равнището на доходите на домакинствата в областта нараства – от 6650 лв.(2007 г.) на 8240 лв. (2010 г.).

- ***Социално включване и изключване***.

Социално изключване. Един от факторите за социалното изключване на част от населението е бедността. Най-податливи на бедност са някои категории лица като безработните (и особено продължително безработните), пенсионерите, лицата с определена категория инвалидност, многодетните семейства и др. Нивото на бедност се измерва с официално приети субективни индикатори за измерване на материални лишения, прилагани от всички държави.

Линията на бедност (определена за домакинства, разполагащи със 60% от определен еквивалентен доход) за област Кюстендил тя варира от 2581 лв./лице (2007 г.) до 6691 лв./лице (2010 г.), която е по-ниска от средната за страната. Делът на хората, живеещи в *материални лишения* за областта е както следва:

Линия на бедност

година на провеждане на изследването	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**
година за която се отнасят данните	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
ОБЛАСТ	**Едно лице**				**Двама възрастни с две деца под 14 години**			
Общо за страната	**2 548**	**3 318**	**3 540**	**3 405**	**5 351**	**6 968**	**7 434**	**7 150**
Кюстендил	2 581	3 237	3 228	3 186	5 420	6 798	6 778	6 691

Процент от населението живеещо с материални лишения ишения по пол [1]

година на провеждане на изследването	**2008**			**2009**			**2010**			**2011**		
година за която се отнасят данните	**2007**			**2008**			**2009**			**2010**		
ОБЛАСТ	**общо**	**мъже**	**жени**	**общо**	**мъже**	**жени**	**общо**	**мъже**	**жени**	**общо**	**мъже**	**жени**
Общо за страната	41,2	39,6	42,8	41,9	40,1	43,5	45,7	44,2	47,2	43,6	42,5	44,6
Кюстендил	46,7	45,3	48,2	49,2	48,5	49,9	61,8	61,6	62,0	46,4	48,7	44,2

Социално включване. Проблемът за социалното включване е приоритетно ориентиран към *лица с физически и психически увреждания*, които формират социално уязвими групи. Този процес е ориентиран и към лицата с ниски доходи и тези с материални лишения – безработни, пенсионери с ниски пенсии и др. Социалното включване се изразява в преодоляване на основните бариери, които са от различен характер - психологически, културни, образователни, финансови, архитектурни и др. Социалната интеграция, освен посочените категории лица е насочена и към лица от ромската

етническа група и по-конкретно към лицата в "училищна" възраст, тъй като е преценено че повишаването на образователното равнище на децата от този етнос е една от приоритетните мерки на политиката за тяхното интегриране.

3.4. Здравеопазване и социални грижи

Системата на здравеопазването в област Кюстендил е сравнително добре развита и покрива нуждите от здравна помощ на областта. Здравеопазването разполага с 5 болнични заведения с общ капацитет около 1000 легла – 3 многопрофилни болници с капацитет 645 легла и 2 специализирани болници с капацитет 356 легла. Разпределението по общини е както следва:

- Община Кюстендил – МБАЛ "Д-р Н.Василев" АД, обслужваща общините Кюстендил, Бобов дол, Невестино и Трекляно; Специализирана болница за рехабилитация – Национален комплекс ЕАД, филиал гр. Кюстендил - с национално значение;
- Община Дупница - МБАЛ"Св.Ив.Рилски" ЕООД и МБАЛ"Св.Ив.Рилски" ООД - обслужват общините Дупница, Сапарева баня, Бобошево, Рила и Кочериново;
- Община Сапарева баня – Специализирана болница за рехабилитация АД – с национално значение.

Системата се допълва от 28 лечебни заведения за извънболнична помощ – 13 медицински центрове, 14 медицински лаборатории и един дентален център. Сериозен проблем на системата е териториалната неравномерност в разположението на лечебните заведения. Всички диагностично-консултативни центрове и над 80 % от лекарските практики са съсредоточени в Кюстендил и Дупница. Това обстоятелство принуждава пациентите от другите общини да пътуват до двата града. В общините Бобошево, Кочериново, Невестино, Рила и Трекляно няма нито едно заведение за болнична или извънболнична помощ. Това означава затруднена достъпност до медицински услуги на над 14000 човека.

Спешна помощ: Областната система за спешна медицинска помощ се състои от един център в гр.Кюстендил (за общините Кюстендил и Трекляно) с 5 филиала – в гр. Дупница (за общините Дупница и Бобошево), в гр. Бобов дол, гр. Сапарева баня, гр. Рила (за общините Рила и Кочериново) и с.Невестино. Сериозен проблем за дейността е кадровото обезпечаване, най-вече по отношение на лекарския персонал.

Общата осигуреност на населението с легла в лечебните и здравни заведение през 2011 г. е 741 на 100 хил.души при средно за страната, 731 легла/100 хил. Броят на лекарите в областта е 470, а на медицинските специалисти по здравни грижи – 762. Зъболекарите към същата година са били 115. Показателят за осигуреност с лекари е със стойност 34,8/10 хил. души (при 38,8 за страната), а на зъболекари – 8,5/10 хил. души (при 9,1 за страната).

По-важните проблеми пред системата на здравеопазването са:

- Трудна достъпност до медицински услуги за жителите от областните периферии;
- Влошено качество на медицинските услуги поради недостиг на персонал;
- Остаряло медицинско оборудване – необходимост от обновяване и модернизация.

Социални услуги: Към момента общият брой на специализираните институции на територията на област Кюстендил е 6, от които 3 са за деца и 3 са за възрастни лица.

Специализирани институции за деца в област Кюстендил

На територията на област Кюстендил има 3 специализирани институции за деца - един Дом за медико-социални грижи за деца от 0-3 години (ДМСГД) , 2 Дома за деца лишени от родителски грижи (ДДЛРГ) от 3-7 години и от 7-18. ДМСГД Кюстендил и ДДЛРГ Хисарлъка в процес на закриване.

- Услугите в институцията са насочени към образователните нужди на децата и опазване на тяхното здраве.

Специализирани институции за възрастни и стари хора

Социални услуги в специализирани институции се предоставят след изчерпване на възможностите за извършване на услуги в общността.

На територията на област Кюстендил има три специализирани институции, от които два за възрастни хора с увреждания и един дом за стари хора**.**

- **Дом за възрастни хора с физически увреждания „Ильо войвода” гр. Кюстендил**

Институцията е държавно делегирана дейност с капацитет 90 клиенти и е с пълна заетост през последните години. По-голямата част от настанените (80 %) са хора над 61 години. Домът обслужва основно област Кюстендил и съседни области.

- Дом за възрастни хора с умствена изостаналост с. Преколница

Институцията е държавно делегирана дейност с капацитет 44 клиенти и е с пълна заетост. Домът обслужва основно областта.

- Дом за стари хора, гр.Кочериново

Специализираната институция е държавно делегирана дейност и се управлява от община Кочериново. Домът е с капацитет 60 места и е с пълна заетост. По-голямата част от настанените (80 %) са хора над 70 години. Домът обслужва лица от областта и от съседни области.

Социални услуги в общността

В тази група влизат услуги, които се предоставят в семейна среда или в среда близка до семейната. По своя смисъл те представляват алтернатива на настаняването на деца и възрастни в институция и през последните години дават възможност да се реализира държавната политика за деинституционализация. Финансирането на тези услуги се извършва като държавно делегирани дейности и дейности, финансирани от общинския бюджет.

Социални услуги в общността за деца

Социални услуги в общността за деца в област Кюстендил финансирани като държавно-делегирани дейности, са 9. От тях 5 са в община Кюстендил – ЦОП, два броя ЦНСТ /център за настаняване от семеен тип/, Дневен център за деца с увреждания и ЦСРИ /център за социална рехабилитация и интеграция/ за деца и младежи и в община Дупница има ЦСРИ , два ЦОП /център за обществена подкрепа/ и ДЦДУ /дневен център за деца с увреждания/.

- **Център за обществена подкрепа, Кюстендил**

Центърът за обществена подкрепа е разкрит 2010г. по проект до м. май 2011г. след което функционира като държавно делегирана дейност. Работи в приоритетни направления за превенция на изоставянето, насилието и отпадането от училището.

- **Дневен център за деца с увреждания гр. Кюстендил**

Дневният център за деца с увреждания „Вяра, Надежда и Любов”” – гр. Кюстендил функционира като държавно делегирана дейност и се управлява от общинската администрация. Капацитетът на центъра е 24 деца и пълна заетост.

Преобладаващият брой деца, които са ползвали услугите на център са на възраст от 3 до 18 години. Децата получават подкрепа за ежедневни дейности, образователни дейности – групови и индивидуални, здравна профилактика, медицинска рехабилитация, логопедична и психологична подкрепа, свободни занимания и игри по интереси.

- **Център за социална рехабилитация и интеграция, Кюстендил**

ЦСРИ– гр. Кюстендил функционира като държавно делегирана дейност и се управлява от фондация „Институт за социална политика и социална работа". Капацитетът на центъра е 40 деца и работи с деца и младежи със специфични потребности на възраст от 3 до 18 години (деца с обучителни трудности, с интелектуална недостатъчност, с генерализирано разстройство на развитието, с логопедични проблеми, със сензорни увреждания – нарушено зрение и слух, с физически увреждания, с деца от институции) от област Кюстендил.

- **Център за настаняване от семеен тип за деца**

Функционират две ЦНСТ –та като държавно делегирана дейност и се управляват от Фондация „Сийдър". Капацитета на ЦНСТ е 2 по 8 и работят при пълна заетост. Целевата група е деца от 3 до 18 г. възраст. Разположени са в новопостроени сгради в близост МБАЛ гр. Кюстендил.

- **Център за социална рехабилитация и интеграция, Дупница**

ЦСРИ– гр. Дупница функционира като държавно делегирана дейност и се управлява от общината. Капацитетът на центъра е 40 деца и работи при пълна заетост с деца и младежи със специфични потребности на възраст от 3 до 18 години. (деца с обучителни трудности, с интелектуална недостатъчност, с генерализирано разстройство на развитието, с логопедични проблеми, със сензорни увреждания – нарушено зрение и слух, с физически увреждания, с деца от институции) от общините Дупница, Бобов дол, Рила, Кочериново, Бобошево, Сапарева баня.

- **Дневен център за деца с увреждания**

Дневният център за деца с увреждания – гр. Дупница функционира като държавно делегирана дейност и се управлява от общинската администрация. Капацитетът на центъра е 20 деца при пълна заетост.

Преобладаващият брой деца, които са ползвали услугите на център са на възраст от 3 до 18 години. Децата получават подкрепа за ежедневни дейности, образователни дейности – групови и индивидуални, здравна профилактика, медицинска

рехабилитация, логопедична и психологична подкрепа, свободни занимания и игри по интереси.

- **Два Центъра за обществена подкрепа, Дупница**

Центровете за обществена подкрепа функционират като държавно делегирана дейност. Работят в приоритетни направления за превенция на изоставянето, насилието и отпадането от училището. Екипите на центровете включват различни специалисти.

Изводи:

- Услуги в общността за деца са развити в общините Кюстендил и Дупница, където е и най-големият брой детско население. Те посрещат приоритетно нужди на деца с увреждания и деца жертви на насилие.
- В областта е добре развита приемната грижа.

Социални услуги в общността за възрастни в област Кюстендил

Общият брой на социалните услуги в общността за възрастни в област Кюстендил са 11, от които 2 Дневни центрове за стари хора (Бобошево и Рила), 1 Преходно жилище с. Преколница. Два ЦНСТ /Център за настаняване от семеен тип/ за възрастни с умствена изостаналост в гр. Бобов дол , два ЦНСТ за възрастни с психични разстройства в гр.Рила и две ЦНСТ за възрастни с умствена изостаналост в гр. Кюстендил. ЦСРИ за възрастни в гр. Рила и гр. Бобов дол.

- **Дневен център за стари хора гр. Рила**

Дневният център за възрастни хора е услуга в общността е насочен към дейности, които създават условия за цялостно обслужване на потребителите през деня, свързани с предоставяне на храна, задоволяване на ежедневни и здравни потребности, организация на свободното време и лични контакти. Капацитетът на услугата. е 20 и пълна заетост.

- **Дневен център за стари хора гр. Бобошево**

Дневният център за възрастни хора е услуга в общността, която е насочена към дейности, които създават условия за цялостно обслужване на потребителите през деня, свързани с предоставяне на храна, задоволяване на ежедневни и здравни потребности, организация на свободното време и лични контакти. Капацитетът на услугата е 25 и пълна заетост..

- **Преходно жилище с. Преколница**

Преходното жилище за възрастни с умствена изостаналост е услуга в общността която е предназначена за 16 жени с умствена изостаналост изведени от ДВУИ с. Преколница. Капацитетът на жилището е 16 и пълна заетост.

- **Центрове за настаняване от семеен тип за възрастни**

Функционират 6 бр. ЦНСТ за възрастни като държавно делегирана дейност. Капацитета на ЦНСТ в гр. Бобов дол 2 по 10 и работят при пълна заетост, в гр. Кюстендил - капацитет 2 по 4 , пълна заетост и в гр.Рила с капацитет 10 и 15 потребители. Целевата група са лица с умствена изостаналост и психични разстройства в гр. Рила.

Изводи:

- Дневните центрове в Бобошево и Рила оказват подкрепа на стари хора в селищата с висок процент застаряващо население.
- Услуги в общността за възрастни са развити в общините Рила,Бобов дол ,Кюстендил и Бобошево. Те посрещат приоритетно нужди на възрастни с увреждания и стари хора.

Предстои през 2014 г. разкриване на два нови Центъра за настаняване от семеен тип за деца с умствена изостаналост в община Дупница и община Кюстендил.

Според изследваните данни за областта, основни акценти в сферата на социалните услуги следва да бъдат: осигуряването на равни възможности за достъп до този вид услуги (включително и на живеещите в малки, отдалечени от градските центрове населени места); повишаването на тяхното качество; изграждането на публично-частни партньорства за предоставянето им; подобряване на материално-техническата им база.

3.5. Образование

Предучилищното образование се осъществява в детските градини (във всичките им разновидности). Въпреки демографския срив, през периода 2007-2011 г. се наблюдава увеличение на децата, посещаващи детските градини с – съответно, от 3684 на 3728 деца. Същевременно са закрити 6 детски градини и през учебната 2011/2012 г. те намаляват до 30 бр. Съответното намаление на педагогическия персонал за периода е от 340 на 331. Обезпокоително е, че в община Трекляно няма детска градина.

Таблица: Детски градини в област Кюстендил за учебната 2011/2012 г.

Област, общини	Детски градини	Деца	Детски групи	Педагогически персонал	Детски учители
Кюстендил	**30**	**3728**	**168**	**331**	**309**
Бобов дол	2	3728	9	18	16
Бобошево	1	45	2	4	4
Дупница	12	1333	57	106	98
Качериново	3	96	7	13	12
Кюстендил	9	1724	76	159	150
Невестино	1	36	2	4	4
Рила	1	88	5	9	8
Сапарева баня	1	203	10	18	17
Трекляно	-	-	-	-	-

Източник: НСИ

Нетният коефициент на посещенията в детските градини[3] в областта е малко по-висок от средния за страната, но по-нисък от средния за ЮЗР. Сравними са и останалите наблюдавани показатели - средният брой деца на един учител и в една група.

Таблица : Показатели за детски градини през учебната 2011/2012 г.

Области	Нетен коефициент на записване на деца в детски градини - %	Бр.деца/1 учител	Бр. деца / 1 група
България	**81.5**	**12.3**	**23.7**
ЮЗР	84.4	12.6	25.0
Кюстендил	82.5	12.1	22.2

Източник: НСИ, изчисления НЦТР

Независимо от намаляването на детските заведени, като цяло може да се обобщи, че в сектора на предучилищното образование се наблюдават положителни промени. Повишава се достъпът до услугата и ефективността на функциониране на заведенията. По-нататъшните усилия трябва да се насочат към поддържане на съществуващите тенденции, като приоритетно се решат проблемите с достъпа в общинските центрове и в малките, периферни общини.

Броят на *училищата* в област Кюстендил също намалява. От учебната 2007/2008 г. до учебната 2011/2012 г. са закрити 13 учебни заведения. Редуцирането касае само

[3] Делът на децата на възраст 3-6 години, посещаващи детски градини

общообразователните училища. Броят на специализираните училища и професионални гимназии се запазва постоянен.

Училища в област Кюстендил през учебната 2011/2012 г.

Област, общини	**Общо**	**Общообразователни и специални училища**	**Професионални гимназии**
Кюстендил	**48**	**36**	**12**
Бобов дол	3	2	1
Бобошево	1	1	-
Дупница	18	14	4
Кочериново	2	2	-
Кюстендил	18	13	5
Невестино	1	1	-
Рила	1	1	-
Сапарева баня	3	1	2
Трекляно	1	1	-

Източник: НСИ

Броят на учениците за учебната 2011/2012 г. е 12792, а на учителите -1052. В периода 2007-2012 г., броят на учениците е намалял с 2363, а на учителите - с 264. Ако тези тенденции се запазят, ще се наложи ново редуциране на училищата- закриване на учебни заведения и сливане на паралелки.

Професионалното обучение на учениците за целия спектър на професиите от икономиката на областта, се осигурява от професионалните гимназии в Кюстендил, Дупница, Сапарева баня и Бобов дол. Основните специалности, застъпени в тези училища, покриват сегашните областни приоритети – икономика, енергетика, туризъм, селско и горско стопанство, транс-гранично сътрудничество. В професионалните гимназии се провежда обучение и на граждани с цел подобряване пригодността за заетост. Провеждат се курсове за квалификация и преквалификация към Бюрата по труда в гр.Кюстендил и гр.Дупница, по програми на ЕС в задочна форма на обучение след средно образование (ПГДГС – гр.Кюстендил, ПГИМ – гр.Кюстендил, ПГ по туризъм –гр.Кюстендил, ПГЛП – гр.Кюстендил, ПГ по транспорт – гр.Дупница).

Все още системата на професионалното образование в областта не е достатъчно гъвкава и реформирана, за да отговори по-пълно на местните и регионалните нужди от професионални и технически кадри в различните сфери на икономиката. В тази насока е необходимо мрежата от специализирани професионални гимназии да бъде оптимизирана, за да се синхронизират резултатите от нейната дейност с очакванията на бизнеса.

Броят на напусналите учащи (I-VIII клас) намалява (от 381 ученика 2007/2008 г.на 296 ученика 2011/2012 г.), но все още е значителен. Най-ясно проблемът се проявява сред ромските общности.

Процесите на оптимизация на училищната мрежа поставят изисквания към създаването на защитни механизми по отношение на преструктурираните звена. По последни данни, за учебната 2011/2012 г., в областта функционират 16 средищни и 4 защитени училища (55% от общообразователните училища). Те са елемент на социална защита и част от регионалната политика на общинско ниво.

Специфични проблеми в *образованието на ромите*: Около 15% от децата и учениците в областта са от ромски етнически произход. Исторически се е обособил ромски квартал и сегрегирано ромско училище в кв."Изток" – гр.Кюстендил. В другите населени места обучението на децата и учениците –роми е интегрирано. Подлежащите на задължително обучение се обхващат в началото на всяка учебна година. Наблюдава се увеличаване броя на отсъствията на учениците – роми след IV клас. Около 50% от завършващите основно образование роми не продължават образованието си в средни училища, или отпадат в процеса на гимназиалното си образование. Непреодолени проблеми в образованието на ромите остават: Недостатъчно владеене на български език; Различна ценностна система, в която образованието не е приоритет; Незаинтересованост на родителите; Конюнктурност в поведението, в зависимост от определени стимули; Ранен брак; Бедност. Проблеми със сегрегацията има и в НУ – с.Раждавица и ЦДГ „Мир" – с.Копиловци, община Кюстендил.

Обобщената оценка на образователната система в областта може да се представи в следната резюмирана форма:

*Силни страни:*Достатъчно квалифицирани учители; навсякъде функционират компютърни кабинети; сравнително добра осигуреност и състояние на сграден фонд; енергийно санирани и обновени училища и детски градини; оборудвана спортна база към училищата; добри връзки между образователните институции и училищата; наличие на разнообразни профилирани паралелки; професионални гимназии с добра база; широк спектър училища;

Слаби страни: Ограничени шансове за трудова кариера на завършилите училищата – демотивация, масова миграция; остаряло учебно оборудване; амортизиран фонд и обзавеждане, недостатъчно средства за поддържане и обновяване; наличие на много средищни и защитени училища; двусменно обучение в много училища, текучество на педагогически кадри;

Възможности: Участие в проекти и програми в областта на образованието; проучване на нуждите на пазара на труда в областта и съответно преориентиране на професионалното образование; трансгранични съвместни програми в образованието.

3.6. Културна сфера и културен живот, културно наследство

Територията на област Кюстендил носи следите на всички исторически епохи. Тракийско, елинско, византийско, възрожденско и съвременно присъствие са напластявали култура и ценности. Високата културно-историческа и познавателна стойност на уникални паметници от античната и средновековната българска епоха, превръщат Кюстендил и района в поле за изследвания, база за туристически продукти, "културен гръбнак" на настоящите поколения и "мост" за прехвърляне на ценности към бъдещите.

В областта са обявени и декларирани над 1050 археологически, архитектурни, исторически и художествени недвижими културни ценности. Сред тях е Рилски манастир (паметник от световно значение), 35 паметника с национално значение. Сред тях изпъкват: архитектурно-археологически резерват "Пауталия-Велбъжд-Кюстендил", средновековен мост "Кадин мост", с. Невестино, средновековна крепост "Кулата", околийска къща, Часовниковата кула – гр. Дупница. Музеите и музейните сбирки (в Кюстендил, Рилски манастир, Бобошево, Сапарева Баня и Рила), съхраняват над 150000 ценни експонати от всички културни пластове и епохи. Кюстендилската художествена галерия "Владимир Димитров - Майстора" притежава богати колекции от българско възрожденско и от чуждестранно изкуство.

Други средища на културен живот са 28 читалища и над 50 обществени библиотеки. Областта се радва и на богат културен календар. Ежегодно се провеждат множество фестивали, художествени пленери, конкурси, празници.

Освен среда за културния живот на населението си, богатото културно наследство е все още невалоризирана ценност в контекст на туристически продукти.

3.7. Спорт, отдих и младежки дейности

Област Кюстендил е известна от близкото минало с добрата тренировъчна база на национално равнище, изявени спортисти в национален и наднационален мащаб. Град Кюстендил разполага с уникална по своето функционално разнообразие и разположение спортна база и балнеологични обекти. До 1997 г. спортният комплекс бе национална спортна база, която се ползваше от редица клубни и национални отбори.

Спортната инфраструктура се състои от:

• Спортен комплекс "Осогово", гр. Кюстендил е разположен непосредствено в подножието на лесопарк "Хисарлъка" и почти цялата му площ /52 910 кв.км/ е заобиколена от чудесна дървесна разстителност; Стадион «Странджа»; спортен комлекс «Зона Спорт» - кв. «Запад», гр. Кюстендил;

• Плувният комплекс в гр. Кюстендил е с обща площ 37 023 кв.м се намира в източната част на града в озеленена паркова среда, не е изграден в пълния си потенциал, съгласно действащия подробен устройствен план.Територията на комплекса тангира с основните комуникационни артерии. Плувният комплекс е водоснабден с топла минерална вода;

Традиционно развити, с високи постижения са: художествена гимнастика, лека атлетика, акробатика, борба, футбол, баскетбол, волейбол, джудо.

На територията на Област Кюстендил има 43 спортни клуба, една ученическа спортна школа в Сапарева баня и отделение "Спорт" към ОДК – Кюстендил. Чрез тези спортни формирования са обхванати около 1500-2000 (предимно учащи се), занимаващи се със спорт лица, като извод крайно недостатъчно.

В Дупница водещите спортове са : волейбол, футбол, борба. Действащата спортна база в града е недостатъчна – една многофункционална спортна зала, стадион "Бончук", стодион за бейзбол и плувен комплекс "Рила".

В Сапарева баня са развити зимните спортове – биатлон, ски- алпийски дисциплини, футбол. Спортна база – един стадион.

Спортната база, която е предимно в Общините Кюстендил и Дупница е много амортизирана и непривлекателна за младите хора и въобще за желаещите да се занимават със спорт.

Насоки за развитие:

- Обновяване и развитие на спортните бази и съоръжения;

- Подобряване на оперативното взаимодействие между държавните и общинските органи, изпълняващи функции в областта на физическото възпитание и спорта и активизиране на сътрудничеството им със спортните организации;
- Подобряване на мениджмънта на спортните обекти и съоръжения.

4. Техническа инфраструктура – мрежи и системи, дефицити и възможности

4.1. Пътна мрежа – състояние и проблеми, транспортна достъпност

Територията на Област Кюстендил се обслужва основно от автомобилен транспорт и затова развитието и поддържането на пътната мрежа е абсолютен приоритет. По преценка на Областно пътно управление – Кюстендил, Републиканската пътна мрежа (РПМ) на територията на областта е с много добра структура и изграденост.

През територията на 4 от съставните общини на областта (Кюстендил, Дупница, Бобошево и Кочериново) преминават два първокласни пътя: път I-6/Е-871 "Граница Македония – Гърляно – обходен път Кюстендил – Радомир" и път I-1/ Е-79 "Даскалово – обходен път Дупница – обходен път Благоевград". Общата дължина на участъците им в областта е 84,8 км.

Пътища от второкласната пътна мрежа минават през пет общини - Кюстендил, Невестино, Дупница, Бобов дол и Сапарева баня с обща дължина 54,1 км. Състоянието е сравнително добро. През 2012 г. е рехабилитиран 37,5 км участък от път II-62 "Обходен път Кюстендил – обходен път Дупница – Клисура".

Третокласната пътна мрежа обхваща всичките девет общини от областта и е с обща дължина 431,9 км (от които 31 км са все още без трайна настилка). Представени по общини, параметрите на РПМ в областта са обобщени в долната таблица:

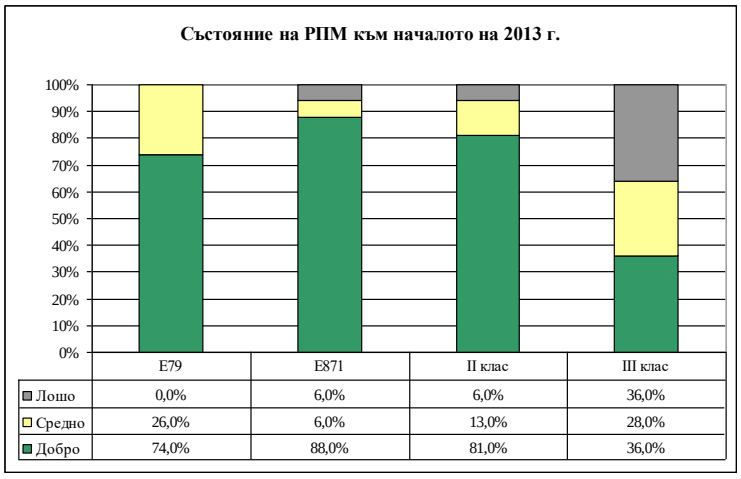
Републиканска пътна мрежа на Област Кюстендил

Общини	I клас	II клас	III клас
Бобов дол	0,0	11,7	35,6
Бобошево	8,0	0,0	18,6
Дупница	23,3	13,1	10,8
Кочериново	11,0	0,0	6,9
Кюстендил	42,5	10,2	166,3
Невестино	0,0	9,9	91,9
Рила	0,0	0,0	39,1
Сапарева баня	0,0	9,2	12,7
Трекляно	0,0	0,0	50,0

ОБЩО	**84,8**	**54,1**	**431,9**

Източник: Областно пътно управление – Кюстендил, 2013 г.

През изтеклия планов период (2007-2012) са реконструирани и рехабилитирани над 20% (116 км) от РПМ на област Кюстендил, както и прилежащи пътни съоръжения. Основен дял на обновените пътища се пада на третокласната мрежа. В резултат е подобрен транспортния достъп на много селища[4]. Независимо от значителните инвестиции в обновяване, общото състояние на РПМ в областта едалеч от желаните стандарти:

“Средносрочните танове на Областно пътно управление -Кюстендш за периода 2014-2020 г. вкчючват реконструкция и рехабилитация на 160,800 км (134.675 км третокласни пътища) и строителство на 1,100 км нови третокласни отсечки. Намерението за поетапно изграждане на пътищата без трайна нас/тика е доказано чрез набелязване за проектиране на обекти в дългосрочната програма на Областно пътно управление-Кюстендил”.

В заключение към този раздел, приоритетен остава *проблемът с недостатъчното средства и бавните темпове на рехабилитация на третокласната пътна мрежа* на областта.

[4] Дупница, Кочериново, Сапарева баня, Мламолово, Дяково, Търновлак, Багренци, Гирчевци, Жабокрът, Николичевци, Шишковци, Драговищица, Раждавица, Ресилово, Овчарци, Сапарево и др.

4.2. Железопътна мрежа

Силно пресеченият релеф на областта и съседните територии е предопределил структурата на железопътната мрежа. Независимо от териториалната неравномерност на ж.п. мрежата, поради високата гъстота на жп гарите и спирките, достъпът на населението до ж.п. транспорт е добър.

Основните линии, обслужващи територията на област Кюстендил са „София-Кюстендил-Гюешево"[5] (ЕТК № 8) и „Видин-София-Кулата" (ЕТК № 4). Посочените като части на ЕТК жп линии осъществяват интеграцията на района/областта с железопътната мрежа на страната и на Югоизточна Европа.

Незадоволителното състояние на жп гарите, ниските скорости на движение на влаковете и лошото състояние на подвижния състав, са причина за отлив на пътници от железопътния транспорт. Друг проблем е липсата на подходящ обществен достъп до функциониращите гари, в случаите когато са отдалечени от обслужваните населени места.

Изоставане на района/областта (което се отнася и за страната като цяло) има по отношение изграждането на високоскоростни жп линии. Пресичането на областта от ЕТК 4 и 8 предполага в дългосрочен план развитие и на международни железопътни направления от Албания през Македония за България, от р. Дунав през България за Гърция, както и връзки между тях. Това предполага проектиране и строителство на нови съоръжения и терминали от европейски тип.

4.3. Въздушен транспорт

Освен летище София, на територията на ЮЗР не функционират други граждански летища. Към настоящия момент на територията на Кюстендилска област няма потребност за изграждане на гражданско летище.

4.4. Водоснабдителна и канализационна система, пречистване на водите

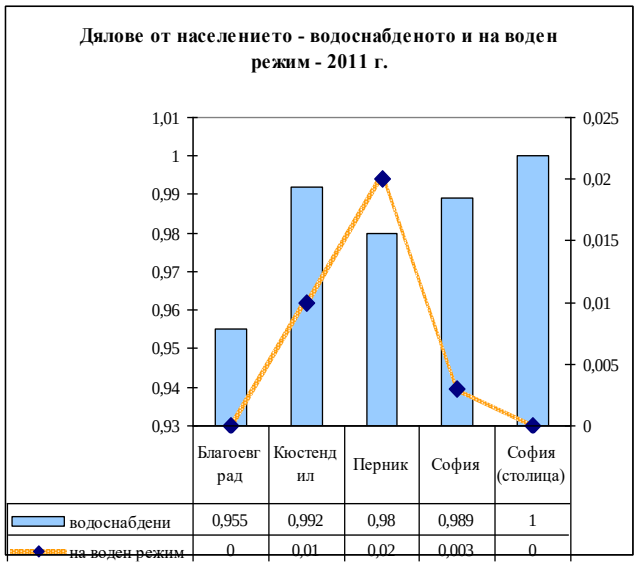
ВиК секторът в област Кюстендил се стопанисва от три експлоатационни фирми – «Кюстендилска вода» ЕООД, Кюстендил (обслужва общини – Кюстендил, Трекляно, Невестино, Бобошено, Рила, Кочериново и Бобов дол), «ВиК Дупница» ЕООД, Дупница и «ВиК Паничище» ЕООД, Сапарева баня.

Водоснабдителните мрежи се захранват от кладенци и терасни водохващания (над 220 бр.), отвеждащи добитите количества питейна вода в около 180 резервоара чрез 70

[5] Не отговаря на съвременните технически параметри и не функционира ефективно.

помпени станции. В тази сложна система от локални водоснабдителни мрежи функционира само една ПСПВ, обслужваща населението на гр.Кюстендил и селата Лозно и Жилинци. *Замразеният строеж на ПСПВ Дупница е факт и проблем*, който се пренася за решаване и в следващия планов период. Всички останали водохващания остават с риска от директно повлияване от природните условия и доставяне на питейна вода с отклонения от стандартите. *Наложително е изграждане на локални ПСПВ*.

Независимо от обилността на повърхностните води в района, водоснабдителните системи се влияят пряко от променливия дебит на водоизточниците и не могат да осигурят стабилно водоподаване. Тази уязвимост е причина за съществуването на сезонен режим във водоснабдяването на над 13 000 абонати в над 20% от селищата на областта:

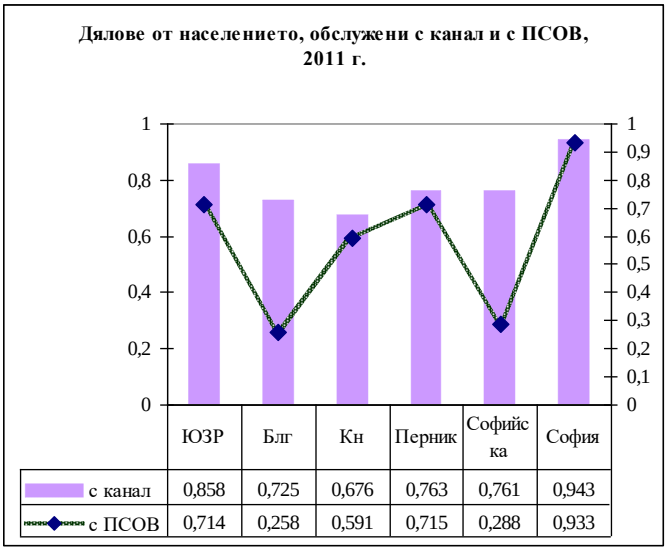

Притискащ проблем продължава да бъде амортизираните тръбопроводи и причинените от това чести аварии и загуби на питейна вода, достигащи до 65%.

Радикално решение на проблема «стабилно водоснабдяване» е намерено отдавна чрез започнатото строителство на язовир «Кюстендил», ситуиран в близост до гр. Кюстендил, за питейно водоснабдяване с обем над 15 млн.м3. Замразеният строеж следва да се завърши и въведе в експлоатация не само заради ролята си за водоснабдяването на областта, но и заради факта, че с времето става опасен.

Канализация

Канализационни мрежи и ПСОВ са изградени и функционират само в гр. Кюстендил, гр.Бобов дол и гр. Дупница. Обслуженото с канализация население е малко под 68% (при средно за ЮЗР 86%), а това с пречиствателни станции – около 60%.

С наскоро реализиран интегриран проект по водния цикъл на гр. Кюстендил беше обновена и разширена канализационната мрежа и реконструирана пречиствателна станция. Изграждането на канализация и пречиствателни станции в малките населени места остава задача за следващия планов период – 2014-2020 г.

4.5. Телекомуникации и далекосъобщения

По данни на Европейската обсерватория за информационни технологии EITO, развитието на електронните съобщения в световен мащаб в последното десетилетие се доминира от мобилните гласови услуги и интернет, следвани от мобилния широколентов достъп. Фиксираният широколентов достъп се характеризира с нисък темп на растеж, докато фиксираните телефонни услуги следват тенденцията на намаляване от предходните години.

В област Кюстендил, наложилата се през последните години тенденция на намаление на фиксираната телефонна плътност и увеличение на мобилната се изразява най-ярко, като стойността на показателят „фиксирана телефонна плътност по домакинства" бележи постоянно намаление, подобно на процесите в страната. През 2002 г. общият брой на телефонни постове в област Кюстендил е бил 50 976 , а 10 години по-късно този брой е намалял наполовина, при 100% цифровизация.

При показателя „*мобилна телефонна плътност*" се наблюдава непрекъсната тенденция на увеличение, като България вече изпреварва голяма част от държавите-членки на ЕС, но темпът на нарастване на мобилната плътност се забавя. GSM покритието на населението в област Кюстендил е 100 %.

Информационно общество

По данни на Евростат за относителният **дял на домакинствата, използващи интернет** в страните от ЕС-27, през периода 2007-2012 г. се наблюдава тенденция на постоянно нарастване.

*Относителен **дял на домакинствата, използващи интернет***

	2007 г.	2009 г.	2011 г.	2012 г.
ЕС	55	66	73	76
България	19	30	45	51

Източник: Евростат

България също следва общата европейска тенденция на нарастване, но страната е на последно място в ЕС, с по-малък дял през 2012 г., от средната стойност за ЕС преди 5 години.

Резултатите от проведеното изследване на НСИ за използването на информационно-комуникационните технологии (ИКТ) от домакинствата и лицата за 2011 г. отбелязват значителен растеж от 11.9% спрямо предходната година в относителния дял на българските домакинства, които имат достъп до интернет в домовете си. През 2012 г. отн. дял на домакинствата с достъп до интернет нараства до 50,9% средно за страната и 59,3 % средно за ЮЗ район.

Отн. дял на домакинствата с достъп до интернет за периода 2007-2012 г. - %

	2007 г.	**2008 г.**	**2009 г.**	**2010 г.**	**2011 г.**	**2012 г.**
Общо за страната	**19,0**	**25,3**	**29,6**	**33,1**	**45,0**	**50,9**
Югозападен	**28,9**	**36,1**	**40,3**	**43,7**	**57,3**	**59,3**
Благоевград	12,1	16,6	20,8	24,3	42,3	-
Кюстендил	9,8	24,0	22,9	21,4	35,2	31,7
Перник	15,4	13,4	22,5	15,4	35,0	-
София	13,4	27,7	24,8	33,4	48,7	-
София (столица)	40,7	47,3	53,0	57,1	67,0	66,2

Област Кюстендил е с най-ниски показатели в ЮЗ район и през 2007 г. и през 2012 г., но докато през 2007 г. е била с около 19 пункта под средното за района, през 2012 г. разликата нараства до 27,6 пункта, като тази стойност е най-ниска от всички области в страната.

В национален план, освен масовото използване на интернет, впечатление прави и фактът, че интернет връзката е качествена. При показателят за широколентов достъп е регистрирано увеличение от 11,0 процентни пункта спрямо предходната година, и за

2012 г. достига 50,8%, т.е. **почти всички домакинства, имащи достъп до интернет, са с осигурена бърза и надеждна широколентова връзка.**

Тенденцията на растеж в регулярното използване на интернет от хората на възраст между 16 и 74 навършени години е непостоянна. През 2007 г. отн. дял е 23,8% и нараства до 38,4% през 2009 г., за да намалее до 32,7% през 2011 г., което може да се обясни с икономически причини.

Проблеми с достъпа до интернет съществуват основно в селата, където все още степента на оборудване на фирмите и домакинствата с компютри е твърде ниска и е необходимо изграждането на публични места за достъп до мрежата /телецентрове/. Това води до задълбочаване на териториалните различия в използването на информационни и комуникационни технологии (ИКТ) и се отразява на регионалния икономически растеж и конкурентоспособност. В този контекст насочването на ресурси за развитието на електронните комуникации добива изключителна важност за преодоляване на регионалните различия в достъпа до електронни услуги и развитието на информационното общество в област Кюстендил.

Необходимо е да се разшири достъпът и използването на мрежите и услугите на ИКТ, предвид нарастващата роля на информацията, особено в по-малките градове и селата, където обществените места за достъп до информация са единствената възможност за много потребители. Изграждането на обществени информационни системи и гарантираното предлагане на Интернет услуги за целия обществен сектор, включително и на улеснен достъп за хората с увреждания, е задължителна стъпка към информационното общество.

4.6. Електроенергийна инфраструктура

На територията на област Кюстендил функционира топлоелектрическата централа – ТЕЦ “Бобов дол”, с мощност 3х210 мвт, отдаваща произведената електроенергия в преносната електроенергийна система на страната. През 2009 г. централата затваря единия от блоковете си, а в края на 2011 г. от експлоатация се изважда още един блок поради липса на сероочистващи инсталации. След изграждане на сероочистката, като задължително условие за съществуване на централата, от декември 2012 г. двата блока работят отново. Така се спасяват 3 600 работни места и ликвидирането на мините.

В област Кюстендил са изградени и много водноелектрически централи (ВЕЦ), като тези от каскада “Рила” (с обща мощност 24 мвт) отдават произведената електроенергия

в електроенергийната система на страната. Изградени са нови соларни паркове и водно-електрически централи, съгласно приложената таблица.

Областта се захранва от системата 110 кв посредством 5 районни подстанции 110/20 кв, разположени в местата на съсредоточените товари. Общините Дупница и Бобов дол се захранват от едноименни подстанции, разположени в градовете-центрове. В град Кюстендил функционират подстанциите "Кюстендил" и "Пауталия", а подстанция "Скакавица" осъществява трансгранична връзка със системата 110 кв на Р. Македония.

Всички подстанции са свързани двустранно в системата 110 кв, което осигурява по-високо качество и сигурност на захранването при аварийни ситуации. Останалите общини се захранват на 20 кв от най-близко разположените подстанции. Мрежата СН е добре развита, всички населени места са електроснабдени.

Съпътстващо производство

След спечелен проект по европейска програма, край ТЕЦ "Бобов дол" ще бъде изграден Завод за газобетонови блокчета за строителството. За производството ще се използва изцяло отпадъчната пепел след изгарянето на въглищата в ТЕЦ-а и гипсът, който се получава от сероочистващата инсталация. Досега отпадъците от твърдото гориво в централата не са използвани, а само складирани. Капацитетът на производството ще бъде 150 хил. м3 газобетонови блокчета годишно, като за продукцията ще бъдат търсени пазари и извън страната. Стойността на проекта е около 8 млн. лв., като топлоцентралата има подписан договор с Министерството на икономиката, енергетиката и туризма за 50% безвъзмездно осигуряване на средства по технологичното оборудване. Срокът за изграждането на завода е 24 месеца. Изпълнението започва в началото на 2013 година.

Енергийна ефективност

Разработена е програма за Енергийна ефективност (ЕЕ) на област Кюстендил, в която се набелязват мерки за ЕЕ в областта и използване на ВЕИ. Много от общините са разработили планове и програми за енергийна ефективност, в които са заложили проекти за изграждане на енергоефективно улично осветление, обследвания за енергийна ефективност на обществени сгради, изпълнение на дейности по саниране, отопление, климатизация, вентилация и доставка на ЕЕ оборудване.

4.7. Газопреносна и газоразпределителна мрежа

През област Кюстендил преминава транзитният газопровод за Македония, което е дало възможност за газифициране на областния град. Изградената от „Овергаз Запад" газоразпределителна мрежа обхваща всички обществено административни сгради, много промишлени обекти и 2100 битови потребители. Трасето дава възможност 8350 битови потребители да се възползват от предимствата на екологичното и икономично гориво. Газификацията на отделни битови и общински обекти продължава. Изпълнен е проект за газификация на Център за настаняване от семеен тип и вътрешна отоплителна и газова инсталация на Бизнес център.

Газификацията на град Дупница се реализира от "Рила газ", като началото на строителството започва през 2010 г. Вече са изградени 40 км от предвидените в крайния етап 120 км газоразпределителна мрежа. Вече над 1200 битови потребители могат да ползват природния газ за домакинствата си, като възможностите на изградената мрежа са за захранване на над 4000 битови, 105 административни и 27 промишлени потребители. В крайния етап мрежата е предвидена за 13600 битови, 228 административни и 71 промишлени потребители.

При доказана икономическа обосновка, могат да бъдат газифицирани и други общини от областта.

4.8. Възобновяеми енергийни източници

В област Кюстендил водната енергия се усвоява отдавна, далеч преди да е обявена за ВЕИ. Най-старата ВЕЦ - "Осогово", е изградена в с. Гърляно още през 1927г. По-късно, през 1949 г. се изграждат ВЕЦ от каскадата "Рила", а през 1965 г. -ВЕЦ "Самораново". През следващите години се изграждат още няколко МВЕЦ, а в последните години - основно ВЕИ на слънчева енергия -ФтЕЦ. Така общата инсталирана мощност на ВЕЦ и ФтЕЦ в област Кюстендил достига 44,1 мвт.

ВЕИ в общините на област Кюстендил

Наименование	Община	Населено място	Мощност /мвт/	Година на въвеждане
МВЕЦ "Мало село"	Бобов дол	с. Мало село	0,325	2002
ФтЕЦ "Блато"	Бобов дол	с. Блато	0,0698	2011

	Бобов дол	***2 броя***	***0,3948***	
ВЕЦ "Самораново"	Дупница	с. Самораново	2,92	1965
МВЕЦ "Яхиново"	Дупница	Дупница	6,9	2007
ФтЕЦ "Делектра"	Дупница	Дупница	0,0126	2009
	Дупница	***3 броя***	***9,8326***	
МВЕЦ "Мурсалево"	Кочериново	с. Мурсалево	0,18	1998
ФтЕЦ "Стоб"	Кочериново	с. Стоб	0,01197	2008
	Кочериново	***2 броя***	***0,19197***	
ВЕЦ "Осогово"	Кюстендил	с. Гърляно	0,51	1927
ВЕЦ "Манастирска"	Кюстендил	с. Ново село	0,45	2008
ВЕЦ "Драговищица"	Кюстендил	с. Горно Уйно и с. Долно Уйно	0,55	2010
	Кюстендил	***3 броя***	***1,51***	
ФтЕЦ "Илиос"	Невестино	с. Блато	0,13	2012
	Невестино		***0.13***	
Каскада "Рила" (ПАВЕЦ "Калин", ВЕЦ "Каменица", ВЕЦ "Пастра", ВЕЦ "Рила")	Рила	Рила	23,3	1949
ВЕЦ "Рилец"	Рила	м. "Студена чешма"	0,11	2008
ФтЕЦ "Индустрия"	Рила	с. Смочево	0,148	2011
ФтЕЦ "Смочево"	Рила	с. Смочево	0,2	2012
	Рила	***4 броя***	***23,758***	
МВЕЦ "Джерман"	Сапарева баня	Сапарева баня	2,9	2010
ФтЕЦ "Сапарево"	Сапарева баня	с. Сапарево	5	2012
	Сапарева баня	***2 броя***	***7,9***	
ФтЕЦ "Уши 3"	Трекляно	с. Уши	0,1974	2012
ФтЕЦ "Уши 1"	Трекляно	с. Уши	0,1974	2012
	Трекляно	***2 броя***	***0,3948***	
	Област Кюстендил	**19 броя**	**44,1**	

В следващите години се очаква изграждане на още ВЕИ -главно ФтЕЦ, тъй като в област Кюстендил няма подходящи условия за усвояване на вятърната енергия, а водната вече е усвоена. В община Сапарева баня се изгражда геотермално отопление.

5. Околна среда - състояние, тенденции, проблеми и рискове

5.1. Защита на биологичното разнообразие, защитени територии и защитени зони

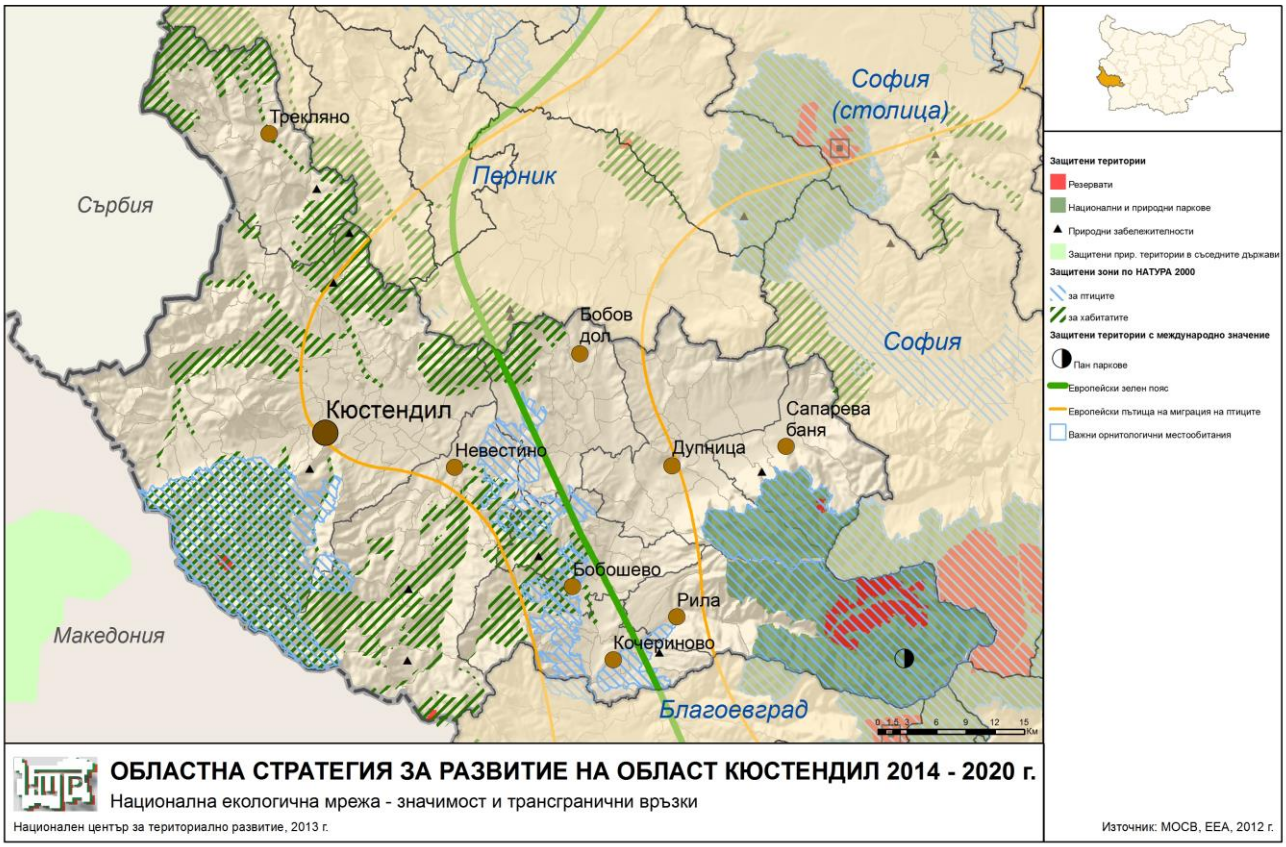
В област Кюстендил са създадени достатъчно природни „инкубатори" за съхраняване на биоразнообразието, но почти нищо не е направено за валоризирането му като туристически ресурс и масовото му третиране от хората като ценност.

Комплексът от климатични, геоложки и хидроложки условия в областта определят уникалната му флора и фауна, формиращи богато биологично разнообразие. В областта попадат части от НП "Рила, ПП "Рилски манастир", резерватите "Риломанастирска гора", "Габра" (Невестино) и "Църна река" (Кюстендил), защитена местност "Вековна букова гора" (с.Граница, общ. Кюстендил), 10 природни забележителности.

Стобските пирамиди,с.Стоб, община Кочериново

Освен изброените, в областта са разположени защитени зони по НАТУРА 2000, обхващащи около 34% от територията на района.

От 2013 г. в община Сапарева баня стартира проект по ОП «Околна среда»: «Опазване на биологичното разнообразие и смекчаване на неблагоприятните екологични въздействия от развитието на туризма в община Сапарева баня».

5.2. Качество на атмосферния въздух

Качеството на атмосферния въздух е сред актуалните, макар и не остри екологични проблеми и на област Кюстендил. Освен най-големият «виновник», ТЕЦ «Бобов дол» (намалил рязко вредните си емисии след пускане на сероочистваща инсталация през 2012 г.), завишение на определени стойности на замърсяване се наблюдава и в общините, през които преминават силно натоварени транспортни артерии, като Дупница.

РАЗРЕШЕНИЕ ЗА ПОЛЗВАНЕ

Разрешение за ползване на сероочистваща инсталация на Блок 2 на ТЕЦ „Бобов дол"

Замърсявания с Фини прахови частици10 (ФПЧ10) - продължава да бъде основен проблем за качеството на атмосферния въздух във всички райони за оценка и управление качеството на атмосферния въздух. Основни източници на прахови емисии са керамичните заводи в с. Багренци и с. Драговищица, кариерите в Лиляч и Невестино, хвостохранилищата и сгуроотвала към ТЕЦ „Бобов дол", но към момента тези предприятия не осъществяват дейност и единствен източник остава сгуроотвала към ТЕЦ «Бобо дол». Необходима е системна работа и сериозни инвестиции, за да се изградят и поддържат пречиствателни съоръжения.

Масови източници на регистрираните наднормени замърсявания са изгарянето на твърди горива в бита, транспортните дейности и замърсените и лошо поддържани пътни и улични настилки. Благоустройствените дейности в селищните среди са реализуемо решение на проблема, но алтернативата за отопление на газ навлиза бавно и с малки мащаби заради ниските нива на доходите.

Електромобилността е един от най-динамичните и реализируеми сектори, съдържащ потенциал за осезателен принос към националните ангажиминти по екологичните цели на стратегия «Европа 2020» - по отношение на климата/енергията - „ съкращаване на емисиите на CO2 с 30% и повишаване на енергийната ефективност с 25%„.

България е на старта и за разлика от много други сфери на иновации, демонстрира амбиция да развива електомобилността във всичките й аспекти и то «в крак» с развитите европейски икономики. Необходима е целенасочена политика за развитие на електромобилността, защото всяка страна-член на ЕС, всеки регион, всеки град трябва да даде своя принос в изпълнение на стратегия „Европа 2020" и в частност, да създаде нисковъглеродна икономика и нисковъглеродна транспортна система. А електромобилността е важен елемент на последната.

Сред приоритетите на Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) за периода 2014 – 2020 е „разработване на екологосъобразни и нисковъглеродни транспортни системи и насърчаване на устойчиво развита градска мобилност", което означава гарантирано наличие на средства за донорски схеми в подкрепа на електромобилността.

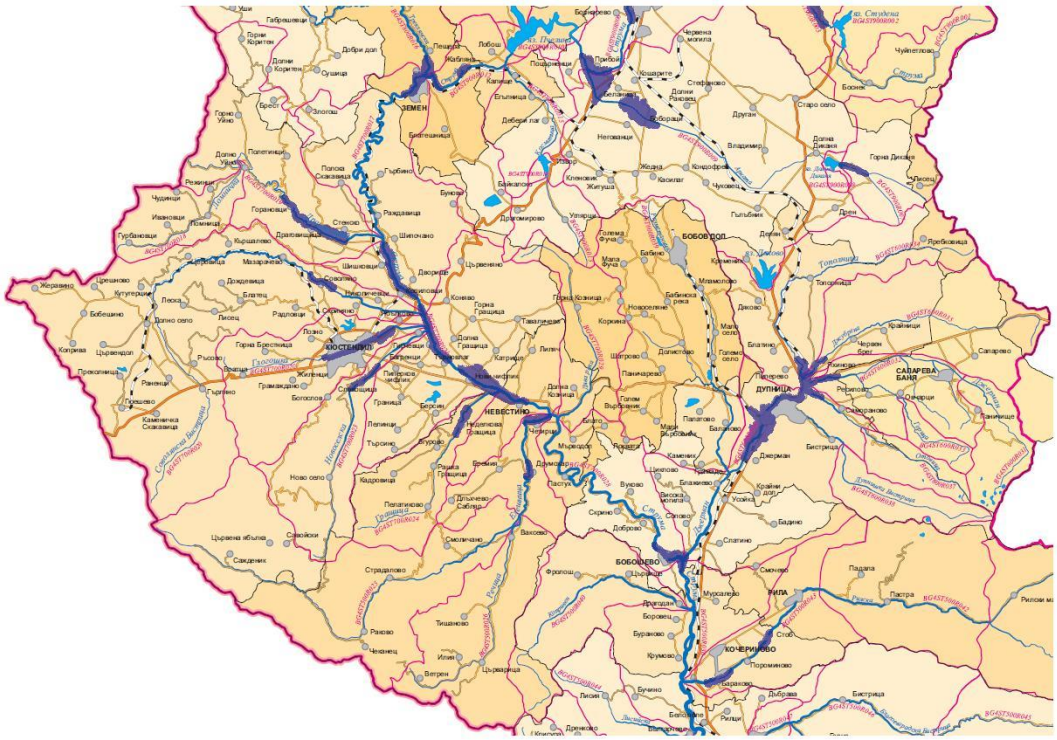
Данните на ИАОС от 2009 г. показват спад на приравнените към еквивалент на въглероден диоксид парниковите емисии спрямо регистрираните през 2008 г. – съответно 7865,6 кг./човек спрямо 9074,9 кг./ч. Съгласно Протокола от Киото, целта на България е намаление на емисиите с 8 % спрямо базовата по Протокола 1988 година, когато българските емисии са били 75 млн. тона. Спрямо базовата година, емисиите на парникови газове в страната са намалели около 40%. Основен фактор, допринесъл за това, е сривът на българската икономика през 90-те години на миналия век. Така страната ни се нарежда сред малкото европейски държави, вече постигнали целите си по Протокола от Киото. Разликите могат да се използват за търгуване с емисии съгласно установените механизми или за неутрализиране на бъдещи емисии, които България може да направи.

5.3. Състояние на водите – повърхностни и подземни, риск от наводнения

Водите в района се управляват от съответните Басейнови дирекции чрез Планове за управление на речните басейни. На територията на областта не се наблюдават трайни и мащабни замърсяващи производства, които да окажат съществено отрицателно влияние върху надземните и подземни води в разглеждания район. Замърсителите на водите са преди всичко от битов характер. В резултат на пренос от съседни водосбори и локални замърсявания, състоянието на повърхностните води е незадоволително. Установени са силно замърсени речни участъци по водосбора на река Струма и някои от притоците, преминаващи през селища без канализация.

Риск от наводнения: Силно пресеченият релеф, прилежащите средни и високи планини, големите водосбори и климатичните аномалии са предпоставки за висок риск от сезонни наводнения в областта. Освен предмет на областната стратегия, мерките срещу наводнения следва да бъдат приоритет във всички общински планове.

Пример от 26.02.2013: «Обилните валежи рязко усложниха обстановката в област Кюстендил. Има опасност от подкопаване на укрепителните съоръжения по коритото на река Бистрица край Долно село. Незабавно е въведен общински план за защита при наводнения и са започнали действия по укрепване на дигата с налични инертни материали».

Зони с риск от наводнения

5.4. Замърсени почви, почвена ерозия и нарушени територии

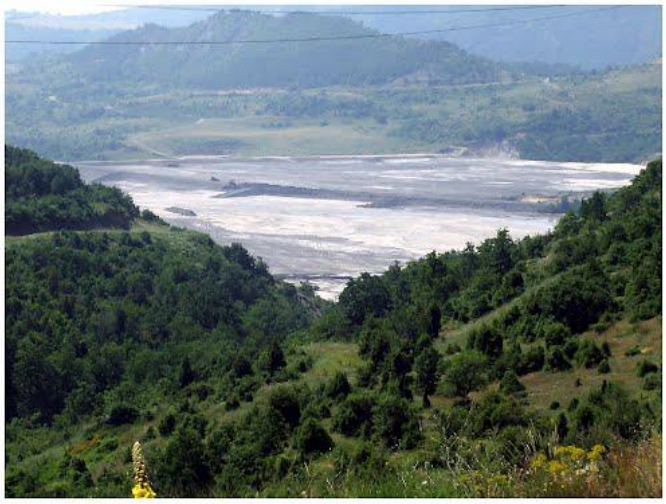
Замърсяването на почвата обикновено е в резултат от наднормената употреба на изкуствени торове и пестициди в селското стопанство, от торов отпадък от животновъдството и от битови отпадъци. За територията на общината не е констатирана висока степен на замърсяване на почвата, което е гаранция за екологично чиста селскостопанска продукция.

Почвената ерозия е оценена като риск/податливост в седемстепенна скала. Преобладаващите територии в областта са с податливост от пета степен – «средна до силна податливост». В най-благоприятна позиция са общините с най-слабо пресечен релеф – Бобов дол и Бобошево.

Общини от област Кюстендил	**неподатливи**	**много слаба**	**слаба**	**средна**	**средна до силна**	**силна**	**много силна**
	0	1	2	3	4	5	6
Бобов дол	6,0%	34,6%	10,2%	35,0%	13,5%	0,7%	0,0%
Бобошево	21,9%	33,3%	5,5%	32,2%	7,2%	0,0%	0,0%
Кочериново	8,3%	0,0%	0,0%	6,8%	84,9%	0,0%	0,0%
Кюстендил	1,3%	0,0%	0,0%	9,9%	88,8%	0,0%	0,0%
Невестино	3,4%	0,0%	0,0%	14,5%	82,1%	0,0%	0,0%
Рила	3,4%	1,2%	12,1%	11,3%	72,0%	0,0%	0,0%
Сапарева баня	0,5%	0,0%	0,0%	1,3%	98,2%	0,0%	0,0%
Дупница	8,5%	0,0%	0,0%	41,7%	49,8%	0,0%	0,0%
Трекляно	8,2%	0,0%	0,0%	34,5%	57,3%	0,0%	0,0%

Източник: ИАОС, Проект УУЗ, изходни данни от проекта CORINE земно покритие

Нарушените територии в областта са обектите на открит добив на полезни изкопаеми (въглища, скални материали) и хвостохранилищата. Пример за нарушена естествена среда и екологично равновесие е поречието на р. Джерман, в участъка на между гр. Сапарева баня и гр. Дупница, в следствие на дългогодишно и безконтролно изземване на инертни материали. Факт е, че селищата в областта заемат по-малка територия (3,5%, 10545 ха) спрямо нарушените терени – 4,2%, 12686 ха. Отдавна съществуващ и все още нерешен проблем са забавените темпове и малък обхват на рекултивационните дейности.

Хвостохранилище Осогово 1

5.5. Управление на отпадъците

Делът на населението, обслужено от система за организирано сметосъбиране в областта достига 99,1%, при средно 98% за страната. Покритието на тази дейност в областния център и гр.Дупница е почти 100%. Количеството на събраните битови отпадъци е с колеблива тенденция на намаляване. Вероятната причина е кризата и свитото потребление. Съдейки по анкетираното мнение на администрациите в областта, организацията по сметосъбирането и сметоизвозването е решен проблем (с изключение на някои периферни селища). Разделното събиране, сортирането и преработката са дейности с неравномерно покритие, малък обхват и много нерешени проблеми. Изграждането на регионални депа за отпадъци «изплува» като най-сложния и остър проблем за сектора в ЮЗР. Все още нерешен проблем са множество нерегламентирани сметища.

5.6. Радиационна обстановка и шумово натоварване

В разглежданата територия не съществуват реални и потенциални производствени единици, които да провокират йонизиращи лъчения. Не съществуват и военни обекти с такова предназначение. Несъществени единични нарушения може да се регистрират от активиране на естествения атмосферен фон от външни въздействия.

Източници на промишлен шум и вредни емисии, които да представляват сериозен проблем по отношение качеството на атмосферния въздух към настоящия момент няма.

5.7. Климатична уязвимост *(район от ниво 2 е най-ниското териториално ниво на проучванията)*

В дългосрочен план, продължаващите климатични промени ще повишат средните температури, ще променят характера на разпределение на количествата валежи. Ще бъдат необходими сериозни инвестиции за борба срещу сушата, опустиняването, пожарите, бреговата ерозия и наводненията.

България е сред страните, които се очаква да бъдат най-сериозно засегнати от климатичните промени. В най-тежко положение ще бъдат районите, в които е най-развито земеделието, туризмът, горското стопанство и хидроенергетиката.

От края на 1970-те в България се наблюдава тенденция към затопляне. Средната годишна температура през 2010 г. е с 1,2°C над климатичната норма. Такава е и глобалната тенденцията. Средната глобална температура на въздуха през 2010 г. в световен мащаб се е увеличила с 0,7 - 0,8 °C, в сравнение с нивата отпреди индустриализацията.

Според прогнозите, броят на нощите, през които температурата на въздуха няма да бъде под 20°C (тропически нощи), ще се увеличи, като страната попада в най-рисковите части на Европа. В най- неблагоприятно положение ще бъде СИР (пета група). По слабо засегнат от промените ще е единствено ЮЗР (трета група).

Очаква се и намаляване на броя на дните със снежна покривка. В най-неблагоприятно положение е ЮИР (четвърта група). Най-малко засегнати от тази негативна тенденция ще са планинските области на страната, които са отнесени към втора група – Благоевградска и Кюстендилска области (ЮЗР). Уязвимостта на българските райони е сходна с тази на районите в Южна Европа, Англия и Ирландия.

Промените на климата ще окажат своето въздействие и върху условията за туристическа дейност. Повишаването на температурите и безводието ще ограничат туризма в много европейски райони. Според очакваната промяна на индекса за туристически климат за ЕС, България е сред страните с най-висока очаквана негативна промяна. Най-значима негативна промяна се очаква за СИР (шеста група). Само ЮЗР попада в по-малко негативната четвърта група.

Регионален индекс за климатична сигурност (РИКС): За оценка на комбинираното въздействие на горните неблагоприятни промени е изчислен регионален индекс за климатична сигурност (РИКС) за NUTS 2 за целия ЕС. Според този индекс, ЮЗР,

заедно с ЮИР и СИР, попадат в относително най-благоприятната, четвърта група. Най-уязвим български район е ЮЦР (в шеста група).

Като цяло, страната ни е в регион с много висока степен на уязвимост. Най-чувствителните сектори към климатичните изменения са селското стопанство, туризмът, управлението на водните ресурси и горския фонд.

Заключение по тема «екология»: Материализираният израз на политиката за опазване и възстановяване на околната среда са публичните разходи за изграждане на екологична инфраструктура, за екологичен мониторинг и контрол. Оценката на национално и регионално ниво „крайно недостатъчни" е валидна и за област Кюстендил.

Насоки за действия по опазване на природната среда:

- Подобряване на системата за управление на отпадъците: въвеждане на безотпадни технологии, разделно сметосъбиране и рециклиращи производства, оползотворяване на органичните отпадъци чрез компостиране;
- Подобряване състоянието на водопреносната и канализационна мрежа;
- Благоустройство на селищните среди, включително увеличаване на зелените площи;
- Мерки за опазване и възстановяване на биоразнообразието и околната среда;
- Екологично образование на населението.

6. Териториално урбанистична структура и развитие

6.1. Селищна мрежа – градове и села, йерархични нива на градовете центрове

Област Кюстендил остава с непроменени граници и състав. Състои се от общините Бобов дол, Бобошево, Дупница, Кочериново, Кюстендил, Невестино, Рила, Сапарева баня и Трекляно.

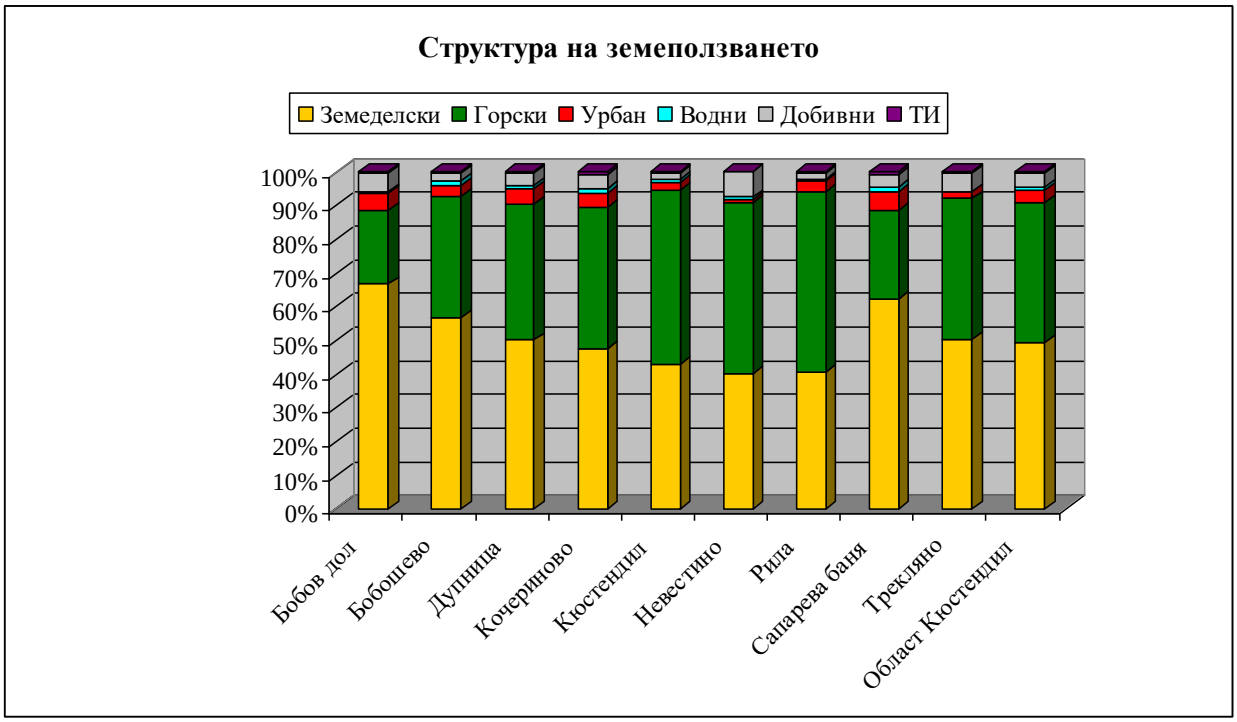

Област Кюстендил попада в Югозападен район от ниво 2 и със своите 9 общини заема площ от 3051, 517 хил. дка. Населените места и другите урбанизирани територии имат площ 106 хил. дка – 3,46 % от площта на областта.

В структурата на територията на област Кюстендил се включват земеделски земи, горски територии, населени места и други урбанизирани територии, водни течения и водни площи, територии за добив на полезни изкопаеми и територии за транспорт и друга техническа инфраструктура.

Баланс на територията **ха**

Общини/област	Земеделски	Горски	Урбан	Водни	Добивни	ТИ	ОБЩО
Бобов дол	13739	4491	1029	105	1128	127	**20619**
Бобошево	7677	4855	445	146	314	78	**13514**
Кочериново	9119	7385	797	213	656	60	**18231**
Кюстендил	45645	40318	3967	1329	4037	646	**95943**
Невестино	18797	22788	1004	305	940	135	**43969**
Рила	14405	18401	350	204	2688	48	**36096**
Сапарева баня	7305	9709	581	99	325	73	**18092**
Дупница	20541	8559	1868	499	1165	274	**32906**
Трекляно	12899	10818	503	50	1434	78	**25783**
Област Кюстендил	**150128**	**127325**	**10545**	**2951**	**12686**	**1518**	**305152**

Най-голям дял имат земеделските земи (средно 49,2%), следвани от горските територии – 41,7%. С най-висока лесистост са общините Бобов дол (66,6%), Сапарева баня (62,4%) и Бобошево (56,6%). Урбанизираните земи са 3,5%, а тези за добив на полезни изкопаеми – 4,2%. Водните площи и техническата инфраструктура ангажират общо 1,5% от територията на областта.

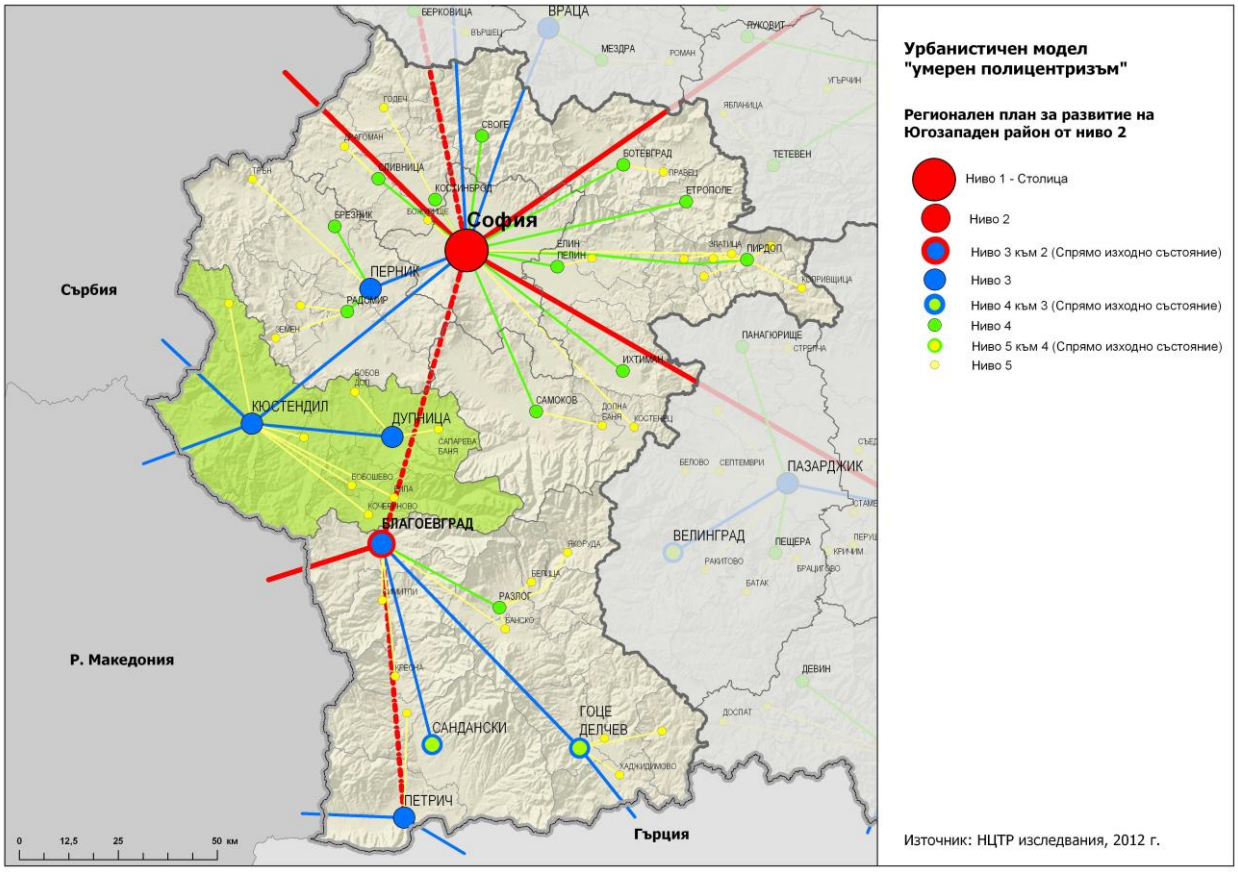

Община Кюстендил е най-голяма по територия – 959 км2, 31,44 % от общата площ на областта. Общината съдържа 72 селища, от които 1 град и 71 села. Община Дупница заема 359 км². В общинския център живее 75% от населението. Останалите 25% са жители на 16-те съставни села. Община Кочериново заема площ от 182 км2 и се подрежда на предпоследно място по територия в рамките на областта. В състава на общината влизат 10 села и малкият град Кочериново. За разлика от Дупница, степента на урбанизация тук е едва 45,3%. Община Невестино обхваща 442 км2 с 23 села, разпръснати в десетки махали. Тази община няма център-град.

Община Бобов дол обхваща 206 км2 с един град и 17 села. Освен функционален, градът е и пространствен център. Възползвайки се от релефа без особени препятствия, селищната мрежа на общината от градски център и 17 села се е развила равномерно, със средно отстояние 5 км. Община Бобошево е най-малката по територия община в област Кюстендил – 135 км2 с един градски център и 11 села. Община Сапарева баня е разположена на площ от 180 км2. Селищата (градският център и 4 села) са

концентрирани в подножието на Рила. Високите части на общината са част от Национален парк Рила. Община Трекляно заема 258 км2 с 19 села. Това е най-малката по население община – не само в областта, но и в страната. Община Рила е с площ 361 км2 . Освен градчето Рила, тя съдържа 3 села и населеното място Рилски манастир.

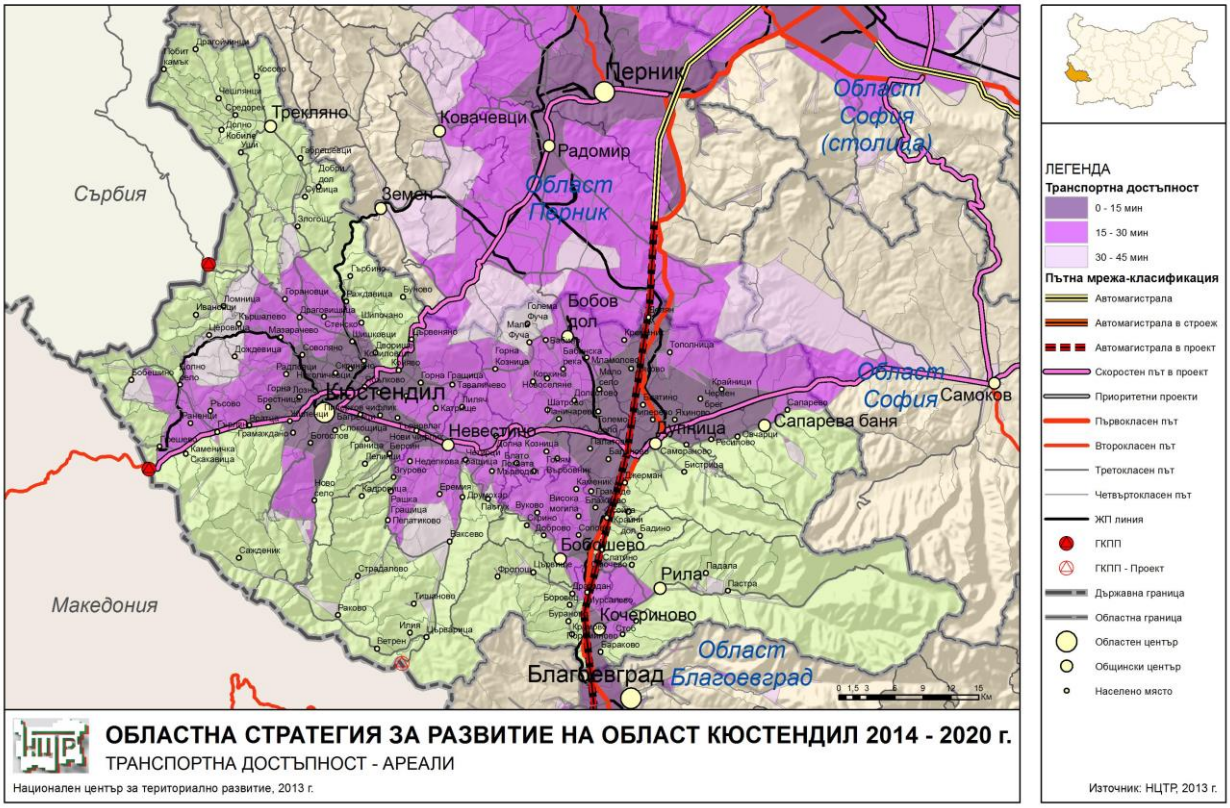
6.2. Агломерационни процеси, агломерационни ареали и зони на влияние

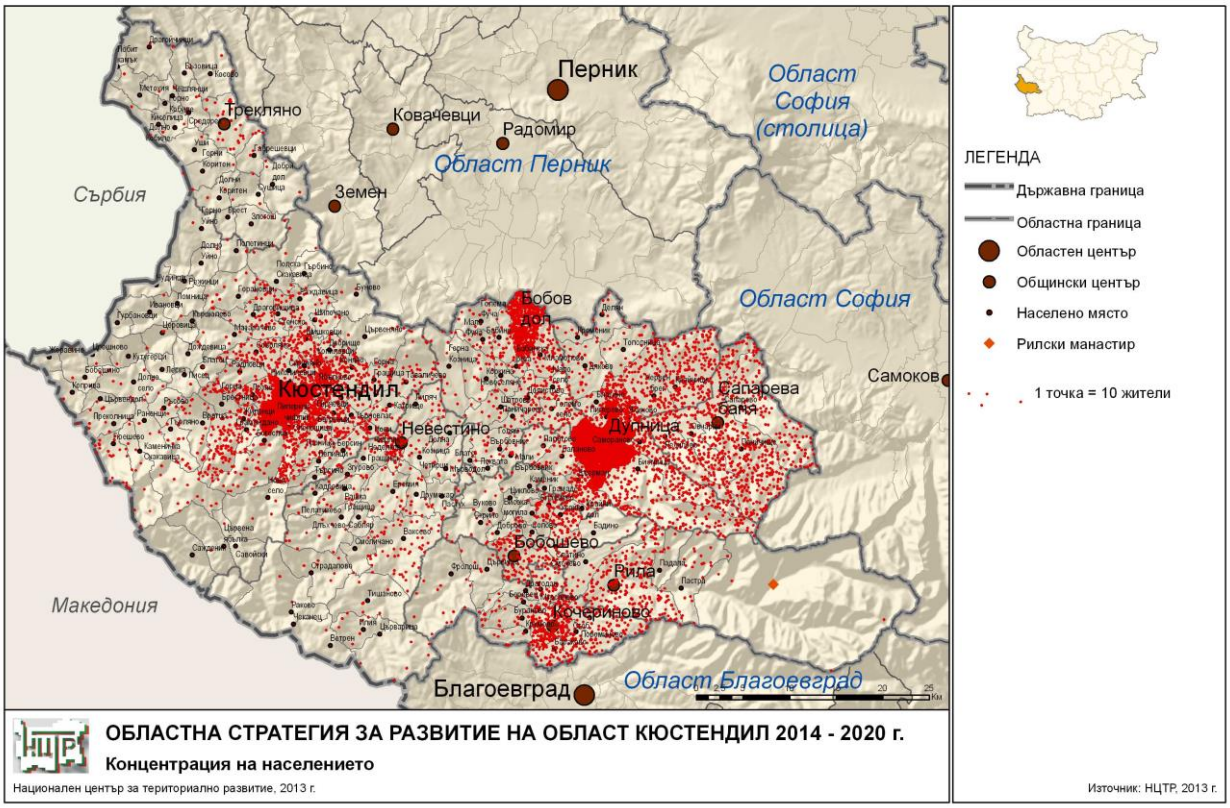

6.4. Проява на феномена "център и периферия" на територията на областта

Националната концепция за пространствено развитие (НКПР) въвежда два основни типа територия по признак «урбанизация» - «централни», силно урбанизирани територии (на общините с големи и средни градове) и «периферни», слабо урбанизирани територии – общините с центрове малки градове и села. Следва уточнението, че дори и в територията на «централни» общини съществуват вътрешни периферии.

Периферните територии са най-уязвимите пространства от социално-икономическа гледна точка. Повечето са едновременно гранични, планински и селски – с катастрофални демографски характеристики, с недобра техническа инфраструктура, с липса на заетост и затруднен достъп до социални усуги. В област Кюстендил за периферни следва да се считат всички общини, освен Кюстендил и Дупница.

От картата илюстрираща транспортната достъпност на територията на областта, се вижда отчетливо, че по граничните територии са със сравнително затруднена достъпност, поради неравномерното развитие на пътната мрежа, специфичен релеф, включително за цялата община Трклянo и междуобщинските й връзки.

Концентрацията на населението е най-силно изразена около общинските центрива гр. Кюстендил, гр. Дупница, гр. Бобов дол и тенденция за по-голяма интензивност около гр. Кочериново, поради близоатта до съседния областен център Благоевград.

6.5. Селищно развитие и селищна структура - проблеми и тенденции, интегрирано градско развитие и възстановяване

Интегрираните планове за градско възстановяване и развитие ще изиграят важна роля в подобряването на градската структура на градската среда на два от градовете на областта – Кюстендил и Дупница. Те обаче са ограничени строго в регулационните граници на съответните градове и не засягат крайградските територии и агломерационните ареали, където са натрупани много сериозни проблеми. В тези зони на активно влияние на градовете е важно да се концентрират ресурси за развитие на обществените, социалните, и производствените зони, както и развитие на градските зелени системи.

7. Синтезиран анализ (SWOT)

На базата на актуализирания анализ и проведените анкети са идентифицирани актуалните силни и слаби страни на област Кюстендилл (вътрешни фактори и условия на развитието), като са очертани и благоприятните възможности и потенциалните заплахи, породени от въздействието на външната среда.

Възприемайки тематичната структура и съдържание на SWOT-анализа от ОСР 2005-2015, е направена ревизия на тогавашните констатации и тези. Неактуалните са премахнати. Включени са нови формулировки:

Силни страни:

- Добър потенциал за комуникационна достъпност - преминаване на Европейски коридори № 4 и № 8, граница с Р. Македония и Р. Сърбия;
- Разнообразни природни условия: висок дял на горския фонд и наличие на значителни горскостопански ресурси; богати водни ресурси, вкл. хидротермални; уникален природен комплекс за развитие на овощарство;
- Богато културно-историческо наследство и традиции, определящи уникалната идентичност на региона; Добре развита мрежа от културни институции;
- Установени партньорски взаимоотношения на общини, НПО и бизнес в Трансграничен еврорегион "Морава- Пчиня-Струма" и развитие на териториално сътрудничество – трансгранично, интер-регионално и транснационално
- Сравнително чиста околна среда, без големи промишлени замърсявания;
- Съхранено биоразнообразие, атрактивно природно наследство и много ценни защитени територии от наднационално значение;
- Сравнително добре развита инженерна инфраструктура – пътища, водоснабдяване, телефонизация, оптични кабели, енергоснабдяване;
- Национален институт по земеделие, гр. Кюстендил – база за научно-изследователска, развойна и консултантска дейност в областта на селското стопанство;
- Сравнително добре развита мрежа на здравеопазване и социални услуги

Слаби страни

- Неблагоприятни демографски тенденции, катастрофални в периферииите;
- Ниски доходи и висок дял на хората под праговете на бедността;
- Ниска икономическа активност и растяща безработица;
- Големи вътрешнорегионални различия, наличие на голям брой изоставащи общини;
- Ниска производителност и ресурсна ефективност в повечето МСП;
- Липса на генератори за високи технологии и НИРД (освен института по земеделие);
- Моноструктурна икономика в селските и планинските райони;
- Липса на цялостна концепция за развитие на ефективно земеделие в аспектите на овощарство, зеленчукопроизводство, животновъдство и преработвателна промишленост ;
- Териториални диспропорции в разпределението на ПЧИ;
- Лоши технически характеристики на транспортната инфраструктура, особено в периферииите;
- Неизградена автомагистрална мрежа, неравномерна обслуженост с висок клас пътища;
- Планински релеф, силно затрудняващ интегрираното развитие на инфраструктурите;
- Амортизирана водностопанска инфраструктура и висока степен на загуби на вода;
- Недостатъчно развита инфраструктура за третиране на отпадните води;
- Недоразвити системи за управление на отпадъците;
- Ниска енергийна ефективност –и в производството и в бита;
- Остаряла или липсваща бизнес инфраструктура, неподреденост в индустриалните зони;
- Слаби връзки между професионалното образование и бизнеса;

- Неравномерно развитие на инфраструктурата, благоустройството и качеството на селищните среди;
- Амортизирана образователна, социална и здравна инфраструктура, особено в периферииите.

Възможности

- Разширено участие в европейски програми за регионално сътрудничество;
- Ускорено изграждане на ЕТК и подобряване на връзките с регионалната транспортна мрежа;
- Подобрен широколентов достъп за населението и бизнеса - особено в периферните територии;
- Подобряване на екологическата, социалната и бизнес инфраструктурата;
- Подобряване на взаимодействието между професионалните училища и бизнеса;
- Създаване и подпомагане развитието на регионални клъстери и структури;
- Валоризиране на богатото природно и културно наследство чрез разнообразни и конкурентни туристически продукти;
- Развитие на балнеология и СПА;
- Интегрирано развитие на градовете и агломерационните им ареали (Кюстендил и Дупница);
- Развитие на зони за зимен спорт и туризъм – планините Осогово, Рила и др.
- Повишаване конкурентоспособността на МСП чрез технологично обновяване;
- Развитие на информационното общество и електронното управление;
- Привличане на повече преки чуждестранни инвестиции;
- Постигане на динамично развитие на основата на интеграция и ТГС, преодоляване на изолираността;
- Активно използване на партньорствата между общините и публично-частните партньорства;
- Развитие на билогично земеделие;
- Утвърждаване на региона, като "Овощната градина на България".

Заплахи

- Продължително негативно влияние на глобалната криза – икономическа рецесия, спад на ПЧИ, повишаване на безработицата, намаляване на доходите и потреблението;
- Засилен външен конкурентен натиск върху областната икономика;
- Продължаващо негативно развитие на демографските процеси и външна миграция на млади хора;
- Ускорено обезлюдяване в периферииите на областта;
- Забавяне на структурните реформи в публичния сектор;
- Задълбочаване на териториалните диспропорции в заетостта и доходите, в качеството на живота;
- Силно повлияване от глобализацията, климатичните промени и енергийната зависимост;
- Забавяне на реализацията на значими инфраструктурни проекти (транспортна инфраструктура, регионални системи за управление на отпадъците, яз. «Кюстендил» и др.);
- Неосигурена от държавния бюджет възможност за общините да съфинансират необходими инвестиционни проекти;
- Природни рискове – сравнително висока степен на риск от горски пожари в защитени и трудно достъпни територи, от наводнения и други природни бедствия;

Най-важната отправна точка за горния синтезиран анализ е удължената прогноза за излизане от кризата. Вместо оптимистичното очакване за бързо и скорошно възстановяване, в края на 2012 г. се появяват сигнали за поне пет-годишна рецесия. Такова послание подсказва приоритетно залагане на динамичните фактори на растеж ***иновации, високи технологии, бизнес инфраструктури, информация, енергийна ефективност*** за сметка на разходите за догонване на стандарти в социалната сфера и дори в екологичната инфраструктура.

Част II

СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЛАСТ КЮСТЕНДИЛ ЗА ПЕРИОДА 2014-2020

1. Резултати и изводи от междинната оценка за изпълнението на Стратегия за развитие на област Кюстендил за периода 2005-2015

На основата на извършения анализ на областната стратегия, Междинната оценка прави основния извод:

Целевата част на стратегията е актуална и отговаря на:

- националната и регионална политика на страната;
- европейски документи, определящи целите на кохезионната политика, в т.ч. на Стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж Европа 2020;
- дефинираните приоритети в ОСР за постигане на целите отчитат основната специфика на област Кюстендил, нейния потенциал, основните проблеми и предизвикателства

По отношение на оценка на релевантността на целите на ОСР и степента на тяхното достигане, изводите са:

- Социалното и икономическото развитие на област Кюстендил се характеризира с положителна промяна на ключовите индикатори през периода до 2008 и влошаване на показателите на развитието след 2008г. Тези тенденции отговарят на общата динамика на развитието на страната до 2008г., изразяваща се в нарастване на БВП с темпове по-бързи от средните за ЕС, и влиянието на световната финансова и икономическа криза, която предизвика рязък спад на БВП на България за 2009г. (-5.5%) и продължаващо свиване на икономиката почти през цялата 2010г.;
- Променените външни и вътрешни условия за развитие в резултат на икономическата криза не бяха отчетени като заплахи пред националното и регионално развитие в периода на разработване на ОСР и за влошаването на ключовите показатели през този период не може да се посочи липсата на напредък по редица приоритети и мерки в изпълнението на ОСР.
- Развитието на регионалните системи е силно инерционно и за да се постигнат нови значителни резултати е необходимо натрупване на критична маса от предпоставки. За периода на действие на ОСР по различни причини липсва

постигане на тази критична маса от предпоставки, но в резултат на реализираните мерки и проекти се създават по-добри условия за привличане на нови инвестиции и подобряване равнището на живот на населението в областта.

Изпълнение на стратегическите цели:

- **СЦ 1 Развитие на техническата инфраструктура, създаваща условия за привличане на инвестиции, растеж и заетост**

- ***Специфична Цел 1.1:*** **Комплексно планиране и устройство на територията** - Оценката за изпълнение е **много малък напредък**.

- ***Специфична Цел 1.2:*** **Развитие на транспортна инфраструктура**

Като цяло, може да се отбележи **напредък** в изпълнението на целта по отношение **подобряване състоянието на републиканската пътна мрежа**, но все още са **недостатъчни** действията във връзка с подобряването на **общинската пътна мрежа**.

- ***Специфична цел 1.3*****: Развитие на В и К системи** Оценката е **значителен напредък**
- ***Специфична Цел 1.4:*** **Оптимизиране на енергийната инфраструктура –** Оценката е **определен напредък**
- ***Специфична Цел 1.5*****: Възстановяване и развитие на хидромелиоративните системи -** Оценка **- липсва напредък**
- ***Специфична Цел 1.6:*** **Развитие на съобщителнатата система – цифровизация – липсва информация/** такава има от преброяването 2011 г./
- ***Специфична Цел 1.7*****: Урбанизация и развитие на нови устройствени зони за разрешаване на задълбочените проблеми в квартали, населени предимно от етнически ромски малцинства -** Оценката е **– малък напредък**
- ***Специфична Цел 1.8:*** **Възстановяване и обновяване на селищни райони и насърчаване на частните инвестиции за подобряване на жилищната среда –** Оценка **– значителен**

Като цяло за Приоритет 1 се констатира определен напредък със значителен потенциал за постигане на специфичните цели, свързани с основната инфраструктура и благоустройството и много малък напредък в постигането на целите на устройството.

- **Стратегическа цел 2: Социално-икономическо развитие, на базата на устойчив икономически растеж, "икономика на знанието" и развитие на човешкия капитал. прилагане на съвременни социални политики**

Приоритет II. Насърчаване на регионалната икономика и трансгранично сътрудничество

ОСР на област Кюстендил включва широк кръг от мерки, подкрепящи устойчивото икономическо развитие на областта, които са актуални и релевантни на местната икономическа среда.

- Необходимостта от осъществяване на мерки и проекти за развитие на икономиката е важен приоритет на всички ОПР на общините в област Кюстендил.
- В област Кюстендил досега се наблюдава недостатъчна активност в реализацията на публични проекти, водещи до насърчаване на регионалната икономика. По-висока степен на активност се отбелязва в реализацията на дейности и публични проекти, свързани с важен приоритет на областното развитие - туризма. Активен е и стопанският сектор, който търси възможности да обнови и повиши конкурентоспособността на своя бизнес чрез участие с проектни предложение в ОП „ПКБИ".
- Степента на напредъка по различните мерки варира от липса до определен. Една част от мерките имат постоянен характер и тяхното фиксиране към определен срок е в значителна степен формално.
- Като пропуск на ОСР следва да се отбележи липсата на публични мерки или публично-частно партньорство за реализация на мерки, повишаващи иновационния потенциал на областта.

ПРИОРИТЕТ III. Развитие на конкурентноспособно селско стопанство и преработвателна промишленост

- Не е започнала реализацията на една значителна част от предвидените мерки и дейности, което дава основание да се направи общият извод за слаб до умерен напредък в изпълнението на тази специфична цел.
- Основната част от реализираните проекти досега е дело на частни инвеститори, без да има активна политика от страна на областната и общинска администрация за подкрепа на мерките.

- Планираните мерки в ОСР запазват своята актуалност и въпрос на бъдещи възможности, в т.ч. отворени програми и схеми, е тяхната реализация. В дейността на областната и общинските администрации и останалите партньори следва да се засили активното информиране, иницииране на публични проекти и подкрепа на частните земеделски производители.
- В ОСР липсват някои важни мерки, които да противодействат на редица проблеми в развитието на селското стопанство, като слаба организираност и пазарна инфраструктура, слабо присъствие на научно обслужване и др., които следва да бъдат обект на засилени интервенции през следващите периоди.

ПРИОРИТЕТ IV. Социално развитие и човешки капитал

Изводите по изпълнението на този приоритет и седемте стратегически цели, към него, могат да се резюмират така:

- Съществува пълно съвпадение между целите на ОПР на общините в област Кюстендил и ОСР по отношение на изпълнението на приоритет 4.
- Осъществените за периода 2005-2010 г. интервенции в сферите образование и обучение, здравеопазване, социална инфраструктура, култура и спорт, административен капацитет, приобщаване на групите в неравностойно положение в рамките на изпълнението на ОСР Кюстендил като цяло допринасят за повишаване равнището на жизнения стандарт на населението и цялостното развитие на човешките ресурси в областта.
- Общата оценка за степента на изпълнение на специфичните цели и реализираните дейностите за тяхното постигане е положителна.

➢ **Стратегическа цел 3 - Съхраняване на уникалната природна среда, културно- историческото наследство и идентичност и изявата им като основа за комплексно хармонично развитие на региона**

- **Приоритет V. Опазване на околна среда. Екологосъобразно управление на природните ресурси**

- **Приоритет VI. Развитие на жизнеспособен туризъм.**

Изводите по приоритетите са:

- Формулираните Специфични цели по Приоритет 5 не обхващат всички компоненти на околната среда. Прехвърлянето на ПСОВ от Приоритет 1 тук ще допълни компонента води.

- Специфична цел 4 за биологично земеделие би могла да се прехвърли към приоритет 3.

- Да се активират действията, насочени към "Екологосъобразно управление на природните ресурси".

- При разработване на проекти, свързани с обекти на територията на повече от една община /напр. корекция на реки/ да се обединяват усилията на общините, а не да се кандидатства поотделно;

- Да се използват възможностите за финансиране по ОП и ПРСР, като се преработят някои от подготвените проекти и се адаптират към изискванията на съответната ОП.

- Да се създаде и поддържа по-добра информационна база за изпълнението на проектите по ОСР.

- Възстановяват се традициите за развитие на балнеоложкия туризъм в областта, изграждат се зони за рекреация и спорт;

- Утвърждава се културният туризъм, изгражда се устойчиво партньорство за трансгранично сътрудничество;

- Развива се природопознавателен и еко-туризъм;

2. ***Предпоставки за формулиране на стратегическата рамка за развитие на област Кюстендил за периода 2014-2020 г.***

Стратегическата рамка е съобразена с изискванията на националното законодателство за регионално развитие и се основава на следните принципи и аргументи:

- Стратегическата рамка отчита резултатите от извършения социално-икономически анализ и SWOT-анализ и генерираните изводи за тенденциите в развитието, текущото състояние и бъдещия потенциал за развитие на ЮЗР:
- Стратегическата рамка за развитие на област Кюстендил отчита и целите на европейската кохезионна политика и приоритетите за развитие на регионите на ЕС, определени със Стратегията „Европа 2020", Териториалния дневен ред на ЕС 2020 и с други общоевропейски документи на политиката на сближаване. Стратегическата рамка е обвързана с националните цели и приоритети на основополагащите стратегически документи за развитие на страната през новия програмен период и осъществява преноса на тези цели към конкретната територия на ЮЗР и нейните проблеми - Национална програма за развитие „България 2020", Национална програма за реформи 2011-2015 г., Национална стратегия за регионално развитие на Република България 2012-2022 г., Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013 -2025 г., както и различни секторни стратегии и политики.
- Стратегическата рамка на областната стратегия за развитие отразява основните насоки и акценти на трите основни фонда на ЕС – ЕСФ, ЕФРР, КФ, за периода 2014-2020 г., които се запазват почти непроменени в сравнение с настоящия програмен период.
- Отчита новите акценти формулирани от МРРБ:
- Отразява стратегическата рамка на новия Регионален план за развитие на ЮЗР 2014-2020 г., както и на някои постановки от действащата Областна стратегия и на общинските планове за развитие и извършените междинни оценки.
- Отчита резултатите от анкетата относно вижданията за местната общинска и областна власт, на специалисти, обществени организации и профсъюзи относно приоритетите пред развитието на областта.

Стратегия „Европа 2020" е основополагащия, рамков документ за актуалните цели на европейската кохезионна политика по отношение на заетостта, иновациите,

глобалните заплахи от климатични промени и енергийна зависимост, образованието и бедността. Приоритетите на стратегията са насочени в три логически обосновани направления:

- интелигентен растеж – икономика на знания и иновации;
- устойчив растеж – нисковъглеродна икономика, ВЕИ, конкурентоспособност чрез ефективно използване на ресурсите, добра бизнес среда за МСП и активно предприемачество;
- приобщаващ растеж – паралелно развитие и на традиционна икономика с висока заетост на нискоквалифицирана работна ръка, буфер срещу бедността, средство за социално и териториално сближаване.

В документа Териториален дневен ред на ЕС 2020 са формулирани шест основни приоритета за развитие в териториален аспект:

- Полицентрично и балансирано териториално развитие (иновативни мрежи между градовете);
- Интегрирано развитие – в градовете, в селските и в специфичните/неформални райони (излизане от границите на градовете в техните „зони на активно влияние", внимание към селските райони с уникалните им черти, периферните райони, ефикасно използване на ресурсите, опазване на земята, заздравяване на връзките град – село);
- Териториална интеграция в граничните и транснационални региони - (трансгранично кооперирание – особено по външните граници на ЕС);
- Конкурентоспособност на регионите чрез силни местни икономики (местни продукти и пазари, привлекателна бизнес среда, силни общини);
- Подобрена обвързаност между индивиди, общини и предприятия (децентрализация, нисковъглеродна местна икономика, достъпност от градските центрове към периферията);
- Управление и обвързване на природните и културни ценности на регионите (защитени територии – зелени инфраструктурни мрежи на всички нива, управление на културното и природното наследство).

Национална програма за реформи 2011-2015 г. е стратегически документ, който се разработва в изпълнение на целите и водещите инициативи на Стратегията „Европа 2020". В Националната програма за реформи като национален ангажимент по

Стратегия „Европа 2020” са трансформирани целите на Стратегията и са заложени следните национални цели за постигане до 2020 г:

- Цел 1: „Достигане на 76% заетост сред населението на възраст 20 – 64 г.”
- Цел 2: „Повишаване дела на разходите за научно-изследователска и развойна дейност до 1,5% от БВП”;
- Цел 3: „Достигане на 16% дял на възобновяемите енергийни източници в брутното крайно потребление на енергия и повишаване на енергийната ефективност с 25%”
- Цел 4: „Намаляване на дела на преждевременно напусналите образователната система до 11% и повишаване на дела на 30 – 34 годишните със завършено висше образование – 36%”.
- Цел 5: „Намаляване на броя на живеещите в бедност с 260 хил. души” (с 16%).

Национална програма за развитие: България 2020 е националният стратегически документ от най-висок ранг, формулиращ целите и приоритетите за развитието на България във всички сектори, имащи отношение към постигането на целите на Стратегията „Европа 2020”. Документът съдържа три основни цели и осем приоритета:

- Подобряване на достъпа и повишаване на качеството на образованието и обучението и качествените характеристики на работната сила;
- Намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване;
- Постигане на устойчиво интегрирано регионално развитие и използване на местния потенциал;
- Развитие на земеделието за осигуряване на хранителна сигурност и за производство на продукти с висока добавена стойност при устойчиво управление на природните ресурси;
- Подкрепа за развитие на високопроизводителна индустриална база и модерна иновативна инфраструктура, стимулиране на иновативната активност и научните изследвания;
- Укрепване на институционалната среда за по-висока ефективност на публичните услуги за гражданите и бизнеса;
- Изграждане на адекватна енергийна инфраструктура, подкрепа за повишаване на ресурсната ефективност и намаляване на енергийната зависимост;
- Подобряване на транспортната свързаност и достъпа до пазари.

В унисон с приоритет 3 „Постигане на устойчиво интегрирано регионално развитие и използване на местния потенциал"е изготвена стратегическата част на Националната стратегия за регионално развитие на Република България 2012-2022 г. Това е и основният документ, който определя стратегическата рамка на държавната политика за постигане на балансирано и устойчиво развитие на районите на страната и за преодоляване на вътрешнорегионалните и междурегионалните различия в контекста на общоевропейската политика за сближаване и постигане на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж.

Изведените от НСРР стратегически цели са следните:

- Стратегическа цел 1: Икономическо сближаване в европейски, национален и вътрешнорегионален план чрез развитие на собствения потенциал на районите и опазване на околната среда.
- Стратегическа цел 2: Социално сближаване и намаляване на регионалните диспропорции в социалната сфера чрез създаване на условия за развитие и реализация на човешкия капитал.
- Стратегическа цел 3: Териториално сближаване и развитие на трансграничното, междурегионалното и транснационалното сътрудничество.
- Стратегическа цел 4: Балансирано териториално развитие чрез укрепване на мрежата от градове-центрове, подобряване свързаността в районите и качеството на средата в населените места.

Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013 -2025 г. е средносрочен стратегически документ, който дава насоките за устройство, управление и опазване на националната територия и акватория и създава предпоставки за пространствено ориентиране и координиране на секторните политики. Избраната визия на НКПР е формулирана чрез три кратки послания:

- Националното пространство на България – отворено към света и интегрирано в Европейското пространство и в европейската мрежа от центрове и оси на развитие - култура, наука и иновации.
- Съхранените национални ресурси – хората, земята, водите и горите, подземните богатства, природното и културно наследство – гаранция за националната идентичност

Балансираното и устойчиво интегрирано развитие, постигнато чрез рационално организирана икономическа, социална, транспортна, инженерна, културна и

туристическа инфраструктура и осигуряващо интелигентен икономически растеж, адаптивност към промените и равнопоставеност.

От избраната визия са изведени и стратегическите цели на НКПР:

- Стратегическа Цел 1 "Интегриране в европейското пространство" - Развитие на национални и трансгранични транспортни, енергийни, урбанистични, културни и екологични коридори с оглед постигане на териториална свързаност, сътрудничество и интегриране в региона и в европейското пространство.
- Стратегическа Цел 2 "Полицентрично териториално развитие" - Укрепване на умерено полицентрична мрежа от градове - центрове с подобрено качество на градската среда, способстващо за постигане на балансирано териториално развитие и намаляване на неравенствата между централните градски и периферните селски райони
- Стратегическа Цел 3 "Пространствена свързаност и достъп до услуги" - Развитие на националната техническа и социална инфраструктура за подобряване на пространствената свързаност на районите и урбанистичните центрове и достъпа до образователни, здравни, социални и културни услуги.
- Стратегическа Цел 4 "Съхранено природно и културно наследство" - Съхраняване и развитие на националната система от защитени природни и културни ценности за поддържане на биологичното равновесие, пространствената природна и културна идентичност и за интегриране на техните стойности в съвременния живот.
- Стратегическа Цел 5 "Стимулирано развитие на специфични територии" - Интегрирано планиране и стимулирано развитие на територии със специфични характеристики (крайбрежни Черноморски, крайбрежни Дунавски, планински гранични и периферни) с оглед съхраняване и ефективно използване на техния природен, икономически, социален и културен потенциал за развитие
- Стратегическа Цел 6 "Конкурентоспобност чрез зони за растеж и иновации" - Повишаване на конкурентоспособността на българската територия чрез държавноподкрепени зони за растеж и иновации в урбанистичните центрове от високите нива на полицентричния модел.

2. Визия, цели и приоритети за развитие на област Кюстендил

Те се формулират се на базата на изводите от социално-икономическия и SWOT-анализ. Целите следва да отговарят на критериите за специфичност, измеримост, постижимост и реалистичност съобразно ресурсите. Целите и приоритетите за устойчиво интегрирано развитие на областта се разработват и оценяват в тяхната съвкупност и взаимодействие, като се постигне вътрешна и външна съгласуваност.

Вътрешната съгласуваност предполага логическа връзка между целите и избраните приоритети за тяхната ефективна реализация, както и между самите цели и приоритети с оглед избягване дублирането на усилия, неефикасно използване на ресурси и постигането на противоречиви и частични въздействия при решаване на проблемите.

Външната съгласуваност на стратегическата рамка за развитие поставя като изискване съобразяването с политическия контекст и приоритети в областта на регионалната политика на национално и европейско ниво, както и с условията за достъп до финансовите ресурси за подпомагане на регионалното развитие и местното развитие.

Целите и приоритетите, които са формулирани в областната стратегия за развитие през следващия планов период 2014-2020 г., имат претенция да отразяват общите очаквания и предизвикателства пред бъдещото прилагане на регионалната политика в България и ЕС и отговорностите и капацитета на регионалните власти и партньорите за ефективно планиране, координация, наблюдение и оценка на развитието на областта през този период.

Целите и приоритетите на политиката за регионално развитие на област Кюстендил са фокусирани да отразяват по специфичен начин приоритетите, залегнали в Стратегията „Европа 2020” и националните цели в това направление за постигане на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж, всички те пречупени през призмата на ЮЗР.

Визия **-** Визията отразява желанието за достигане на определено ниво на развитие на област Кюстендил за конкретния планов период 2014 – 2020 г., използвайки местните природни, социални и икономически потенциали, чрез формулиране на политическа и стратегическа рамка с цел устойчиво усвояване на тези потенциали и валоризация на предимствата на областта.

През периода на действие на областната стратегия и особено през последните години се увеличиха предизвикателствата и заплахите в европейски, национален и регионален мащаб вследствие на глобализацията, икономическата криза, демографския упадък, климатичните промени, енергийната зависимост, рискът от възможната загуба на биоразнообразие и на природно и културно наследство.

Област Кюстендил –

Социално-икономическо развитие, достигащо средноевропейските показатели, базирано на балансирано използване на природните ресурси, наследство от хилядолетна история и култура, европейско териториално сътрудничество, съвременна комплексна инфраструктура, с привлекателни условия за бизнес и инвестиции, хармонична социална среда за живот, труд и отдих и непрекъснато развитие на човешкия капитал, възраждащи се традиции и слава като балнеоложки център и "Овощната градина" на България

Във визията е заложена прогнозата, че в резултат от прилагането на Стратегията за развитие на област Кюстендил, ще се повиши значително степента на икономическо развитие и ще се подобрят условия за живот в населените места в областта, като стремежът е към приближаване към средното ниво на социално-икономическо развитие в ЕС, реализирайки интелигентен, устойчив, приобщаващ и щадящ околната среда и нейните ресурси растеж. Ще се разчита на специфичният потенциал на областта за развитие на традиционните отрасли и използване на стратегическото му географско положение на границата на три държави. За реализирането на визията се разчита на местните ресурси и потенциал, които с помощта на финансовите инструменти на ЕС, ще се превърнат в конкурентни предимства. Освен това се обръща внимание на запазването и подчертаването на регионалната идентичност на района и неговото културно богатство и многообразие, което би спомогнало за създаването на позитивен имидж (в съответствие с новата насоченост на общоевропейската политика за съхраняване и развитие на вътрешния потенциал, многообразието, националните и регионалните традиции и идентичност).

Желаният резултат, формулиран във визията за развитие на областта, ще се реализира чрез съчетанието на многопосочни действия, които най-общо целят сближаване – икономическо, социално, териториално и екологическо.

Главна стратегическа цел за периода 2014-2020г.

Постигане на устойчиво хармонично развитие на област Кюстендил, чрез подобрена жизнена среда и непрекъснато развитие на човешкия капитал, икономически растеж чрез въвеждане на иновации и повишаване на конкурентоспособността, подобрена инфраструктура, инвестиционна атрактивност, при съхранено природно и културно наследство.

Реализирането на главната цел следва да стане в условията на тясно взаимодействие и партньорство между държавните и местните власти, бизнеса и НПО. Това ще се осъществи на базата на широко подкрепени и адекватни стратегически цели, приоритети и мерки. Ефективното използване на местния потенциал и максималното оползотворяване на шансовете по донорските фондове и програми ще бъдат ключови фактори за успех.

Основните принципи, върху които се основава стратегическата рамка на регионалното развитие на област Кюстендил, продължават да са:

- *Партньорство* между всички институции, заинтересовани лица и структури на гражданското общество в процеса на реализиране на стратегическите намерения;
- *Координация* вътре и между управленските звена на всички равнища, носещи отговорността за постигане на очакваното състояние на района към хоризонта на планирането – 2020 г.;
- *Концентрация* на усилията, човешките и финансовите ресурси за осъществяване на набелязаните в стратегията цели;
- Тясно обвързване и *интегритет* на действията, заложени в различните програми за постигане на комплексен социално-икономически ефект;
- *Отвореност* за допълнения и адаптивност на стратегическите намерения към променящите се условия на средата, в която се реализира стратегията.

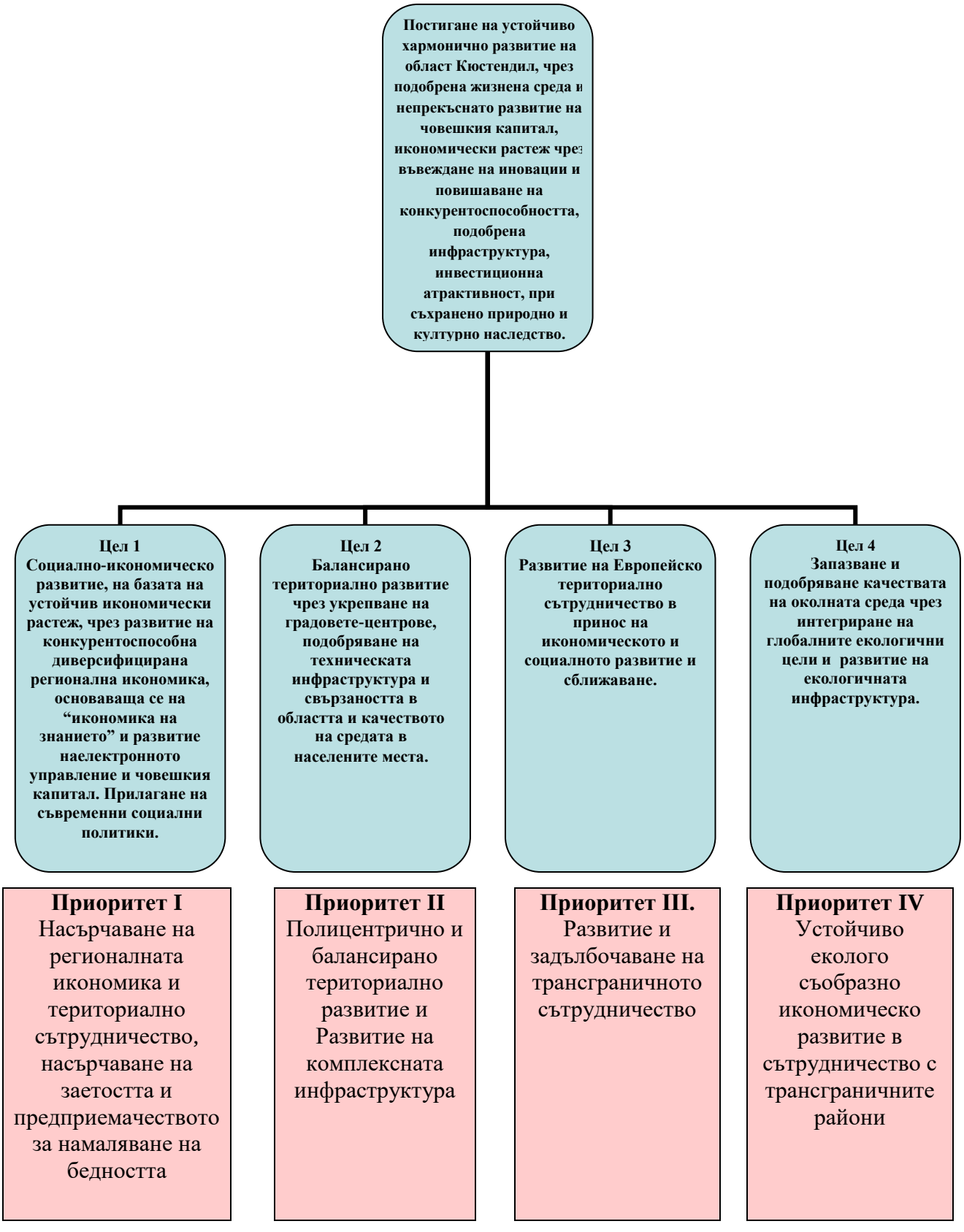
Комплексът от целенасочени дейности ще бъде насочен в няколко области на въздействие:

- По-добра бизнес среда и насърчаване на икономическия растеж в района, по-висока заетост, повече инвестиции (вкл. в НИРД и иновации);
- Съхраняване на демографския потенциал с грижа към младите хора - намаляване на дела на рано напусналите училище, увеличаване броя на младите хора, завършили висше образование, реализацията им в България;
- По-добра свързаност – по-добра инфраструктура и по-добра вътрешна свързаност и с по-слабо развитите територии, с достъпни услуги, запазване и утвърждаване на културно-историческо наследство и природно богатство.

На тази основа, Областната стратегия за развитие на област Кюстендил формулира следните **стратегически цели:**

- **1. Социално-икономическо развитие, на базата на устойчив икономически растеж, чрез развитие на конкурентоспособна диверсифицирана регионална икономика, основаваща се на "икономика на знанието" и развитие наелектронното управление и човешкия капитал. Прилагане на съвременни социални политики.**
- **2. Балансирано териториално развитие чрез укрепване на градовете-центрове, подобряване на техническата инфраструктура и свързаността в областта и качеството на средата в населените места.**
- **3. Развитие на Европейско териториално сътрудничество в принос на икономическото и социалното развитие и сближаване.**
- **4. Запазване и подобряване качествата на околната среда чрез интегриране на глобалните екологични цели и развитие на екологичната инфраструктура.**

Формулираните стратегически цели са в тясно съответствие с целите на Националната стратегия за регионално развитие на Република България 2012-2022 г., с Националната програма за развитие: България 2020, Регионалния план за развитие на Югозападен район 2014-2020 г. и Националната концепция за пространствено развитие 2013 – 2025 г.

Схаема на взаимни връзки между стратегически цели и приоритети за развитие на Област Кюстендил 2014 – 2020г. Всяка от Стратегическите цели има своите приоритети за действия, насочени към постигането на Специфични цели в различните сфери на развитието на областта.

Стратегическите приоритети за периода 2005 - 2015г. - **икономика, инфраструктура, човешки ресурси и жизнена среда, териториално сътрудничество, селско стопанство, развитие на туризма**, са актуални, покриват обхвата на новия пакет оперативни програми и затова се пренасят в следващия планов период 2014-2020. Запазва се и принципът за необвързаност на даден приоритет с конкретна стратегическа цел. Всеки приоритет ще допринася пряко или косвено за постигатне и на четирите стратегически цели. Ще се търси интегритет и синергия и между действията по приоритетите. Намесите в сферите на икономиката, техническата и социална инфраструктури, екологията, човешките ресурси, административния капацитет и партньорствата, ще «работят» координирано и съвместно за постигане на балансирано и устойчиво развитие на областта.

Стратегическа цел 1 е идентифицирана, за да адресира основните потребности и потенциал за развитие на област Кюстендил, свързани с липсата на конкурентоспособност на областната икономика и нейното по-слабо представяне в Югозападния район и страната. Освен създаване на по-добра бизнес среда и привличане на инвестиции в съществуващите икономически активности, областта следва да мобилизира и включи специфичния си потенциал и фактори на растеж, както и да подобри тяхното качество. Сред недостатъчно добре оползотворените ресурси, които са и носители на регионално развитие, са човешките, природните ресурси и културното наследство. Необходимо е да се приложат мерки за ефективното използване и валоризиране на тези специфични потенциали във всички части на областта, при същевременно опазване на околната среда и подобряване на екологичните условия.

<u>Приоритет I</u>. Насърчаване на регионалната икономика и териториално сътрудничество, насърчаване на заетостта и предприемачеството за намаляване на бедността

СЦ.1.1. Подкрепа за изграждане на местна бизнес инфраструктура и въвеждане на иновации

М 1.1.1 Развитие на технологични паркове за трансфер на технологии и бизнес инкубатори

М 1.1.2. Насърчаване на технологичното обновяване и развитие на иновационен капацитет

М 1.1.3. Стимулиране разнообразието на регионалната икономика

М 1.1.4. Подкрепа на бизнеса за подобряване условията на труд, чрез внедряване на нови технологии и работно оборудване

М 1.1.5. Инфраструктурно обезпечаване на нови производствени зони за развитие на бизнес-зони и производствени предприятия

М 1.1.6. Развитие на Публично-частни партньорства за решаване на приоритетни проблеми за социално-икономическо развитие

М 1.1.7. Развитие на информационни системи за управление на бизнеса – маркетинг, реклама, продажби, в европейски контекст, базирани на най-новите достижения и европейски практики

СЦ.1.2. Повишаване ефективността на селскостопанското производство чрез осъвременяване условията на труд и разнообразяване на селската икономика

М 1.2.1. Насърчаване внедряването на нови технологии и машини

М 1.2.2. Насърчаване сдружаването и кооперирането за по-голяма ефективност

М 1.2.3. Насърчаване развитието на биологичното земеделието

М 1.2.4. Ефективна организация за маркетинг и реклама на местното производство

СЦ.1.3. Запазване и развитие на традициите в областта на овощарството, зеленчукопоизводството, животновъдството и преработвателната промишленост.

М 1.3.1. Запазване и развитие на традициите в областта на овощарството

М 1.3.2. Развитие производството на зеленчуци и технически култури

М 1.3.3. Развитие на животновъдството

М 1.3.4. Развитие на преработвателната промишленост

М 1.3.5. Ефективно използване и управление на горските ресурси

СЦ.1.4. Развитие на култура, балнеология, зимни спортове, нови форми на туризъм, туристически маршрути и продукти.

М 1.4.1. Валоризиране на обектите на културно-историческото наследство – възстановяване, опазване, експониране, оборудване, анимиране;

М 1.4.2. Възстановяване на балнеологията в Кюстендил и Сапарева баня и превръщането им в регионални лечебни и СПА центрове;

М 1.4.3. Развитие на планински туризъм и зимни спортове в Рила планина – Сапарева баня/ Паничище – в. Кабул; Дупница и планина Осогово

М 1.4.4. Развитие на алтернативния туризъм – аква парк "Струма", мото писти, ловен и риболовен туризъм, селски туризъм и др.

М 1.4.5. Укрепване на културните институции и инфраструктурната им обезпеченост – Регионален исторически музей Кюстендил, Художествена галевия "Владимир Димитров Майстора", Регионална библиотека "Емануил Попдимитров"

М 1.4.6. Формиране и маркетинг на регионални туристически продукти;

М 1.4.7. Популяризиране на природното и културно наследство и утвърждаване на културния и поклоннически туризъм в областта

СЦ.1.5. Непрекъснато развитие на човешкия потенциал, чрез обучения и повишаване на професионалната квалификация

М 1.5.1. Развитие на професионалното образование в съответствие с потребностите на бизнеса в региона.

М 1.5.2. Непрекъснато повишаване на професионалната квалификация и преквалификация на работещите

М 1.5.3. Прилагане на комплексни мерки за рязко ограничаване на ранното отпадане от училище

М 1.5.4. Разработване и прилагане на програми за професионална квалификация на рискови социални и етнически групи

СЦ.1.6. Прилагане на устойчиви политики за социално включване на хора в неравностойно положение, включително маргинализирани етнически малцинствени групи.

М 1.6.1. Устойчиво преструктуриране на социалните институции и създаване на съвременни модели на социални услуги за деца и възрастни в неравностойно положение.

М 1.6.2. Подобряване на достъпа до публични услуги на хора с увреждания.

М 1.6.3. Подкрепа на НПО сектора в работата им с хора в неравностойно положение, включително маргинализирани етнически малцинствени групи

М 1.6.4. Мерки за насърчаване на заетост и самонаемане на хора в неравностойно положение.

СЦ.1.7. Равномерно развитие на инфраструктурата на здравеопазването.

М 1.7.1 Прилагане на здравни програми за социално слаби лица в неравностойно положение и здравно неосигурени хора

М 1.7.2 Оптимизиране на здравните центрове и осигуряване на съвременно технологично оборудване

М 1.7.2 Внедряване на иновационни телекомуникационни технологии за нуждите на Здравеопазването

СЦ.1.8. Развитие на образователната инфраструктура

М 1.8.1. Оптимизиране на професионалното образование, съгласно нуждите на бизнеса и секторите на икономика в региона

М 1.8.2. Разкриване на висши училища/ филиали и свързана инфраструктура

М 1.8.3. Стимулиране на партньорства и сътрудничество между гимназиални училища, висши училища и бизнес.

Така разписани специфичните цели и мерки към тях в максимална степен покриват желанието за максимално изпълнение на Стратегическата цел .

<u>Приоритет II.</u> Полицентрично и балансирано териториално развитие и развитие на комплексната инфраструктура

Този приоритет е свързан с изпълнението на следните специфични цели:
СЦ.2.1. Подобряване качеството на градската среда и достъпността на административната инфраструктура;

М 2.2.1. Изготвяне и изпълнение на проекти за рехабилитация на пешеходните зони, достъпност за хора с увреждания и градските зелени системи

М 2.2.2. Подобряване достъпността до административните и обществени сгради за хора с увреждания включително осигуряване на паркоместа. Привеждане на елементите на градския дизайн съобразно нормативите за хора с увреждания.

М 2.2.3. Развитие на селищни и извън селищни мрежи от велоалеи

М 2.2.4. Поддържане и обновяване на зелените зони в селищната среда , осигуряващи дневен отдих, условия за детски игри и забавления и по-добър микроклимат

СЦ.2.2. Подобряване на социалната инфраструктура – образование и наука, култура, здравеопазване и енергийната ефективност.

М 2.2.1. Реновиране и съвременно технологично/ учебно оборудване на училищата,

М 2.2.2. Реконструкция на сградите на Регионален исторически музей Кюстендил,

М 2.2.3. Доизграждане на ХГ „Владимир Димитров – Майстора“ Кюстендил

М2.2.4. Изграждане на нова Регионална библиотека и електронна мрежа между библиотеките в областта

М 2.2.3. Осигуряване на достъп до медицинска помощ на хората, живеещи в малките населени места

М 2.2.4. Прилагане мерки за енергийна ефективност на социалните сгради – култура, образование, здравеопазване

СЦ.2.3. Подобряване качеството на живот в селските райони, чрез развитие на земеделие и преработвателна промишленост.

М 2.3.1. Непрекъснато подобряване на елементите на техническата инфраструктурата, селищната среда и благоустройство

М 2.3.2. Прилагане на екологосъобразни технологии и производства, за постигане на ускорено икономическо развитие

М 2.3.3. Повишаване привлекателността на селските райони за инвестиции, труд и живот, чрез административни мерки на местно ниво

СЦ.2.4. Урбанизация и развитие на нови устройствени зони за разрешаване на задълбочените проблеми в квартали, населени предимно от етнически ромски малцинства.

М 2.4.1. Определяне на терени в близост до гр. Кюстендил и гр. Дупница, за проучване, устройствено планиране и разработка на инвестиционни проекти за нови жилищни зони, предназначени за социални групи в крайна бедност, вкл. от етнически ромски малцинства

М 2.4.2. Разработка на модели за включване на представителите от крайно бедни и малцинствени групи, в разрешаване на жилищни и социални проблеми, чрез активно участие с труд и създаване на заетост

СЦ.2.5. Възстановяване и обновяване на селищни райони и насърчаване на частните инвестиции за подобряване на жилищната среда, средата за обществени услуги и производствената среда.

М 2.5.1. Реализация на инвестиционни проекти за изпълнение на ИПГВР – социални/жилищни зони

М 2.5.2. Реализация на инвестиционни проекти за изпълнение на ИПГВР – обществени зони и услуги

М 2.5.3 Реализация на инвестиционни проекти за изпълнение на ИПГВР – производствени зони

СЦ.2.6. Комплексно планиране и устройство на територията.

М 2.6.1. Изработка на кадастрални карти / съгл. ЗКИР /и регионални/областни концепции и схеми за пространствено развитие и общи устройствени планове /съгл. ЗУТ/

М 2.6.2. Изработване на Общи градоустройствени планове за общинските центрове в Област Кюстендил

М 2.6.3. Изработка на специализирани схеми, общи и подробни устройствени планове, включително за територии със специален статут по Закон за културното наследство и защитени територии, съгласно Закона за защитени територии, Натура2000 и т.н.

М 2.6.4. Изготвяне и прилагане на стратегически план за жилищна политика на рискови социални групи в област Кюстендил

СЦ.2.7. Развитие на транспортна инфраструктура.

М 2.7.1. Рехабилитация на автомобилните пътища – транснационални/магистрали, национални – I-ви, II-ри, III-ти клас

М 2.7.2. Модернизиране и развитие на железопътната мрежа

М 2.7.3. Изграждане и модернизиране на транспортните терминали и комплексно транспортно информационно обслужване

СЦ.2.8. Развитие на Ви К – системи и изграждане на ПСПВ.

М 2.8.1. Рехабилитация на съществуващи и изграждане на нови водохващания и довеждащи водопроводи

М 2.8.2.Рехабилитация и изграждане на водопроводна мрежа и изграждане/ реконструкция на ПСПВ

М 2.8.2. Рехабилитация и изграждане на канализационна мрежа и довеждане до ПСОВ

М 2.8.3. Утвърждаване на областната ВиК асоциация като институция за правилното прилагане на стратегията за развитие на ВиК- сектора в областта

СЦ.2.9. Оптимизиране на енергийна инфраструктура

М 2.9.1. Подобряване качеството на услугите

М 2.9.2. Разширяване на мрежите за пренос на газ и газоразпределение

М 2.9.3. Повишаване на ефективността на централите за производство на енергия от възобновяеми енергийни източници

СЦ.2.10. Възстановяване и развитие на хидромелиоративните системи.

М 2.10.1. Реконструкция и възстановяване на системите за напояване

М 2.10.2. Подкрепа на стопаните за изграждане на локални напоителни мрежи

СЦ.2.11. Развитие на съобщителната система – цифровизация.

М 2.11.1 Развитие на информационно-технологичните системи и широколентов достъп до интернет

М 2.11.2. Развитие на електронното управление и електронни услуги

<u>Приоритет III</u>. Развитие и задълбочаване на трансграничното сътрудничество

Този приоритет е свързан с реализацията на следните цели:

Стратегическа цел 3. Развитие на Европейското териториално сътрудничество в принос на икономическото и социалното развитие и сближаване се отнася до широкото използване и развитието на предимствата на териториалното сътрудничество, особено в изостаналите територии на областта с цел усвояване на добрите практики на други райони, области и общини.

СЦ.3.1. Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територи в различните аспекти на социално икономическия живот; изграждане на „малка“ трансгранична инфраструктура

М 3.1.1 Укрепване сътрудничеството в трансграничния регион България - Македония

М 3.1.2. Укрепване сътрудничеството в трансграничния регион България - Сърбия

М 3.1.3. Изграждане на „малка“ трансгранична инфраструктура

СЦ.3.2. Развитие на интер - регионалното сътрудничество

М 3.2.1. Развитие на устойчиви партньорства с европейски структури, в областта на промишленост и иновации

М 3.2.1. Развитие на устойчиви партньорства с европейски структури в сферата на културата

СЦ.3.3. Развитие на транснационалното сътрудничество

М 3.3.1. Отваряне на обществените институциите, бизнеса и граждански организации за широко партньорско сътрудничество, изучаване и въвеждане на добри европейски и световни практики

Трансграничното сътрудничество е възможност за подобряване развитието на граничните и периферни райони и за разрешаване на специфичните им проблеми. Сътрудничеството между граничните райони като средство за насърчаване на инвестициите, за развитието на бизнеса и туризма, за опазването на природните ресурси, съдейства за повишаване привлекателността им за хората, които живеят и работят там, както и за засилване на интереса на стратегическите инвеститори към тези райони.

Областите на въздействие, които подкрепя специфичната цел обхващат разработване и изпълнение на съвместни проекти и инициативи между периферните гранични райони, насочени към: подобряване качеството на живот и работната среда; подобряване достъпа до основните публични услуги; създаването на възможности за повишена регионална конкурентоспособност и устойчиво развитие; подобряване на ключови инфраструктурни връзки – пътна и железопътна мрежа; развитие на съвместни туристически и културни инициативи; съвместно управление на природните ресурси и особено създаването на трансгранични защитени природни територии, преодоляване на рискове и опазване на околната среда; сътрудничество в областта на здравеопазването и социалните услуги; сътрудничество между научно-изследователски, технологични и академични институции и бизнес организации и др.

<u>Приоритет IV</u> Устойчиво еколого съобразно икономическо развитие в сътрудничество с трансграничните райони

Този приоритет е свързан с реализацията на следните цели:

СЦ 4.1. Превенция на климатичните промени чрез подкрепа за преминаване към нисковъглеродна икономика и интелигентна мобилност

М 4.1.1. Подкрепа за въвеждане на нови технологии и оборудване, с минимизиране на вредни емисии и отпадъци

М 4.1.2. Подкрепа на мерки, насочени към опазване на околната среда, превенция и сигнализация, чрез използване на съвременни информационни технологии и интелигентна мобилност

СЦ 4.2. Адаптация към последиците от климатичните промени

М 4.2.1. Прилагане на мерки за преодоляване на негативните последици от климатичните промени и промяна в природните екосистеми – пожари, наводнения, свлачища, земетресения и др.

М 4.2.2. Мерки за аварийно възстановяне на регионалната и общинска инфраструктура

М 4.2.3. Изпълнение на проекти за възстановяване екологичното равновесие на нарушени терени и рекултивация - в с. Гюешево, с. Преколница и поречието на р. Джерман и терените на „Мини – Бобов дол“

СЦ 4.3. Реконструкция и доизграждане на ВИК мрежата и на пречиствателните станции за отпадни води

М 4.3.1. Реконструкция и изграждане на ПСОВ, довеждащи канализационни колектори до ПСОВ

СЦ 4.4. Изграждане на регионални системи за управление на отпадъци

М 4.4.1. Изграждане на регионални системи за управление на ТБО, вкл. третиране на неопасни отпадъци, обхващащи територията на всички общини от областта

М 4.4.2. Ликвидиране на съществуващи и недопускане формирането на нераглементирани сметища на територията на всички общини от област Кюстендил и рекултивация

М 4.4.3. Ликвидиране на складове за химически препарати, използвани в селското стопанство /пестициди, хербициди , фунгициди и др./ с изтекла годност и рекултивация

М 4.4.4. Изграждане на системи за сепариране, компостиране и компактиране на неопасни отпадъци

Борбата с природните процеси и явления, резултат от климатичните промени които въздействат негативно на иконамиката и застрашават здравето и живота на хората е важна приоритетна област. Съответно, най-засегнатите от това дейности вероятно ще бъдат земеделието, горското стопанство, рибарството, енергетиката и туризма. Неутрализирането на тези въздействия може да се води по две линии – чрез

превенция с която се цели ограничаване на по-нататъшното развитие на климатичните промени и чрез борба с техните последици. Това са и ключови приоритети в ЕС. Климатичните промени предизвикват покачване на температурите на въздуха, увеличаване на засушаванията, влошаване на условията на вегетация на повечето традиционни култури в областта, увеличаване честотата и разрушителната сила на наводненията и градушките, активизация на свлачищата, влошаване на туристическият климат. За ограничаване на размера на климатичните промени най- важно действие е намаляване на емисиите на парникови газове чрез преминаване към нисковъглеродна икономика. Другата линия на противодействие изисква планирането и прилагането на мерки за ограничаване на вредното влияние на негативните процеси и явлевия предизвикани от климатичните промени.

За да успее да премине към нисковъглеродна, ефективно използваща ресурсите икономика, икономическото развитие на областта трябва да е насочено намаляване на емисиите на въглероден диоксид, постигане на структурна промяна към по-малко ресурсоемки продукти и услуги, за спестяване на енергия в сградите и електрическите мрежи, както и за нискоенергийни и по-ефективни транспортни системи.

Потенциалът на региона по отношение на възобновяемите източници на енергия е много голям – най- вече за използване енергията на слънцето и вятъра. В това отношени налице е значителен резерв за усвояване.

Енергийната ефективност може да намали емисиите парникови газови с повече от една четвърт. Част от дейностите са насочени към повишаване на енергийната ефективност в обществения сектор и жилищния сектор и включват подобряване на енергийната ефективност, включително използване на възобновяема енергия и компоненти и системи (напр. интелигентно измерване, интелигентно осветление, силова електроника, микрогенериране на енергия и др.) което може да допринесе директно върху намаляването на загубите и използването на енергия в обществени (училища, болници, административни офиси) и жилищн сгради.

Сред приоритетите на ЕФРР за периода 2014 – 2020 г. е и разработване на екологосъобразни и нисковъглеродни транспортни системи и насърчаване на устойчиво развита градска мобилност и използване на метанови превозни средства, електромобили. Подкрепата за електрификацията на градската мобилност и градския транспорт, чрез въвеждане на местни преференции и изграждане на зарядна инфраструктура за електромобили би допринесло за изпълнение на специфичната цел. В селско стопанското производство трябва да се вземат мерки за производство на енергия от земеделска биомаса, за устойчиво управление на горите и залесяване на

неземеделски територии.При управлението на отпадъци важна задача е намаляване на метановите емисии от депата и оползотворяване на енергията от биогаз.

Адаптацията включва всички дейности насочени към подготовка за справяне с неизбежните въздействия от климатичните промени. Областта е сред най- рисковите региони в Европа по риск от уязвимост от наводнения вследствие на климатичните промени. За да се осигури икономическа и социална стабилност и развитие на област Кюстендил в дългосрочен план е необходимо да се планират дейности, осигуряващи адаптирането на района към климатичните промени и редуциране на природните рискове до допустими нива, както и да се стимулират научните изследвания за прогнозиране на регионалното и местно въздействие на климатичните промени.

Дейностите, които се предвижда да бъдат реализирани, са насочени към създаване и непрекъсната актуализация на база данни за рискови зони, изграждане на системи за ранно предупреждение за възникващи опасности от наводнения, пожари, активиране на свлачищни райони, почистване на корита на реки и изграждане на защитни съоръжения, изследване на последиците от промените в климата, изграждане на съоръжения за борба с ерозията, залесяване на обезлесени участъци, устойчиво използване на земите и др.

Важно място следва да се отреди на мерките, свързани с възстановяването на хидромелиоративните системи и провеждане на противоерозионни мероприятия, в т.ч. създаване на горските масиви чрез залесяване и повишаване качествата на горските култури, като фактори за противодействие на наводненията и вредното въздействие на климатичните промени.

От извършения анализ е видно, че недостатъчно е развита инфраструктурата целяща опазване на околната среда. В това отношение с най-сериозни дефицити се очертават изградеността на водопроводната и канализационна мрежа, амортизираното състояние на съоръженията, недостатъчната изграденост на пречиствателни станции за отпадни води и необходимостта от съвремена система за управление на отпадъщите и рекултивация на нарушените от тази дейност терени.

Мерките за постигане на специфичните цели трябва да включват и:

- ✓ Усъвършенстване на системата за управление на ТБО
- ✓ Опазване и поддържане на биоразнообразието на защитените територии в областта
- ✓ Инвентаризация на нарушени терени и рисковите територии. Прилагане на мерки за тяхното предотвратяване

- ✓ Използване на потенциала за развитие на биологично земеделие за производство на биологично чиста растителна и животинска продукция
- ✓ Ефективно използане и управление на горските ресурси

Водоснабдителната мрежа в голям брой от по- малките населени места е силно амортизирана и има належаща нужда от цялостна модернизация. През топлото полугодие в отделни селища е налице и режим на водоподаването. Като добавим към това и необходимостта от подобряване на качеството на подаваната вода в редица населени места, проблемът става още по-остър. Дейностите по тази специфична цел са насочени към изпълнение на мерките, залегнали в Стратегията за ВИК инфраструктурата за изграждане на нови и реконструкция на съществуващи водоснабдителни мрежи, като в резултат от осъществяването им ще се подобри качеството на средата за живот в района. Мерките включват изграждане на водоснабдяване в неводоснабдените селища, в районите с туристически потенциал, в зоните за развитие на бизнес, рехабилитация на съществуващите мрежи, изграждане на пречиствателни станции за питейна вода и изграждане на нови водохващания.

Канализационната мрежа е недостатъчно изградена в областта. Подобна е изградеността на ПСОВ. Насочването към проблемите свързани с канализационната мрежа е пряко следствие от необходимостта за областта и от целите на Стратегията „Европа 2020" за подобряване управлението на водния цикъл и е в съответствие със Стратегията за изграждане на канализационни системи и пречиствателни станции за отпадъчни води в населените места над 2000 е.ж.

Трансграничното сътрудничество е възможност за подобряване развитието на граничните и периферни райони и за разрешаване на специфичните им проблеми. Сътрудничеството между граничните райони като средство за насърчаване на инвестициите, за развитието на бизнеса и туризма, за опазването на природните ресурси, съдейства за повишаване привлекателността им за хората, които живеят и работят там, както и за засилване на интереса на стратегическите инвеститори към тези райони.

Областите на въздействие, които подкрепя специфичната цел обхващат разработване и изпълнение на съвместни проекти и инициативи между периферните гранични райони, насочени към: подобряване качеството на живот и работната среда; подобряване достъпа до основните публични услуги; създаването на възможности за повишена регионална конкурентоспособност и устойчиво развитие; подобряване на ключови инфраструктурни връзки – пътна и железопътна мрежа; развитие на съвместни туристически и културни инициативи; съвместно управление на природните

ресурси и особено създаването на трансгранични защитени природни територии, преодоляване на рискове и опазване на околната среда; сътрудничество в областта на здравеопазването и социалните услуги; сътрудничество между научно-изследователски, технологични и академични институции и бизнес организации и др.

Запазване и подобряване качествата на околната среда чрез интегриране на глобалните екологични цели и развитие на екологичната инфраструктура

Бъдещото икономическо развитие на област Кюстендил задължително трябва да се осъществява в синхрон с приоритета за намаляване негативните въздействия върху околната среда и по-ефективно използване на ресурсите, залегнал в Стратегия „Европа 2020" на ЕС и в редица други европейски стратегически документи. Новите акценти в планирането до 2020 г. изискват отчитане на глобалните екологични цели в процеса на стратегическо планиране, включване на мерки, насочени към адаптирането на районите към климатичните промени и ориентация към нисковъглеродна икономика във всички сектори на развитие.

Резултатите от социално-икономическия анализ на ОСР показват наличие на определени дефицити в тази сфера. Областта е в потенциален риск от последиците от климатичните промени. Канализационната мрежа е недостатъчно добре изградена. Делът на населението, обслужвано от ПСОВ е нисък. Изградената водоснабдителна инфраструктура е амортизирана и води до големи загуби на вода. Биологичното разнообразие е високо и това поставя изисквания към неговото съхраняване.

В този аспект настоящият приоритет е насочен към доизграждането и модернизацията на инфраструктурата за опазване на околната среда, включително ВиК мрежи, пречистването на отпадъчните води и подобряването на системата за управление на битовите отпадъци, опазване на компонентите на околната среда, биологичното разнообразие, както и към предприемането на мерки за подобряване на енергийната ефективност и за превенция от рискове породени от неблагоприятни природни процеси и явления.

Област Кюстендил – Социално-икономическо развитие, достигащо средноевропейските показатели , базирано на балансирано използване на природните ресурси, наследство от хилядолетна история и култура, европейско териториално сътрудничество, съвременна комплексна инфраструктура, с привлекателни условия за бизнес и инвестиции, хармонична социална среда за живот, труд и отдих и непрекъснато развитие на човешкия капитал, възраждащи се традиции и слава като балнеоложки център и "Овощната градина" на България

Постигане на устойчиво хармонично развитие на област Кюстендил, чрез подобрена жизнена среда и непрекъснато развитие на човешкия капитал, икономически растеж чрез въвеждане на иновации и повишаване на конкурентоспособността, подобрена инфраструктура, инвестиционна атрактивност, при съхранено природно и културно наследство.

Приоритет I Насърчаване на регионалната икономика и териториално сътрудничество, насърчаване на заетостта и предприемачеството за намаляване на бедността	**Приоритет II** Полицентрично и балансирано териториално развитие и Развитие на комплексната инфраструктура	Приоритет III. Развитие и задълбочаване на трансграничното сътрудничество	Приоритет IV Устойчиво еколого съобразно икономическо развитие в сътрудничество с трансграничните райони
ЦЕЛ 1 Социално-икономическо развитие, на базата на устойчив икономически растеж, чрез развитие на конкурентоспособна диверсифицирана регионална икономика, основаваща се на "икономика на знанието" и развитие на електронното управление и човешкия капитал. прилагане на съвременни социални политики	ЦЕЛ 2 Балансирано териториално развитие чрез укрепване на градовете-центрове, подобряване на техническата инфраструктура и свързаността в областта и качеството на средата в населените места	ЦЕЛ 3 Развитие на Европейското териториално сътрудничество в принос на икономическото и социалното развитие и сближаване	ЦЕЛ4 Запазване и подобряване качествата на околната среда чрез интегриране на глобалните екологични цели и развитие на екологичната инфраструктура
СЦ.1.1. Местна бизнес инфраструктура СЦ.1.2. Разнообразяване на селската икономика СЦ.1.3. Запазване и развитие на традициите в С.С. СЦ.1.4. Туристически продукти и маршрути СЦ.1.5. Развитие на човешкия потенциал СЦ.1.6. Политики за социално включване СЦ.1.7. Равномерно развитие на инфраструктурата на здравеопазването СЦ.1.8. Развитие на образователната инфраструктура	СЦ.2.1. Градската среда и достъпността СЦ.2.2. Социалната инфраструктура СЦ.2.3. Качеството на живот в селските райони СЦ.2.4. Нови устройствени зони, СЦ.2.5. Частни инициативи по ИПРВ СЦ.2.6. Комплексно планиране и УТ СЦ.2.7. Транспортна инфраструктура СЦ.2.8. Ви К – системи СЦ.2.9. Оптимизиране на енергийна инфраструктура СЦ.2.10. Възстановяване и развитие на хидромелиоративните системи СЦ.2.11. Развитие на съобщителната система - цифровизация	СЦ.3.1. Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територии в различните аспекти на социално икономическия живот; изграждане на „малка" трансгранична инфраструктура СЦ.3.2. Развитие на интер - регионалното сътрудничество СЦ.3.3. Развитие на транснационалното сътрудничество	СЦ 4.1. Превенция на климатичните промени чрез подкрепа за преминаване към нисковъглеродна икономика и интелигентна мобилност СЦ 4.2. Адаптация към последиците от климатичните промени СЦ 4.3. Реконструкция и доизграждане на ВИК мрежата и на пречиствателните станции за отпадни води СЦ 4.4. Изграждане на регионални системи за управление на отпадъци

4. Обща оценка на необходимите ресурси за постигане целите на ОСР

Областната стратегия управлява развитието на територи алната общност, но не управлява пряко ресурси. Целите на стратегията ще се реализират от съвкупността на ресурсите, инвестирани в област Кюстендил по линия на национални секторни проекти, общински планове и частни инвестиции. На този етап се прави прогнозен разчет за общата финансова рамка, обхващаща обема на необходимите финансови средства, за да се постигнат заложените цели. Тази рамка визира средствата за целия програмен период 2014-2020 г. Те са разпределени по приоритети и по години.

Определените индикативни стойности посочват само необходимите нива на финансиране за постигане на стратегическите цели и изпълнение на приоритетите на стратегията, без да имат пряко отношение към реалното разпределение на ресурсите в областта на регионалната политика по оперативни програми и фондове.

Основните източници за публично финансиране на регионалното развитие са:

- Фондове на ЕС (ЕФРР, ЕСФ и кохезионния фонд);
- Национално финансиране (републикански, общински бюджети, както и финансови ресурси от други източници – публични фондове, държавни и общински предприятия, фондации, асоциации, сдружения и др.);
- Частни инвестиции (включени са само като прогнозируем обем в ПЧП)
- Средства от международни финансови институции;

Основната маса от финансови средства се формира от първите два източника – средства от фондове на ЕС и национално публично финансиране. Средствата от международни финансови институции, имащи предимно характер на заемни средства, са в допълнение на първите два източника. Финансовите разчети са съобразени и с прогнозируемите параметри на държавния бюджет за съответната година и на определените разходни тавани по тригодишната бюджетна прогноза. Средствата от други национални публични фондове и предприятия (като ФЛАГ и ПУДООС) са представени, като е използван досегашния им опит за предоставяне на средства за преки инвестиции в проекти за развитие или под формата на кредити и мостово финансиране с краткосрочен характер. Подобен подход е използван и за прогнозиране на ресурсите, които могат да бъдат предоставени по линия на международни финансови институции (ЕИБ, ЕБВР) в средносрочен до дългосрочен план, включително чрез специализирани инструменти за финансов инженеринг в рамките на ЕС по примера на JASPERS, JEREMIE, JESSICA. Прогнозираният принос на последните е 2-3% от общите индикативни ресурси.

Общата оценка на необходимите ресурси за изпълнение на ОСР Кюстендил 2014-2020 г. е изготвена в контекста на финансовата рамка, зададена в РПР на ЮЗР (чиито параметри, от своя страна, са съобразени с рамката на НСРР 2012-2022).

Таблиците по-долу представят така изчисленото разпределение на ресурсите по стратегически цели и приоритети на ОСР Кюстендил 2014-2020. Прилагайки принципа на разпределение от висшестоящи планови документи (НСРР и РПР на СИР), брутният разполагаем ресурс на област Кюстендил за следващия планов период ще бъде около 350 млн.лв. Вътрешното разпределение по стратегически цели и приоритети следва новата стратегическа линия за прехвърляне на акцента от инфраструктурите (невъзпроизвеждащи принадена стойност и заетост), към стимули за иновации, бизнес инфраструктура и работни места.

Разпределение на средствата по цели на Стратегията /в млн. лв./

Ц 1. Социално-икономическо развитие, на базата на устойчив икономически растеж, чрез развитие на конкурентоспособна диверсифицирана регионална икономика, основаваща се на "икономика на знанието" и развитие на електронното управление и човешкия капитал. прилагане на съвременни социални политики		***25,00%***	**87,5**
СЦ.1.1. Подкрепа за изграждане на местна бизнес инфраструктура и въвеждане на иновации		*4,00%*	14,0
СЦ.1.2. Повишаване ефективността на селскостопанското производство чрез осъвременяване условията на труд и разнообразяване на селската икономика		*5,00%*	17,5
СЦ.1.3. Запазване и развитие на традициите в областта на овощарството, зеленчукопроизводството, животновъдството и преработвателната промишле ност.		*3,50%*	12,25
СЦ.1.4. Развитие на култура, балнеология, зимни спортове, нови форми на туризъм, туристически маршрути и продукти		*4,00%*	14,0
СЦ.1.5. Непрекъснато развитие на човешкия потенциал, чрез обучения и повишаване на професионалната квалификация		*1,50%*	5,25
СЦ.1.6. Прилагане на устойчиви политики за социално включване на хора в неравностойно положение, включително маргинализирани етнически малцинствени групи		*3,00%*	10,5
СЦ.1.7. Равномерно развитие на инфраструктурата на здравеопазването		*2,00%*	7,0
СЦ.1.8. Развитие на образователната инфраструктура.		*2,00%*	7,0
Ц 2. Балансирано териториално развитие чрез укрепване на градовете-центрове, подобряване на техническата инфраструктура и свързаността в областта и качеството на средата в населените места		***57,00%***	**199,50**
СЦ.2.1. Подобряване качеството на градската среда и достъпността на административната инфраструктура;		*1,00%*	3,5
СЦ.2.2. Подобряване на социалната инфраструктура – образование и наука, култура, здравеопазване и енергийната ефективност		*1,00%*	3,5
СЦ.2.3. Подобряване качеството на живот в селските райони, чрез развитие на земеделие и преработвателна промишленост		*0,50%*	1,75
СЦ.2.4. Урбанизация и развитие на нови устройствени зони за разрешаване на задълбочените проблеми в квартали, населени предимно от етнически ромски малцинства		*2,00%*	7,0

СЦ.2.5. Възстановяване и обновяване на селищни райони и насърчаване на частните инвестиции за подобряване на жилищната среда, средата за обществени услуги и производствената среда		*19,0%*	66,5
СЦ.2.6. Комплексно планиране и устройство на територията		*1,0%*	3,5
СЦ.2.7. Развитие на транспортна инфраструктура		*9,5%*	33,25
СЦ.2.8. Развитие на Ви К – системи и изграждане на ПСПВ		*18,5%*	64,75
СЦ.2.9. Оптимизиране на енергийна инфраструктура		*1,5%*	5,25
СЦ.2.10. Възстановяване и развитие на хидромелиоративните системи		*2,5%*	8,75
СЦ.2.11. Развитие на съобщителната система - цифровизация		*0,5*	1,75
Ц 3. Развитие на Европейското териториално сътрудничество в принос на икономическото и социалното развитие и сближаване		***3,0%***	**10,5**
СЦ.3.1. Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територи в различните аспекти на социално икономическия живот; изграждане на „малка“ трансгранична инфраструктура		***1,4%***	4,9
СЦ.3.2. Развитие на интер - регионалното сътрудничество		***0,8%***	2,8
СЦ.3.3. Развитие на транснационалното сътрудничество		***0,8%***	2,8
Ц 4. Запазване и подобряване качествата на околната среда чрез интегриране на глобалните екологични цели и развитие на екологичната инфраструктура		***15,0%***	**52,5**
СЦ 4.1. Превенция на климатичните промени чрез подкрепа за преминаване към нисковъглеродна икономика и интелигентна мобилност		***0,5%***	1,75
СЦ 4.2. Адаптация към последиците от климатичните промени и възстановяване на нарушени терени		***1,0%***	3,50
СЦ 4.3. Реконструкция и доизграждане на пречиствателните станции за отпадни води		***3,5%***	12,25
СЦ 4.4. Изграждане на регионални системи за управление на отпадъци		***10,0%***	35,0
Σ			**350**

Разпределението по източници на финансиране, отчита сегашните нива и очаквани такива, за следващия планов период /млн. лв./

ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ	Общо	Обществен сектор				ЧАСТНИ
		ОТ ЕС	ЕФРР	ДРУГИ Ф. НА ЕС	БГ	
Ц 1. Социално-икономическо развитие, на базата на устойчив икономически растеж, чрез развитие на конкурентоспособна диверсифицирана регионална икономика, основаваща се на "икономика на знанието" и развитие на електронното управление и човешкия капитал. Прилагане на съвременни социални политики.	**87,50**	62,63	56,63	6,00	18,87	6,00
СЦ.1.1. Подкрепа за изграждане на местна бизнес инфраструктура и въвеждане на иновации	14,00	10,50	8,50	2,00	3,5	0,00
СЦ.1.2. Повишаване ефективността на селскостопанското производство чрез осъвременяване условията на труд и разнообразяване на селската икономика	17,50	13,13	13,13	0,00	1,37	3,0
Ц.1.3. Запазване и развитие на традициите в областта на овощарството, зеленчукопроизводството, животновъдството и преработвателната промишле ност.	12,25	9,19	7,19	2,00	3,06	0,00
СЦ.1.4. Развитие на култура, балнеология, зимни спортове, нови форми на туризъм, туристически маршрути и продукти	14,00	8,5	8,5	0,00	3,5	2,0
СЦ.1.5. Непрекъснато развитие на човешкия потенциал, чрез обучения и повишаване на професионалната квалификация	5,25	3,94	1,94	2,00	1,31	0,00
СЦ.1.6. Прилагане на устойчиви политики за социално включване на хора в неравностойно положение, включително маргинализирани етнически малцинствени групи	10,50	7,87	7,87	0,00	2,63	0,00
СЦ.1.7. Равномерно развитие на инфраструктурата на здравеопазването	7,00	4,25	4,25	0,00	1,75	1,0
СЦ.1.8. Развитие на образователната инфраструктура.	7,00	5,25	5,25	0,00	1,75	0,00
Ц 2. Балансирано териториално развитие чрез укрепване на градовете-центрове, подобряване на техническата инфраструктура и свързаността в областта и качеството на средата в населените места	**199,50**	148,63	106,19	42,44	43,57	7,30
СЦ.2.1. Подобряване качеството на градската среда и достъпността на административната инфраструктура;	3,50	2,62	1,62	1,00	0,88	

СЦ.2.2. Подобряване на социалната инфраструктура – образование и наука, култура, здравеопазване и енергийната ефективност	3,5	2,63	2,63	0,00	0,87	
СЦ.2.3. Подобряване качеството на живот в селските райони, чрез развитие на земеделие и преработвателна промишленост	1,75	1,32	1,32	0,00	0,43	
СЦ.2.4. Урбанизация и развитие на нови устройствени зони за разрешаване на задълбочените проблеми в квартали, населени предимно от етнически ромски малцинства	7,00	5,25	4,25	1,00	1,75	
СЦ.2.5. Възстановяване и обновяване на селищни райони и насърчаване на частните инвестиции за подобряване на жилищната среда, средата за обществени услуги и производствената среда	66,5	49,87	39,87	10,00	10,63	6,0
СЦ.2.6. Комплексно планиране и устройство на територията	3,50	2,62	2,62	0,00	0,88	
СЦ.2.7. Развитие на транспортна инфраструктура	33,25	24,94	0,0	24,94	8,31	
СЦ.2.8. Развитие на Ви К – системи	64,75	48,56	48,56	0,00	16,19	
СЦ.2.9. Оптимизиране на енергийна инфраструктура	5,25	3,94	1,94	2,00	1,31	
СЦ.2.10. Възстановяване и развитие на хидромелиоративните системи	8,75	5,57	2,57	3,00	2,18	1,0
СЦ.2.11. Развитие на съобщителната система - цифровизация	1,75	0,81	0,31	0,50	0,14	0,30
Ц 3. Развитие на Европейското териториално сътрудничество в принос на икономическото и социалното развитие и сближаване	**10,50**	7,87	7,87		2,63	
СЦ.3.1. Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територии в различните аспекти на социално икономическия живот; изграждане на „малка“ трансгранична инфраструктура	4,9	3,67	3,67	0,00	1.23	
СЦ.3.2. Развитие на интер - регионалното сътрудничество	2,8	2,1	2,1	0,00	0,7	
СЦ.3.3. Развитие на транснационалното сътрудничество	2,8	2,1	2,1	0,00	0,7	
Ц 4. Запазване и подобряване качествата на околната среда чрез интегриране на глобалните екологични цели и развитие на екологичната инфраструктура	**52,5**	39,37	1,19	38,18	13,13	
СЦ.4.1. Превенция на климатичните промени чрез подкрепа за преминаване към нисковъглеродна икономика и интелигентна мобилност	1,75	1,31		1,31	0,44	
СЦ.4.2. Адаптация към последиците от	3,5	2,62	0,00	2,62	0,88	

климатичните промени						
СЦ.4.3. Реконструкция и доизграждане на ВиК мрежата и на пречиствателните станции за отпадни води	12,25	9,19	1,19	8,00	3,06	
СЦ.4.4. Изграждане на регионални системи за управление на отпадъци	35	26,25	0,00	26,25	8,75	

При разпределението на необходимите ресурси за целите на ОСР Кюстендил по години, е използван вече постигнатия темп на усвояване по сегашните оперативни програми. Прогнозираните финансови средства за всяка от годините през визирания период са представени с натрупване, както следва:

Разпределение на индикативните ресурси по години с натрупване (*млн.лв.*)

ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ		**2014 г.**	**2015 г.**	**2016 г.**	**2017 г.**	**2018 г.**	**2019 г.**	**2020 г.**
		5%	15%	30%	45%	60%	80%	100%
Ц 1. Социално-икономическо развитие, на базата на устойчив икономически растеж, чрез развитие на конкурентоспособна диверсифицирана регионална икономика, основаваща се на "икономика на знанието" и развитие на електронното управление и човешкия капитал. Прилагане на съвременни социални политики	**87,5**	**4,37**	**13,13**	**26,25**	**39,37**	**52,50**	**70,00**	**87,50**
СЦ.1.1. Подкрепа за изграждане на местна бизнес инфраструктура и въвеждане на иновации	14,00	**0,70**	**2,1**	**4,1**	**6,3**	**8,2**	**11,20**	14,00
СЦ.1.2. Повишаване ефективността на селскостопанското производство чрез осъвременяване условията на труд и разнообразяване на селската икономика	17,50	**0,875**	**2,625**	**5,25**	**7,875**	**10,5**	**14,00**	17,50
СЦ.1.3. Запазване и развитие на традициите в областта на овощарството, зеленчукопроизводството, животновъдството и преработвателната промишле ност.	12,25	**0,612**	**1,837**	**3,675**	**5,512**	**7,35**	**9,80**	12,25
СЦ.1.4. Развитие на култура, балнеология, зимни спортове, нови форми на туризъм, туристически маршрути и продукти	14,00	**0,7**	**2,1**	**4,2**	**6,3**	**8,4**	**11,2**	14
СЦ.1.5. Непрекъснато развитие на човешкия потенциал, чрез обучения и повишаване на професионалната квалификация	5,25	**0,262**	**0,787**	**1,575**	**2,36**	**3,15**	**4,2**	5,25
СЦ.1.6. Прилагане на устойчиви политики за социално включване на хора в неравностойно положение, включително маргинализирани етнически малцинствени групи	10,50	**0,525**	**1,575**	**3,15**	**4,725**	**6,30**	**8,16**	10,50
СЦ.1.7. Равномерно развитие на инфраструктурата на здравеопазването	7	**0,35**	**1,05**	**2,1**	**3,125**	**4,2**	**5,6**	7,00
СЦ.1.8. Развитие на образователната инфраструктура.	7,00	**0,35**	**1,05**	**2,1**	**3,125**	**4,2**	**5,6**	7,00
Ц 2. Балансирано териториално развитие чрез укрепване на градовете-центрове, подобряване техническата инфраструктура и свързаността в областта и качеството на средата в населените места	**199,50**	**9,975**	**29,92**	**59,85**	**63,00**	**89,77**	**159,60**	**199,50**
СЦ.2.1. Подобряване качеството на градската среда и достъпността на	3,50	**0,175**	**0,525**	**1,05**	**1,575**	**2,10**	**2,80**	3,50

административната инфраструктура;								
СЦ.2.2. Подобряване на социалната инфраструктура – образование и наука, култура, здравеопазване и енергийната ефективност	3,5	**0,175**	**0,525**	**1,05**	**1,575**	**2,10**	**2,80**	3,50
СЦ.2.3. Подобряване качеството на живот в селските райони, чрез развитие на земеделие и преработвателна промишленост	1,75	**0,087**	**0,262**	**0,525**	**0,787**	**1,05**	**1,4**	1,75
СЦ.2.4. Урбанизация и развитие на нови устройствени зони за разрешаване на задълбочените проблеми в квартали, населени предимно от етнически ромски малцинства	7,00	**0,35**	**1,05**	**2,1**	**3,125**	**4,2**	**5,6**	7,00
СЦ.2.5. Възстановяване и обновяване на селищни райони и насърчаване на частните инвестиции за подобряване на жилищната среда, средата за обществени услуги и производствената среда	66,5	**3,325**	**9,975**	**19,95**	**29,925**	**39,9**	**53,2**	66,5
СЦ.2.6. Комплексно планиране и устройство на територията	3,50	**0,175**	**0,525**	**1,05**	**1,575**	**2,10**	**2,80**	3,50
СЦ.2.7. Развитие на транспортна инфраструктура	33,25	**1,66**	**4,99**	**9,98**	**14,96**	**19,95**	**26,6**	33,25
СЦ.2.8. Развитие на Ви К – системи	64,75	**3,24**	**9,71**	**19,42**	**29,14**	**38,85**	**51,8**	64,75
СЦ.2.9. Оптимизиране на енергийна инфраструктура	5,25	**0,26**	**0,78**	**1,57**	**2,36**	**3,15**	**4,2**	5,25
СЦ.2.10. Възстановяване и развитие на хидромелиоративните системи	8,75	**0,43**	**1,31**	**2,62**	**3,94**	**5,25**	**7**	8,75
СЦ.2.11. Развитие на съобщителната система - цифровизация	1,75	**0,087**	**0,262**	**0,525**	**0,787**	**1,05**	**1,4**	1,75
Ц 3. Развитие на Европейското териториално сътрудничество в принос на икономическото и социалното развитие и сближаване	**10,50**	**0,525**	**1,575**	**3,15**	**4,725**	**6,30**	**8,4**	**10,50**
СЦ.3.1. Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територи в различните аспекти на социално икономическия живот; изграждане на „малка“ трансгранична инфраструктура	4,9	**0,245**	**0,735**	**1,47**	**2,205**	**2,94**	**3,92**	4,9
СЦ.3.2. Развитие на интер - регионалното сътрудничество	2,8	**0,14**	**0,42**	**0,84**	**1,26**	**1,68**	**2,24**	2,8
СЦ.3.3. Развитие на транснационалното сътрудничество	2,8	**0,14**	**0,42**	**0,84**	**1,26**	**1,68**	**2,24**	2,8
Ц 4. Запазване и подобряване качествата на околната среда чрез интегриране на глобалните екологични цели и развитие на екологичната инфраструктура	**52,5**	**2,625**	**7,875**	**15,75**	**23,625**	**31,5**	**42**	**52,5**
СЦ.4.1. Превенция на климатичните промени чрез подкрепа за преминаване към нисковъглеродна икономика и интелигентна мобилност	1,75	**0,087**	**0,26**	**0,525**	**0,787**	**1,05**	**1,4**	1,75
СЦ.4.2. Адаптация към последиците от климатичните промени	3,50	**0,175**	**2,61**	**5,22**	**1,575**	**2,10**	**2,80**	3,50
СЦ.4.3. Реконструкция и доизграждане на ВиК мрежата и на пречиствателните станции за отпадни води	12,25	**0,612**	**1,83**	**3,675**	**5,51**	**7,35**	**9,8**	12,25
СЦ.4.4. Изграждане на регионални системи за управление на отпадъци	35	**1,75**	**5,25**	**10,5**	**15,75**	**21**	**28**	35

Приоритетни обекти за Кюстендилска област, включени в Регионален план за развитие на Югозападен район от ниво 2 за периода 2014 – 2020 г. за задължителни за изпълнение:

	ЕКОЛОГИЧНА ИНФРАСТРУКТУРА
КН	Регионални системи за управление на отпадъците - Благоевград и Дупница
КН	Регионална система за наблюдение и управление при природни бедствия
	ТЕЛЕКОМУНИКАЦИИ
КН	Развитие на електронното управление и електронните услуги
	ОБРАЗОВАНИЕ
КН	Академичен комплекс - филиали на МА, НСА, жилищна част - общежития
КН	Развитие на спортната инфраструктура на гр. Кюстендил - многофункционална спортна зала, рехабилитация на спортните комплекси Стадион „Осогово“ и Стадион „Странджа“
	ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ
КН	Балнеоложки център за лечение и рехабилитация - база за балнеоложки и СПА-туризъм – гр. Кюстендил и гр. Сапарева баня
	СОЦИАЛНИ ДЕЙНОСТИ
КН	Реализиране на регионална програма за жилищна политика - социални жилища
	КУЛТУРА
КН	Регионален музей и културно-информационен комплекс „Пауталия“. Създаване на жив музеен комплекс, социализиращ богатото културно-историческо наследство на региона, фокус на съвременни културни инициативи и прояви, център на познание за културната и историческа памет на региона
КН	Художествена галерия „Владимир Димитров – Майстора“ Втори етап. Издигане статута на ХГ „Владимир Димитров – Майстора“ като национална галерия; завършване на започнато строителство – II етап „Фондохранилище и реставрация“
	ТУРИЗЪМ
КН	Развитие на туристическата инфраструктура - за културен и екологичен туризъм - в контекста на национални, трансгранични и европейски туристически маршрути

5. Райони за целенасочена подкрепа, Област Кюстендил, 2011 г.

Законът за регионално развитие дефинира „райони за целенасочена подкрепа“, които показват общини с влошено социално-икономическо състояние. Тези общини се определят въз основа на 8 показатели, посочени в чл. 6 от закона:

1. **Нетни приходи от продажби на един жител** - под 70 на сто от средната стойност за страната за последните три години;

През 2011 година на този показател отговарят всички общини в областта с изключение на Бобов дол;

Нетни приходи от продажби на един жител под 70 на сто от средната стойност за страната за последните три години в хил. лева

Община	**2009 г.**	**2010 г.**	**2011 г.**	**2009-11 г.**
Бобов дол	26,65	29,16	35,56	30,46
Бобошево	2,80	1,23	1,08	1,71
Кочериново	1,96	2,25	2,57	2,26
Кюстендил	5,64	7,18	7,55	6,79
Невестино	2,39	3,09	2,96	2,81
Рила	2,50	2,50	3,38	2,79
Сапарева баня	3,14	3,01	3,35	3,17
Дупница	8,47	8,31	11,26	9,34
Трекляно	0,44	0,37	0,52	0,45
Република България	**24,22**	**25,11**	**28,46**	**25,93**

Източник на информация: НСИ, 2011 г.

2. **Равнище на средната работна заплата**, по-ниско от средната стойност за страната за последните три години;

През 2011 година на този показател отговарят всички общини в областа с изключение на Бобов дол;

Равнище на на средната работна заплата, по-ниско от средната стойност за страната за последните три години в лева

Община	**2009 г.**	**2010 г.**	**2011 г.**	**2009-11 г.**
Бобов дол	6919	8153	8988	8020
Бобошево	4436	4357	4665	4486
Кочериново	4585	4606	4392	4528
Кюстендил	5096	5402	5653	5384
Невестино	5893	5741	5042	5559
Рила	4673	4813	4802	4763
Сапарева баня	4129	4393	4566	4363
Дупница	5491	5784	6059	5778
Трекляно	4549	5260	5645	5151
Република България	**7309**	**7777**	**8230**	**7772**

Източник на информация: НСИ, 2011 г.

3. **Средно равнище на безработица -** над 105 на сто от средната стойност за страната за последните три години;

През 2011 година на този показател отговарят шест общини в област Кюстендил – Бобошево, Кочериново, Кюстендил, Невестино, Сапарева баня и Дупница;

Средно равнище на безработица над 105 на сто от средната стойност за страната за последните три години в проценти

Община	**2009 г.**	**2010 г.**	**2011 г.**	**2009-11 г.**
Бобов дол	5,5	7,6	7,0	6,7
Бобошево	10,6	13,4	14,8	12,9
Кочериново	8,8	10,4	11,0	10,1
Кюстендил	11,4	11,4	14,3	12,4
Невестино	12,7	9,5	20,9	14,4
Рила	8,2	8,3	10,6	9,0
Сапарева баня	10,0	11,6	15,6	12,4
Дупница	10,1	10,1	11,9	10,7
Трекляно	10,8	8,4	10,6	9,9
Република България	**9,1**	**9,2**	**10,4**	**9,6**

Източник на информация: НСИ, 2011 г.

4. **Коефициент на възрастова зависимост** над 120 на сто от средната стойност за страната за последните три години;

Преаз 2011 година на този показател отговарят четири общини в областа – Бобошево, Кочериново, Невестино и Трекляново;

Коефициент на възрастова зависимост ((0-14 г.)+(65+ г.))/(15-64 г.) над 120 на сто от средната стойност за страната за последните три години в проценти

Община	**2009 г.**	**2010 г.**	**2011 г.**	**2009-11 г.**
Бобов дол	48,28	49,27	49,81	49,12
Бобошево	74,75	73,35	76,02	74,71
Кочериново	61,26	60,79	76,42	66,16
Кюстендил	47,07	48,18	51,72	48,99
Невестино	124,74	126,97	126,29	126,00
Рила	53,20	54,59	64,34	57,38
Сапарева баня	50,57	51,71	53,68	51,99
Дупница	44,87	45,76	49,89	46,84
Трекляно	115,76	111,13	105,75	110,88
Република България	**45,13**	**45,98**	**47,54**	**46,22**

Източник на информация: НСИ, 2011 г.

5. **Гъстота на населението** под 70 души на един квадратен километър;

   През 2011 година на този показател отговарят всички общини в областа с изключение на Дупница;

6. **Над 30 на сто от населените** места нямат изградена пътна връзка с асфалтово покритие помежду си или с общинския център;

   На този показател отговарят четири общини в цяла България, три от които в южен централен район и една в благоевградска област.

7. **Над 30 на сто от населените места** са без изградена канализационна мрежа;

   На този показател отговарят и деветте общини в областта;

8. **Над 30 на сто от населените места ползват питейна вода с отклонение от качеството,** прието като стандарт за страната, или имат режим във водоснабдяването за последните три години.

   На този показател отговарят също едва 6 общини от цялата страна, нито една от които е в област Кюстендил.

Дефинирани по този начин последните три от критериите в Закона за регионално развитие покриват почти цялата територия на страната и не отразяват обективно състоянието на общините. Влияние оказват първите пет показаталя, които отразяват социално-икономическото състояние в общините. Първите четири са достатъчни, за да се определят общините с влошено състояние[6]. През 2007 година 227 общини отговарят на тези критерии, като до 2009 година те са намалели със 100 общини, а през 2011 – 80 общини в цялата страна[7]. В югозападния район промяна е настъпила само в общините, които се намират във вътрешността на страната.

Интересна е съпоставката за област Кюстендил през годините. През 2007-ма и всички общини без Бобов дол и Дупница отговарят на 5 и повече показатели. През 2009 година състоянието само на още две общини се подобрява – Кочериново и Сапарева баня. Подобрението на общото състояние на общините е малко и се дължи на икономическия подем в страната. Периферните общини са без промяна. През 2011 развитието на общините се влошава, повече дори от 2007 година.

[6]*Национална стратегия за регионално развитие на Р. България за периода 2012-2022 г.*
[7]*НСИ, 2011 г.*

Като цяло състоянието на област Кюстендил е едно сред най-лошите в страната. През последните две години повечето общини отговарят на четири показателя, някои от тях на шест. Това е сериозен ииндикатор, че демографското и икономическо състояние на всички общини се влошава. Единствено община Бобов дол остава стабилна и се развива по-добре от областния център.

Райони за целенасочена подкрепа в Област Кюстендил, 2011 г.

Източник на информация: НСИ, 2011 г., НЦТР, 2013 г.

6. Наблюдение, оценка и контрол на изпълнението /мониторинг/ на ОСР. Критерии за оценка

Ключова фаза на стратегическото планиране е ***мониторингът***, който включва наблюдението, оценката и контрола на реализацията на заложените цели и изпълнението на планираните дейности в Стратегията за развитие на област Кюстендил за периода 2014-2020 г.

Наблюдението е важен инструмент за провеждането на ефективна регионална политика, тъй като неговата ***основна функция*** е да дава обратна информация за степента на реализация на целите и приоритетите, и за евентуално предотвратяване на рисковете пред изпълнението на предвидените дейности.

Обект на наблюдението са напредъкът, промените и последиците от предприеманите действия. Той може да се разглежда като непрекъснат процес на събиране, анализ и оценка на информация, необходима за управлението и вземането на решения при изпълнение на стратегията, както и за нейна бъдеща актуализация. Наблюдението и оценката на изпълнението на ОСР се осъществява на база на информацията в Годишните доклади за наблюдение на изпълнението на Общинските планове за развитие.

Органът, който координира и контролира изпълнението на областната стратегия за развитие е *Регионалният съвет за развитие*. Той обсъжда и съгласува Областната стратегия.

Областният управител, подпомаган от областната администрация организира изработването, обсъждането, съгласуването и актуализирането на документа, като осъществява координация и контрол върху процеса на разработването му. Той осигурява публичност и прозрачност на планирането и програмирането на регионалното развитие, следи за реализацията на ОСР и подпомага разработването на общинските планове за развитие. Областният управител внася проекта на ОСР за обсъждане и съгласуване в Регионалния съвет за развитие на Севреоизточен район и в Областния съвет за развитие - за приемане.

Областният съвет за развитие обсъжда и приема ОСР след съгласуване с Регионалния съвет за развитие, както и обсъжда и съгласува инициативите на общините; обсъжда и предлага инициативи и схеми за ресурсно осигуряване при изпълнението на ОСР, /включително за финансиране на общински проекти/ и съдейства за осигуряване на информация за изпълнението и оценката на ОСР. ОСР се приема в шестмесечен срок преди началото на периода на нейното действие.

Местните власти участват в изпълнението на ОСР чрез приемането на Общински планове за развитие и програми за реализация, като мобилизират местните финансови, човешки и организационни ресурси, включително на частния и неправителствен сектор за развитие и прилагане на инициативи с местно и надобщинско значение.

Отговорните органи са подпомагани в дейностите по реализация на ОСР чрез активно участие в процеса на вземане на решения и чрез създаване на партньорства с *регионалните и местните организации на бизнеса, образователни, здравни, социални и културни организации; инфраструктурните предприятия, неправителствените организации, гражданските сдружения и други*.

Координацията и взаимодействието между заинтересованите страни ще се извършва, по вертикала – между Министъра на РР, Регионалния съвет за развитие на Югозападен район, Областния съвет за развитие и общините, така и по хоризонтала - между различните звена, ведомства и партньори на областно ниво.

Степента на реализация на ОСР, както и ефектите от нейното прилагането, се оценяват чрез провеждането на следните ***оценки***:

- ✓ *Междинна оценка* – извършва се не по-късно от 4 години от началото на периода на действие на ОСР и включва: оценка на първоначалните резултати от изпълнението; оценка на степента на постигане на съответните цели; оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси; както и изводи и препоръки за бъдеща актуализация на документа[8];
- ✓ *Последваща оценка* – извършва се не по-късно от една година след изтичането на периода на действие на ОСР и включва: оценка на степента на постигане целите и устойчивостта на резултатите; оценка на общото въздействие; оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси; както и изводи и препоръки относно провеждането на политиката за регионално и местно развитие[9];
- ✓ През периода на действие на ОСР могат да се извършват *допълнителни тематични оценки* и оценки за специфични случаи при преценка на органите за управление на регионалното развитие.

За отчитане на резултатите от междинната и последващата оценка на изпълнението й, се изготвят ***Междинен и Окончателен доклад***.

Областната стратегия подлежи на ***актуализация:***

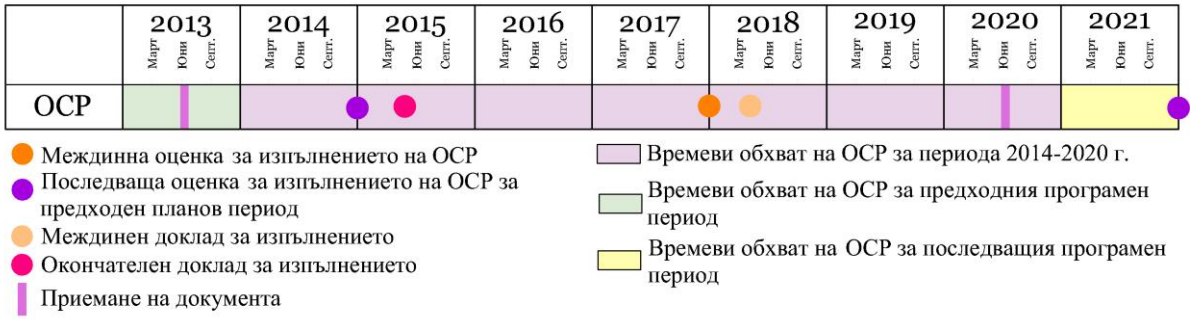
- o когато настъпят съществени промени в икономическите и социалните условия в областта;
- o при актуализация на регионалния план за развитие на Югозападен район;
- o в резултат на промени в свързаното национално законодателство или в законодателството на ЕС;
- o при съществени промени в секторните стратегии и програми, влияещи върху изпълнението на областната стратегия;

[8] Чл. 33, ал. 1, 2 от ЗРР
[9] Чл. 34, ал. 1, 2 от ЗРР

- вследствие, резултатите от междинната или последващата оценка.

При настъпване на някое от тези условия, се разработва актуализиран документ за изпълнение /АДИ/ за остатъка от периода на действието на ОСР. Изработването и приемането на АДИ се провежда по установения за ОСР законов ред.

План, систематизиращ действията по наблюдение и оценка на ОСР, документите и сроковете им за изработване.

За отчитане на напредъка и степента на постигане на целите и приоритетите за развитие на областта, както и за упражняване на контрол върху изпълнението на ОСР, са дефинирани ***критерии за оценка - система от качествени и количествени индикатори***. При тяхното формулиране са спазени следните изисквания:

- Индикаторите са *адекватни на нуждите от развитие, и са в съответствие с политиката за регионално развитие* на национално и европейско ниво. Съобразени са с индикаторите, заложени в НСРР на Република България за периода 2012-2022 г. и в Регионалния план за развитие на Югозападен район за периода 2014-2020 г. Те са в съответствие и с показателите на Националната програма за реформи, на които се базира системата за наблюдение и оценка в областта на регионалната политика и развитието на регионите в ЕС през следващия планов и програмен период и отразяват постигането на целите на Стратегия “Европа 2020”.
- Индикаторите са *реалистични и приложими* по отношение на състоянието и очакваните промени в социално-икономическото развитие на областта. Те отразяват всички основни аспекти в социално-икономическото и развитие – текущи и прогнозирани. Съобразени са и нейните специфики и характерни процеси.
- Индикаторите отговарят на условията за *ефективност и ефикасност*. Отчитат и устойчивостта на ефекта от изпълнението на целите и приоритетите.

Качествените критерии се отнасят до нормите и стандартите, които характеризират качеството на изпълнение на целите и приоритетите във важните за областта тематични рамки на икономическите, социалните, териториалните, политическите и екологическите условия и изисквания :

- ✓ Мобилизиране на конкурентните предимства на област Кюстендил и ефективно използване на собствения й потенциал за развитие за постигане на икономически растеж;
- ✓ Намаляване на диспропорциите в социалната сфера чрез развитие и реализация на човешкия капитал;
- ✓ Укрепване на мрежата от градове-центрове, подобряване свързаността в областта и качеството на средата в населените места за постигане на балансирано териториално развитие;
- ✓ Политическа ангажираност и административен капацитет на институциите на местно ниво и партньорите, за провеждане на регионалната и местна политика и управление на процесите на планиране, програмиране, информационно осигуряване контрол и координация.

Тези качествени критерии са пряко свързани и с отчитането на *количествени индикатори,* които са разделени на:

- o *общи количествени индикатори* (синтезиран пакет от макроикономически критерии и индикаторите към Стратегия "Европа 2020"), върху които се базира системата за наблюдение и оценка в областта на регионалната политика и развитието на регионите в ЕС през следващия планов и програмен период, и които отразяват постигането на целите на Стратегия "Европа 2020".

Общи количествени макроикономически индикатори

ОБЩИ КОЛИЧЕСТВЕНИ ИНДИКАТОРИ	**БГ**	**ЮЗР**	**Кюстен-дил**
1. БВП /човек – лева /2010 г./	9 359	16 078	**5651**
2. БВП по текущи цени в млн лева /2010 г./	70 511.2	33 974.3	**815.7**
3. Коефициент на безработица – 2011 г.	11.3%	7.5%	**14.9%**
4. Коефициент на икономическа активност на населението на 15 - 64 години - 2011 г.	65.9%	70.3%	**68.5%**
5. Общ доход средно на лице в лв. - 2011 г.	3782	4179	**3534**

За Област Кюстендил, индикаторите, които ще измерват приноса за постигането на целите на Европа 2020, са адаптирани по подходящ начин - при съобразяване със социално-

икономическите условия в областта, и в съответсвие с целевата стойност към 2020 г., заложена в НСРР за Югозападен район.

Общи количествени индикатори - принос към стратегия Европа 2020

ПРИНОС КЪМ СТРАТЕГИЯ ЕВРОПА 2020	ЕС 2020	БГ 2020	ЮЗР 2020	Област Кюстендил 2020	Област Кюстендил 2017	Област Кюстендил 2013[10]
Заетост на населението на възраст 20-64 г.	Мин. 75%	76%	80.0%	**78%**	68.0%	58.0%
Инвестиции в НИРД - % от БВП	3.0%	1.5%	2.5%	**2.0%**	0.7%	0.05%
Цели „20/20/20" по отношение на климата/енергията:						
- съкращаване на емисиите на CO2	20%/ 30%	-	-	-	-	-
- дял на ВЕИ в крайното енергийно потребление	20.0%	16.0%	17.0%	**16.5%**	10.8%	5.0%
- повишаване на енергийната ефективност	20.0%	25.0%	26.0%	**26.0%**	15.5%	5.0%
Намаляване на дела на преждевременно напусналите училище до	10.0%	11.0%	3.5%	**3.5%**	5.2%	7.0%
Нарастване на дела на висшистите на 30-34 г.	40.0%	36.0%	50.0%	**42.0%**	33.5%	25.0%
Намаляване на хората под националните прагове на бедност с:	С 25% 20 млн.	с 16% 260 хил.	20.0%	**18.0%**	10.5%	3.0%

- В стратегическата част на документа са изведени *специфични количествени индикатори*, проследяващи изпълнението на приоритетите и специфични цели на ОСР на Кюстендил. Сред тях са интегрирани и онези глобални екологични индикатори, за които има измерими стойности на областно ниво.

Специфични количествени индикатори

СПЕЦИФИЧНИ КОЛИЧЕСТВЕНИ ИНДИКАТОРИ	Изходна стойност[11]	Междинна стойност 2017г.	Целева стойност 2020 г.
Увеличаване на приходите от дейността на МСП в % /Базова година 2011г. –хил. лв./	12%	15%	30%
Увеличаване на чуждестранните преки инвестиции от нефинансовия сектор. /Базова година 2011 г. с 233 402.1 хил. евро/	-	15%	30%
Персонал, зает с НИРД, брой, 2011 г.	132	198	264
Създаване на научно–изследователски и иновативни центрове в МСП	-	3	6

[10] Целеви стойности към 12.2013 година

[11] Годината на изходната стойност е указана в колона 1, и тя е различна , в зависимост от актуалността на изходните данни

Увеличаване на броя на реализираните нощувки. /Базова година 2011 г. с 106146 броя/	-	15%	30%
Брой туристически атракции създадени/ подобрени (бр.)	-	4	8
Създадени и популяризирани туристически дестинации на база културно-историческо наследство (бр.)	-	2	4
Инсталирани мощности от ВЕИ, мвт, 2012г.	44.1	52.0	60.0
Брой изградени системи за ранно предупреждение за възникващи опасности от наводнения, пожари, активиране на свлачищни райони (бр.)	-	2	3
Брой нови/рехабилитирани здравни и образователни заведения (бр.)	-	5	10
Брой модернизирани и реконструирани сгради и обекти на културата (бр.)	-	3	6
Брой изградени и реконструирани обекти и инфраструктура за професионален спорт и спорт в свободното време (бр.)	-	2	4
Относителен дял на населението, обслужвано от СПСОВ в % /2011 г./	60.3%	67.5%	75%
Рехабилитирана/реконструирана пътна мрежа с регионално и местно значение в км	-	100	200
Население с подобрен транспортен достъп (%)	-	12.5%	25%
Относителен дял на домакинствата с достъп до интернет, вкл. и широколентова връзка от общото за страната в % /2012г./	35.2%	57.7%	70.0%
Разширена / реконструирана ВиК мрежа (км)	-	100	200
Брой реализирани проекти за възстановяването на съществуващи, и направата на нови напоителни съоръжения и системи	-	4	8
Население, облагодетелствано от подобрена социална, образователна и здравна инфраструктура в малките градове, и в периферните селски райони в % от общото население	-	12.5%	25%
Брой нови фирми, започнали своята дейност в малките градове в периферните селски райони		10	20
Брой проекти, насърчаващи правно-нормативното и административното сътрудничество и сътрудничеството между гражданите и институциите	-	1	3
Разходи за опазване и възстановяване на околната среда /Базова година 2011 г- 15 980 хил.лева/	-	12.5%	25%
Относителен дял на антропогенно натоварените територии (инфраструктура, селища, промишлени обекти)	8.1%	-	-
Съотношение между горските, земеделските и урбанизираните територии	41.7%/ 49.2%/3.4%	-	-
Обновен жилищен фонд (%)	-	15%	35%
Създадени/обновени градски зелени площи /% от зелените площи/	-	12.5%	25%
Брой новосъздадени ПЧП	-	4	8
Брой на сключените договори за участие в програми и проекти по Структурните фондове (бр.)	-	50	100
Брой проекти за разширяване на сътрудничеството и насърчаване на икономическия, социалния и	-	2	4

културния обмен между областите и регионите на България			
Брой проекти/инициативи за териториално сътрудничество	-	2	4

Източници: НСИ, МОСВ, ВиК дружества, ИСУН, МК, МФВС, МЗ, ДФЗ, МТСП, АПИ, МОНМ, областни администрации, общински администрации и експертни проучвания

Така формулираните критерии са ясни за разбиране и лесни за събиране и обобщаване. За тях има налично и достъпно информационно осигуряване от надеждни източници с необходимата периодичност, качество и точност.

7. Стратегически насоки за разработване на целите и приоритетите на общинските планове за развитие

Без да нарушава принципите на местното самоуправление, областната стратегия адресира препоръки и стратегически насоки към новите планове на съставните общини, за да се постигне:

- Съответствие с по-високите нива на планиране – РПР и НСРР, т.е. областната стратегия е „посредникът" между ОПР и по-високите нива;
- Съответствие с общите проблеми, потребности и потенциали на областта – сфери за междуобщински партньорства;
- Съответствие с мерките, които финансират новите оперативни програми;

Отправна база за формулиране на заявените препоръки и стратегически насоки са действащите до 2013 г. общински планове и новата стратегия на областта.

Визирайки действащите към 2013 г. общински планове на съставните общини на област Кюстендил - всички са адекватни на обектите си и всички съдържат смислово покритие на целите и приоритетите на старата (все още действаща) областна стратегия:

Отправна база за формулиране на заявените препоръки и стратегически насоки са действащите до 2013 г. общински планове и новата стратегия на областта:

Визия. Цели, специфични цели и мерки на Стратегията за развитие на Област Кюстендил 2014 - 2020 г.

Визия:

Област Кюстендил –
Социално-икономическо развитие, достигащо средноевропейските показатели,
базирано на
балансирано използване на природните ресурси,
наследство от хилядолетна история и култура,
европейско териториално сътрудничество,
съвременна комплексна инфраструктура,
привлекателни условия за бизнес и инвестиции,
хармонична социална среда за живот, труд и отдих
и непрекъснато развитие на човешкия капитал,
възраждащи се традиции и слава като балнеоложки център
и "Овощната градина" на България

Главна стратегическа цел:

Постигане на устойчиво хармонично развитие на област Кюстендил, чрез подобрена жизнена среда и непрекъснато развитие на човешкия капитал, икономически растеж чрез въвеждане на иновации и повишаване на конкурентоспособността, подобрена инфраструктура, инвестиционна атрактивност, при съхранено природно и културно наследство.

Хоризонтални приоритети:

I. Насърчаване на регионалната икономика и териториално сътрудничество, насърчаване на заетостта и предприемачеството за намаляване на бедността

II. Полицентрично и балансирано териториално развитие и развитие на комплексната инфраструктура

III. Развитие и задълбочаване на трансграничното сътрудничество

IV. Устойчиво екологосъобразно икономическо развитие в сътрудничество с трансграничните райони

Главни, специфични цели и мерки

Ц 1. Социално-икономическо развитие, на базата на устойчив икономически растеж, чрез развитие на конкурентоспособна диверсифицирана регионална икономика, основаваща се на "икономика на знанието" и развитие на електронното управление и човешкия капитал. Прилагане на съвременни социални политики

СЦ.1.1. Подкрепа за изграждане на местна бизнес инфраструктура и въвеждане на иновации

М 1.1.1 Развитие на технологични паркове за трансфер на технологии и бизнес инкубатори

М 1.1.2. Насърчаване на технологичното обновяване и развитие на иновационен капацитет

М 1.1.3. Стимулиране разнообразието на регионалната икономика

М 1.1.4. Подкрепа на бизнеса за подобряване условията на труд, чрез внедряване на нови технологии и работно оборудване

М 1.1.5. Инфраструктурно обезпечаване на нови производствени зони за развитие на бизнес-зони и производствени предприятия

М 1.1.6. Развитие на Публично-частни партньорства за решаване на приоритетни проблеми за социално-икономическо развитие

М 1.1.7. Развитие на информационни системи за управление на бизнеса – маркетинг, реклама, продажби, в европейски контекст, базирани на най-новите достижения и европейски практики

СЦ.1.2. Повишаване ефективността на селскостопанското производство чрез осъвременяване условията на труд и разнообразяване на селската икономика

М 1.2.1. Насърчаване внедряването на нови технологии и машини

М 1.2.2. Насърчаване сдружаването и кооперирането за по-голяма ефективност

М 1.2.3. Насърчаване развитието на биологичното земеделието

М 1.2.4. Ефективна организация за маркетинг и реклама на местното производство

СЦ.1.3. Запазване и развитие на традициите в областта на овощарството, зеленчукопоизводството, животновъдството и преработвателната промишленост.

М 1.3.1. Запазване и развитие на традициите в областта на овощарството

М 1.3.2. Развитие производството на зеленчуци и технически култури

М 1.3.3. Развитие на животновъдството

М 1.3.4. Развитие на преработвателната промишленост

М 1.3.5. Ефективно използване и управление на горските ресурси

СЦ.1.4. Развитие на култура, балнеология, зимни спортове, нови форми на туризъм, туристически маршрути и продукти

М 1.4.1. Валоризиране на обектите на културно-историческото наследство – възстановяване, опазване, експониране, оборудване, анимиране;

М 1.4.2. Възстановяване на балнеологията в Кюстендил и Сапарева баня и превръщането им в регионални лечебни и СПА центрове;

М 1.4.3. Развитие на планински туризъм и зимни спортове в Рила планина – Сапарева баня/ Паничище – в. Кабул; Дупница и планина Осогово

М 1.4.4. Развитие на алтернативния туризъм – аква парк "Струма", мото писти, ловен и риболовен туризъм, селски туризъм и др.

М 1.4.5. Укрепване на културните институции и инфраструктурната им обезпеченост – Регионален исторически музей Кюстендил, Художествена галевия "Владимир Димитров Майстора", Регионална библиотека "Емануил Попдимитров"

М 1.4.6. Формиране и маркетинг на регионални туристически продукти;

М 1.4.7. Популяризиране на природното и културно наследство и утвърждаване на културния и поклонническия туризъм в областта

СЦ.1.5. Непрекъснато развитие на човешкия потенциал, чрез обучения и повишаване на професионалната квалификация

М 1.5.1. Развитие на професионалното образование в съответствие с потребностите на бизнеса в региона.

М 1.5.2. Непрекъснато повишаване на професионалната квалификация и преквалификация на работещите

М 1.5.3. Прилагане на комплексни мерки за рязко ограничаване на ранното отпадане от училище

М 1.5.4. Разработване и прилагане на програми за професионална квалификация на рискови социални и етнически групи

СЦ.1.6. Прилагане на устойчиви политики за социално включване на хора в неравностойно положение, включително маргинализирани етнически малцинствени групи

М 1.6.1. Устойчиво преструктуриране на социалните институции и създаване на

съвременни

модели на социални услуги за деца и възрастни в неравностойно положение.

М 1.6.2. Подобряване на достъпа до публични услуги на хора с увреждания.

М 1.6.3. Подкрепа на НПО сектора в работата им с хора в неравностойно положение, включително маргинализирани етнически малцинствени групи

М 1.6.4. Мерки за насърчаване на заетост и самонаемане на хора в неравностойно положение.

СЦ.1.7. Равномерно развитие на инфраструктурата на здравеопазването

М 1.7.1 Прилагане на здравни програми за социално слаби лица в неравностойно положение и здравно неосигурени хора

М 1.7.2 Оптимизиране на здравните центрове и осигуряване на съвременно технологично оборудване

М 1.7.2 Внедряване на иновационни телекомуникационни технологии за нуждите на Здравеопазването

СЦ.1.8. Развитие на образователната инфраструктура.

М 1.8.1. Оптимизиране на професионалното образование, съгласно нуждите на бизнеса и секторите на икономика в региона

М 1.8.2. Разкриване на висши училища/ филиали и свързана инфраструктура

М 1.8.3. Стимулиране на партньорства и сътрудничество между гимназиални училища, висши училища и бизнес.

Ц 2. Балансирано териториално развитие чрез укрепване на градовете-центрове, подобряване на техническата инфраструктура и свързаността в областта и качеството на средата в населените места

СЦ 2.1. Подобряване качеството на градската среда и достъпността на административната инфраструктура

М 2.2.1. Изготвяне и изпълнение на проекти за рехабилитация на пешеходните зони, достъпност за хора с увреждания и градските зелени системи

М 2.2.2. Подобряване достъпността до административните и обществени сгради за хора с увреждания включително осигуряване на паркоместа. Привеждане на елементите на градския дизайн съобразно нормативите за хора с увреждания.

М 2.2.3. Развитие на селищни и извън селищни мрежи от велоалеи

М 2.2.4. Поддържане и обновяване на зелените зони в селищната среда , осигуряващи дневен отдих, условия за детски игри и забавления и по-добър микроклимат

СЦ 2.2. Подобряване на социалната инфраструктура – образование и наука, култура, здравеопазване и енергийната ефективност

М 2.2.1. Реновиране и съвременно технологично/ учебно оборудване на училищата,

М 2.2.2. Реконструкция на сградите на Регионален исторически музей Кюстендил,

М 2.2.3. Доизграждане на ХГ „Владимир Димитров – Майстора“ Кюстендил

М2.2.4. Изграждане на нова Регионална библиотека и електронна мрежа между библиотеките в областта

М 2.2.3. Осигуряване на достъп до медицинска помощ на хората, живеещи в малките населени места

М 2.2.4. Прилагане мерки за енергийна ефективност на социалните сгради – култура, образование, здравеопазване

СЦ 2.3. Подобряване качеството на живот в селските райони.

М 2.2.1. Непрекъснато подобряване на елементите на техническата инфраструктурата, селищната среда и благоустройство

М 2.2.2. Прилагане на екологосъобразни технологии и производства, за постигане на ускорено икономическо развитие

М 2.2.3. Повишаване привлекателността на селските райони за инвестиции, труд и живот, чрез административни мерки на местно ниво

СЦ 2.4. Урбанизация и развитие на нови устройствени зони за разрешаване на задълбочените проблеми в квартали, населени предимно от етнически ромски малцинства

М 2.4.1. Определяне на терени в близост до гр. Кюстендил и гр. Дупница, за проучване, устройствено планиране и разработка на инвестиционни проекти за нови жилищни зони, предназначени за социални групи в крайна бедност, вкл. от етнически ромски малцинства

М 2.4.2. Разработка на модели за включване на представителите от крайно бедни и малцинствени групи, в разрешаване на жилищни и социални проблеми, чрез активно участие с труд и създаване на заетост

СЦ 2.5. Възстановяване и обновяване на селищни райони и насърчаване на частните инвестиции за подобряване на жилищната среда, средата за обществени услуги и производствената среда

М 2.5.1. Реализация на инвестиционни проекти за изпълнение на ИПГВР – социални/жилищни зони

М 2.5.2. Реализация на инвестиционни проекти за изпълнение на ИПГВР – обществени

зони и услуги

М 2.5.3 Реализация на инвестиционни проекти за изпълнение на ИПГВР – производствени зони

СЦ 2.6. Комплексно планиране и устройство на територията

М 2.6.1. Изработка на кадастрални карти /съгл. ЗКИР/ и регионални/областни концепции и схеми за пространствено развитие и общи устройствени планове /съгл. ЗУТ/

М 2.6.2. Изработване на Общи градоустройствени планове за общинските центрове в Област Кюстендил

М 2.6.3. Изработка на специализирани схеми, общи и подробни устройствени планове, включително за територии със специален статут по Закон за културното наследство и защитени територии, съгласно Закона за защитени територии, Натура2000 и т.н.

М 2.6.4. Изготвяне и прилагане на стратегически план за жилищна политика на рискови социални групи в област Кюстендил

СЦ 2.7. Развитие на транспортна инфраструктура

М 2.7.1. Рехабилитация на автомобилните пътища – транснационални/магистрали, национални – I-ви, II-ри, III-ти клас

М 2.7.2. Модернизиране и развитие на железопътната мрежа

М 2.7.3. Изграждане и модернизиране на транспортните терминали и комплексно транспортно информационно обслужване

СЦ 2.8. Развитие на Ви К – системи

М 2.8.1. Рехабилитация и изграждане на водохващания и довеждащи проводи

М 2.8.2. Рехабилитация и изграждане на водопроводна мрежа и изграждане/ реконструкция на ПСПВ

М 2.8.3. Рехабилитация и изграждане на канализационна мрежа и довеждане до ПСОВ

М 2.8.4. Утвърждаване на областната ВиК асоциация като институция за правилното прилагане на стратегията за развитие на ВиК- сектора в областта

СЦ.2.9. Развитие на енергийна инфраструктура

М 2.9.1. Подобряване качеството на услугите

М 2.9.2. Разширяване на мрежите за пренос на газ и газоразпределение

М 2.9.3. Повишаване на ефективността на централите за производство на енергия от възобновяеми енергийни източници

СЦ 2.10. Възстановяване и развитие на хидромелиоративните системи

М 2.10.1. Реконструкция и възстановяване на системите за напояване

М 2.10.2. Подкрепа на стопаните за изграждане на локални напоителни мрежи

СЦ.2.11. Развитие на съобщителната система - цифровизация.

М 2.11.1 Развитие на информационно-технологичните системи и широколентов достъп до интернет

М 2.11.2. Развитие на електронното управление и електронни услуги

Ц 3. Развитие на Европейското териториално сътрудничество в принос на икономическото и социалното развитие и сближаване

СЦ 3.1. Развитие на транс-граничното сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територии в различните аспекти на социално икономическия живот; изграждане на „малка“ трансгранична инфраструктура

М 3.1.1 Укрепване сътрудничеството в трансграничния регион България - Македония

М 3.1.2. Укрепване сътрудничеството в трансграничния регион България - Сърбия

М 3.1.3. Изграждане на „малка“ трансгранична инфраструктура

СЦ 3.2. Развитие на интер-регионалното сътрудничество

М 3.2.1. Развитие на устойчиви партньорства с европейски структури, в областта на промишленост и иновации

М 3.2.1. Развитие на устойчиви партньорства с европейски структури в сферата на културата

СЦ 3.3. Развитие на транс-националното сътрудничество

М 3.3.1. Отваряне на обществените институциите, бизнеса и граждански организации за широко партньорско сътрудничество, изучаване и въвеждане на добри европейски и световни практики

Ц 4. Запазване и подобряване качествата на околната среда чрез интегриране на глобалните екологични цели и развитие на екологичната инфраструктура

СЦ 4.1. Превенция на климатичните промени чрез подкрепа за преминаване към нисковъглеродна икономика и интелигентна мобилност

М 4.1.1. Подкрепа за въвеждане на нови технологии и оборудване, с минимизиране на вредни емисии и отпадъци

М 4.1.2. Подкрепа на мерки, насочени към опазване на околната среда, превенция и сигнализация, чрез използване на съвременни информационни технологии и интелигентна мобилност

СЦ 4.2. Адаптация към последиците от климатичните промени и възстановяване на нарушени терени

М 4.2.1. Прилагане на мерки за преодоляване на негативните последици от климатичните промени и промяна в природните екосистеми – пожари, наводнения, свлачища, земетресения и др.

М 4.2.2. Мерки за аварийно възстановяне на регионалната и общинска инфраструктура

М 4.2.3. Изпълнение на проекти за възстановяване екологичното равновесие на нарушени терени и рекултивация - в с. Гюешево, с. Преколница, поречието на р. Джерман, терените на Мини Бобов дол и др.

СЦ 4.3. Реконструкция и доизграждане на ВиК мрежата и на пречиствателните станции за отпадни води

М 4.3.1. Реконструкция и изграждане на ПСОВ, довеждащи канализационни колектори до ПСОВ

СЦ 4.4. Изграждане на регионални системи за управление на отпадъци

М 4.4.1. Изграждане на регионални системи за управление на ТБО и третиране на неопасни отпадъци за територията на всички общини

М 4.4.2. Ликвидиране на съществуващи и недопускане формирането на нераглементирани сметища на територията на всички общини от област Кюсдтендил и рекултивацията им

М 4.4.3. Ликвидиране на складове за пестициди и рекултивация

М 4.4.4. Изграждане на система за сепариране, компостиране и компактиране на неопасни отпадъци

Препоръки към общинските планове

Анализирайки действащите към 2013 г. общински планове на съставните общини на област Кюстендил се установява, че те са в съответствие и смислово покритие с целите и приоритетите на областната стратегия за периода 2005-2015г.

В общинските планове за периода 2014-2020г., следва да се постигне подобна висока степен на съответствие. Настоящата областна стратегия е продукт на еволюционно развитие и надстрояване на старата. Подобни еволюционни промени следва да продължат във вече утвърдените приоритетни насоки и на общинските планове – икономика, инфраструктури, качество на живот, социален сервиз, институционален капацитет.

И така, в резултат на съгласувателния диалог между областта и съставните й общини през настоящия планов период, актуалните общински планове съдържат смислови интерпретации на областната стратегия. За това новите общински планове следва да продължат процеса на еволюционното си развитие чрез надграждане, без да се стремят към радикални структурни промени.

Това, което липсва в досегашните общински планове, е ясно означените сфери за междуобщинско сътрудничество и съответните мерки за реализация. Посланието на настоящата областна стратегия е, че потенциалът на общността, останал неоползотворен в най-висока степен, е *туристическият*. Общините не могат да го реализират поотделно.

Необходими са партньорства за създаването, маркетирането и реализацията на регионални туристически продукти. Подобно послание се отправя и в сферата на *биологичното земеделие и животновъдството*. Самостоятелното опериране на отделни стопанства се доказа като губещо в пазарна среда с увеличаваща се конкуренция и рискове.

Това са само две от сферите с потенциал за осезателно развитие и принос към намаляване на вътрешно-областните неравенства. Друга сфера за партньорство (между областния център и малките общини) е обединяване на усилията за по-широк достъп до средства от новите оперативни програми и други финансови източници. Затова по приоритет/цел „административен капацитет" следва да продължат усилията за повишаването му, както и за формиране на *партньорства*. Подобни сътрудничества ще осигурят повече привлечени ресурси за генериране на проектни идеи, за инвестиционно проектиране, за създаване на конкурентни апликации и като краен резултат – по-висока успеваемост в реализацията на новото поколение общински планове.

От края на 2012 г. е приета *Национална концепция за пространствено развитие*. Най-общо, тя задава модел за полицентрично развитие на селищната мрежа и платформата за пространствената координация на секторните политики. Всяка от общините следва да интерпретира и доразвие на свое ниво насоките за развитие на селищната си мрежа, на

проблемите за достъпността на населените места, идентифициране на локализациите за растеж и генериране на заетост.

България пое своите ангажименти по реализиране на целите на стратегия *„Европа 2020”*. Националните ангажименти вече получиха съответни параметри на регионално и областно ниво. В зависимост от спецификата и потенциала си, всяка от съставните общини на област Кюстендил следва да самоопредели конкретни целеви величини по петте цели на „Европа 2020”.

Обща политическа рамка, която следва да се интерпретира на местно ниво, е подходът към *глобалните екологични проблеми*. Посланието за развитие на нисковъглеродна местна икономика, енергийна ефективност, разнообразяване на енергийните източници, намаляването на климатичната уязвимост (рисковете от наводнения, засушавания, бури и др. природни бедствия), също следва да намерят отражение в новите общински планове.

Развитието ИКТ и електронното управление е цел и в много от сегашни общински планове (без тези на малките общини). Освен като елемент на жизнения стандарт на населението, модерните и акуратни публични услуги са фактор и за развитие на бизнеса и привличането на желани инвестиции. Ключовата роля на информационния фактор се пренася в новия планов период с още по-голяма тежест.

Подробни общи указания по съдържанието на новите общински планове са дадени в Методическите указания на МРРБ:

- Целите и приоритетите на ОПР могат да обхващат само тези цели и приоритети от ОСР, които имат пряко отношение към развитието на общината и кореспондират с местната специфика и идентифицирани потребности. Възможно е няколко цели/приоритети от ОПР да бъдат адреани към една цел/приоритет на ОСР.
- ОПР следва да бъдат разработени в съответствие със стратегическите документи в ЕС[12]., както и с предвижданията на националните документи – Национална стратегия за регионално развитие, Национална концепция за пространствено развитие, Национална програма за развитие на България, Договор за партньорство 2014-2020 (все още в проект), секторни планови документи. Акцентът трябва да се постави върху специфичните предимства на съответната община и целите, по които тя може да осигури осезателен принос;
- Развитието на информационното общество е хоризонтален приоритет за България. Процесът на децентрализация на управлението поставя нови предизвикателства,

[12] Като Териториален дневен ред на ЕС, Стратегия „Европа 2020”, Зелена книга на териториалното сближаване и др.

свързани с използване на информационните технологии за повишаване конкурентоспособността на общините в т.ч. и по отношение предоставянето на административни услуги. Уместно е да се предвидят мерки и дейности, свързани с развитието на електронното съдържание – интегрирани електронни административни услуги за гражданите и бизнеса, уеб-базирани форуми за обществени обсъждания и др. В ОПР е необходимо да се идентифицират нуждите и възможностите за реализиране на ИКТ мерки и проекти, включително свързаните с придобиване и повишаване на ИТ уменията и електронното участие, изграждане на инфраструктура за високоскоростен интернет, изграждане на системи за видео наблюдение, използване на системи за контрол и управление на трафика и др.

- Устойчивото развитие също е хоризонтален приоритет на европейско ниво, като акцент е интегрирането на глобалните екологични проблеми в процеса на стратегическо планиране на местното развитие – последици от промените в климата, опазване на биоразнообразието, борба с ерозията на почвите и устойчивото използване на земите, запазване и укрепване на предимствата на ландшафта, насърчаване разработването и използването на „чиста енергия” и др.;
- Ключов момент, който също трябва да се има в предвид при разработването на ОПР са мерките, свързани със стимулиране на енергийната ефективност, гарантиране на енергопотреблението и диверсифициране на енергийните източници на местно ниво;
- Съвременните проблеми на развитието като равните възможности, проблемите на околната среда и свързаните с тях климатични промени, загубите на биоразнообразие, замърсяването, не спазват административни граници и изискват сътрудничество за постигане на ефективни решения. Местната политика за развитие трябва да отчете тези реалности и в този контекст да се търси развитие на сътрудничество между съседни общини. Така ще бъдат идентифицирани проблеми за разработване на междуобщински екологични проекти;
- Финансовите ресурси следва да бъдат обвързани с най-важните потребности на общината, така че да доведат до значителен ефект. Освен традиционните източници на финансиране – бюджет, оперативни програми, международни донори, трябва да се търсят възможности за реализация на проекти чрез публично-частно партньорства. Този начин на финансиране позволява да бъде използван и опита на квалифицирани експерти от частния бизнес и НПО.

Изброените аспекти следва да намерят специфична интерпретация във второто поколение на общинските планове.

8. Партньорство, информация, публичност

При разработването на областната стратегия за развитие, както и в процеса на нейното изпълнение, трябва да бъдат осигурени предпоставки за прилагане на принципа за партньорство, публичност и прозрачност на всички етапи при провеждане на политиката за регионално развитие.

● **Формите за осигуряване на публична информация** относно цялостния процес на изготвяне, съгласуване, приемане, изпълнение, наблюдение, оценка и актуализиране на областната стратегия за развитие, както и информация за потенциалните ползи, резултатите и въздействието от прилагането на областната стратегия за развитие, биха могли да бъдат:

• Разпространяване на информация с помощта на медиите – местни вестници, телевизионни и радио канали, новинарски сайтове;

• Интернет-страницата на Областна администрация Кюстендил;

• Провеждане на обществени обсъждания на различни етапи от разработването, оценката и отчитането на стратегията.

Създаденият регионален информационен център ще даде лесен достъп до информацията за европрограмите и еврофондовете за България. Той е реализиран по Оперативна програма “Техническа помощ” по процедура “Изграждане и функциониране на областни информационни центрове”. Чрез него заинтересовани лица и производители ще могат да получават директно отговори на своите въпроси свързани с проекти и видове субсидии.

● **Изпълнение на отговорностите и необходимото институционално взаимодействие**

Областният управител и местната власт са основните участници и партньори в процеса на формиране и прилагане на регионалната политика. Техните функции в управлението, наблюдението, оценката и контрола на регионалното развитие са определени със Закона за регионално развитие. Те са включени в процеса на определяне на регионалната политика, като са задължени да разработват стратегически планови документи за съответните нива. Участват в състава на органите, създадени със ЗРР за целите на управлението и наблюдението на регионалното развитие - областни съвети за развитие и регионални съвети за развитие.

Регионален съвет за развитие на Югозападен район

• Обсъжда и съгласува всички проекти на Областните стратегии за развитие от съответния район за планиране с цел координирането им;

• Осигурява широко и ефективно участие на всички партньори в процеса на планиране, финансиране, наблюдение и оценяване на мерките за регионално развитие в района за планиране;

В състава на Съвета се включват представители на централните власти, Областните

управители от ЮЗР, представители на общините от областите в района и по един представител на представителните организации на работодателите и на работниците и служителите на национално равнище.

Областни управители, специализирани структури към областните администрации и областни съвети за регионално развитие

• Участват в изпълнението на ОСР чрез изработването, общественото обсъждане и изпълнението на Областната стратегия за регионално развитие;

• Подпомагат подготовката и реализирането на общинските планове за развитие;

• Участват във формирането на регионални и местни партньорства при подготовката, финансирането и изпълнението на проекти, реализиращи плановите документи на регионално и местно ниво.

Изпълнението на областната стратегия в оперативен план ще се подпомага и координира основно от Отдел "Регионално развитие" към Дирекция „Административен контрол, регионално развитие и държавна собственост" в Областна администрация Кюстендил.

Контрол по изпълнението на ОСР ще бъде осъществяван от Областния съвет за развитие и Областния управител, който отговаря пряко за изпълнението на стратегията.

Местни власти

• Приемат общински планове за развитие и програми за реализация;

• Мобилизират местните финансови, човешки и организационни ресурси, включително на частния и неправителствения сектор;

• Осигуряват информация и публичност на действията за местно развитие.

Участието на **социално-икономическите партньори** в политиката на регионалното развитие в рамките на ОСР ще бъде широко застъпено. В процеса на работа по стратегията те обогатяват централните, регионалните и местните органи с нови идеи на база на техния практически опит и подпомагат утвърждаването на решения с по-голям обществен консенсус, участват в реализирането на партньорства на местно и регионално ниво, допринасят със собствени средства за реализиране на дейности по целите и приоритетите на Стратегията.

Бизнесът в региона е представен основно от по-големите фирми, бизнес-асоциациите, работодателските организации, търговско-промишлената палата и други. Решаващото значение за перспективите за регионално развитие на областта е свързано със значителните му възможности за подпомагане на информационни, образователни, квалификационни, посреднически и др. компоненти на действията по реализацията на ОСР. Бизнесът е генератор на нови идеи и е мотивиран за влагане на средства в съвместни публично-частни инициативи.

Синдикалните организации са основен партньор на властите на областно и местно ниво в процеса на формиране и прилагане на регионалната политика. Участват като членове в Областните съвети за развитие.

Неправителствените организации имат функцията на полезен коректив по отношение подготовката на Стратегията и на реален участник в нейното изпълнение. Те имат широки възможности за подпомагане на информационни, образователни и квалификационни, маркетингови и други компоненти на действията по реализация на Стратегията. Голяма част от тях пряко ще участват в реализацията на проекти и действия за регионално развитие, финансирани от европейски и национални фондове. Фактор за успешното им включване в реализацията на Стратегията е усъвършенстване на механизмите и процедурите за партньорство.

● **Мерки за сътрудничество и активно участие на партньорите и гражданите в хода на изпълнение на стратегията:**

• Споразумения за съвместна работа за изпълнение на общи дейности;

• Обществени съвети с постоянно действие;

• Обществени форуми;

• Конференции;

• Отворени работни групи с участие на всички заинтересовани страни;

• Фокус групи с участие на експерти в различни професионални сфери;

• Провеждане на ежегодни срещи и обменни посещения между съседни общини за обмен на информация.

Като цяло прилагането на принципа на партньорство и прозрачност подобрява качеството на областната стратегия за развитие и ефективността на нейното изпълнение. Освен това въвеждането и спазването на този принцип създава обективни предпоставки и условия за привличане и ефективно усвояване на повече европейски средства за развитие на областта.

Ключова роля за осигуряването на публичност и прозрачност на стратегическото планиране на регионалното развитие на територията на областта има областният управител и ръководената от него областна администрация. Областният съвет за развитие също така трябва да гарантира прилагането на принципа на партньорство, публичност и прозрачност във връзка с изпълнението на стратегията и да съдейства за мобилизиране и ефективна координация на усилията на местно ниво.